

Vestiging Heijen
De Grens 7
6598 DK Heijen
Tel. : 0485-802020
Fax : 0485-802084

Vestiging Waalwijk
Professor Asserweg 24
5144 NC Waalwijk
Tel. : 0416-700220

Postadres
Postbus 160
6590 AD Gennep

Website: www.explosievenopsporing.com
Algemeen e-mailadres: oce@avg.eu

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	6
1.1	AANLEIDING	6
1.2	PROBLEEMSTELLING	6
1.3	DOELSTELLING	6
1.4	ONDERZOEKSGBIED	6
1.5	ONDERZOEKSMETHODE	7
1.5.1	Algemeen	7
1.5.2	Inventarisatie bronnenmateriaal.....	7
1.5.3	Beoordeling bronnenmateriaal	8
1.5.4	Verantwoording.....	8
1.5.5	Leeswijzer	9
2	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	10
2.1	EERDER UITGEVOERDE ONDERZOEKEN	10
2.1.1	Rapportages archief AVG	10
2.1.2	Derden	10
2.2	LITERATUUR.....	10
2.2.1	Meidagen 1940	10
2.2.2	Duitse bezetting	11
2.2.3	Luchtoorlog 1940-1945.....	14
2.2.4	Bevrijding april 1945	20
2.2.5	Naoorlogse geschiedenis.....	21
2.3	COLLECTIE STAFKAARTEN TOPOGRAFISCHE DIENST KADASTER TE ZWOLLE	22
2.3.1	Geallieerde stafkaarten	22
2.3.2	Duitse stafkaarten	23
2.3.3	Overig kaartmateriaal	23
2.4	LUCHTFOTO'S.....	23
2.4.1	Geraadpleegde luchtfoto's	23
2.4.2	Geogerefereerde luchtfoto's	26
2.4.3	Luchtfoto-interpretatie 1944-1945.....	30
2.4.4	Luchtfoto-interpretatie huidige situatie	30
2.5	GEMEENTEARCHIEVEN	31
2.5.1	Luchtbeschermingsdienst	32
2.5.2	Aangetroffen / geruimde CE en oorlogsschade	35
2.6	NIEUWSBERICHTEN	36
2.6.1	AVG collectie	36
2.7	EXPLOSIEVEN OPRUIMINGS DIENSTEN DEFENSIE (EODD).....	39

2.7.1	Collectie ruimrapporten.....	39
2.8	COLLECTIE MIJNENKAARTEN	45
2.9	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE (NIMH)	45
2.9.1	Collectie Duitse verdedigingswerken	45
2.9.2	Collectie kazernes, legerplaatsen en gebouwen	46
2.10	PROVINCIAAL ARCHIEF / HISTORISCH CENTRUM OVERIJSEL TE ZWOLLE	46
2.10.1	Militair Gezag	46
2.11	NATIONAAL ARCHIEF	47
2.11.1	Archief Korps Hulpverleningsdienst	47
2.11.2	Archief Bescherming Bevolking tegen luchtaanvallen	47
2.11.3	Archief Verzetsgroep Albrecht	48
2.12	SEMI STATISCHE ARCHIEFDIENSTEN MINISTERIE VAN DEFENSIE (SSA)	48
2.12.1	Archief Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) 1945-1947	48
2.13	NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOCUMENTATIE (NIOD)	51
2.13.1	Collecties Departement van Justitie en Generalkommissariat für das Sicherheitswesen	51
2.14	THE NATIONAL ARCHIVES OTTAWA	53
3	CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN.....	54
3.1	INLEIDING	54
3.2	CHRONOLOGIE.....	54
3.2.1	Meidagen 1940	54
3.2.2	Duitse bezetting.....	54
3.2.3	Bevrijding april 1945	54
3.2.4	Naoorlogse CE-ruimingen	54
4	BEOORDELING BRONNENMATERIAAL.....	56
4.1	INDICATIE VAN EXPLOSIEVEN IN HET ONDERZOEKSGBIED	56
4.2	CONTRA-INDICATIE MET BETREKKING TOT EXPLOSIEVEN	56
4.3	LEEMTEN IN KENNIS BRONNENMATERIAAL.....	57
4.4	SOORT EN VERSCHIJNINGSVORM VAN EXPLOSIEVEN	59
4.4.1	Duitse defensie	59
4.4.2	Grondgevechten en artilleriebeschietingen	59
4.4.3	Geallieerde luchtaanvallen en noodafwerpen	60
4.4.4	Vliegtuigcrashes.....	60
4.4.5	Sympatische detonatie.....	60
4.4.6	Vernielingsladingen.....	61
4.5	AANTAL MOGELIJK AAN TE TREFFEN EXPLOSIEVEN	61
4.6	HORIZONTALE EN VERTICALE BEGRENZING VERDACHT GEBIED.....	62
4.6.1	Verdacht gebied 1 (locaties gedumpte munitie)	62

4.6.2	Verdacht gebied 2 (vernielingslading).....	66
4.6.3	Verdacht gebied 3 (massa-explosie).....	67
4.6.4	Verdacht gebied 4 (bombardementen, noodafwerpen, vliegtuigbeschietingen)	68
4.6.5	Verdacht gebied 5 (vliegtuigcrash)	71
4.6.6	Verdacht gebied 6 (artillerie- en mortierbeschieting)	72
5	CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	74
5.1	CONCLUSIE	74
5.2	ADVIES VERVOLGTRAJECT	75
6	BIJLAGEN	76
6.1	BRONNENLIJST	76
6.1.1	Archieven	76
6.1.2	Literatuur	76
6.1.3	Websites	77
6.2	CERTIFICAAT WSCS-OCE	78
6.3	RICHTLIJNEN WSCS-OCE AFBAKENING VERDACHTE GEBIEDEN	79
6.4	BRONNENMATERIAAL	81
6.4.1	Documenten verzetsgroep Albrecht	81
6.4.2	Documenten The National Archives Ottawa.....	84
6.4.3	Documenten 575 serie	87
6.4.4	Documentatie met betrekking tot vliegtuigcrashes.....	90
6.4.5	Proces-verbaal politie betreffende 'De Eese'	97
6.4.6	Kaart de Eese	100
6.4.7	In het verleden in kaart gebrachte / onderzochte CE locaties	101
6.5	PRESENTATIEKAART VERZAMELDE HISTORISCHE FEITEN	102
6.6	CE-BODEMBELASTINGKAART (VERDACHT GEBIED)	103

Distributielijst

- AVG Explosieven Opsporing Nederland
- Gemeente Steenwijkerland

Dit document is bestemd voor de opdrachtgever.

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. (Artikel 16 Auteurswet 1912). Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Voor informatie, vragen of suggesties:

AVG Explosieven Opsporing Nederland

De Grens 7

6598 DK Heijen

Tel 0485-802020

Fax 0485-802084

Website: www.explosievenopsporing.com / www.uxo.eu

E-mail: info@explosievenopsporing.com

Opdrachtgever	Gemeente Steenwijkerland
Rapport	1462019-VO-02
Naam	VO gemeente Steenwijkerland
Versie	Definitief
Datum	8 september 2014
Vrijgegeven door:	M.A. Abee (afdelingshoofd OCE)
Paraaf:	
Opgesteld door:	Wouter van den Brandhof, MA (historicus)
Paraaf:	

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

AVG Explosieven Opsporing Nederland (hierna: AVG) heeft in opdracht van de gemeente Steenwijkerland een vooronderzoek naar de aanwezigheid van conventionele explosieven (hierna: CE) uitgevoerd ter plaatse van de projectlocatie 'gemeente Steenwijkerland'. Hier zullen in de toekomst diverse bodemingrepen worden uitgevoerd (zie afbeelding 1).

1.2 Probleemstelling

Er kunnen als gevolg van gevechtshandelingen CE in het onderzoeksgebied zijn achtergebleven. Er ontstaat bij het spontaan aantreffen van CE uit de Tweede Wereldoorlog mogelijk een verhoogd veiligheidsrisico. Onbedoelde detonaties kunnen bij de uitvoering van werkzaamheden in het ergste geval leiden tot dodelijk letsel en zware schade aan materieel en omgeving. Spontane CE vondsten kunnen resulteren in meerwerk-kosten door stagnatie van de uitvoeringswerkzaamheden.

1.3 Doelstelling

Het doel van het vooronderzoek is om aan de hand van een breed scala aan historisch feitenmateriaal een zo genuanceerd mogelijk beeld met betrekking tot het onderzoeksgebied in de Tweede Wereldoorlog te verkrijgen. Aan de hand van deze gegevens wordt een antwoord gegeven op de vraag of en zo ja in welke delen van het onderzoeksgebied er sprake is van een verhoogd risico op het aantreffen van CE. Er zal daarnaast worden ingegaan op de te verwachten soort(en) CE, de verschijningsvorm en de mogelijke hoeveelheid. Het onderzoek resulteert in een horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied door middel van GIS kaartmateriaal en het advies om de werkzaamheden onder reguliere omstandigheden uit te voeren, of om vervolgstappen te zetten in de vorm van de (projectgebonden) risicoanalyse.

1.4 Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied behelst de gehele gemeente Steenwijkerland, gelegen in de provincie Overijssel (zie afbeelding 1).

Afb. 1.- Begrenzing onderzoeksgebied (rood omlijnd)

1.5 Onderzoeksmethode

1.5.1 Algemeen

Bij het vooronderzoek worden literatuur en historische bronnen verzameld en gestructureerd geordend. Het eindresultaat is een rapportage met een bijbehorende CE-bodembelastingkaart. Het vooronderzoek dient conform de WSCS-OCE te worden uitgevoerd.¹

1.5.2 Inventarisatie bronnenmateriaal

Het bronnenonderzoek vindt plaats op basis van een inventarisatie van:

- Gebeurtenissen die hebben geleid tot de mogelijke aanwezigheid van CE (indicaties)
- Gebeurtenissen die hebben geleid tot de verwijdering van CE (contra-indicaties)

Wij hebben in kader van dit onderzoek de volgende archieven en collecties geraadpleegd:

- Explosieven Opruimings Dienst (EOD): in het archief van de EOD te Soesterberg zijn ruimrapporten van CE aanwezig. Deze rapporten, ook wel bekend als UO's, beslaan een periode van de jaren '70 tot heden. Aan de hand van deze bronnen kan worden vastgesteld waar in het verleden verschillende typen CE zijn geruimd c.q. verwijderd. Een andere belangrijke informatiebron zijn de

¹ Werkveldspecifiek certificatieschema voor het systeemcertificaat 'Opsporen CE'

gedigitaliseerde mijnenkaarten. Deze bronnen geven inzicht in de hoeveelheid gelegde, geruimde en vermiste mijnen

- Universiteit van Wageningen, het Kadaster te Zwolle en The Aerial Reconnaissance Archives in Schotland: de geallieerde luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog zijn een zeer belangrijke informatiebron. Luchtfoto's kunnen informatie geven met betrekking tot inslaglocaties van afwerpmunitie, loopgraven, stellingen etc
- Gemeentearchief en Provinciaal Archief: het gemeentearchief en het Provinciaal Archief (ondergebracht bij het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle) bevatten informatie met betrekking tot de Luchtbeschermingsdienst, oorlogsschade, naoorlogse CE-ruiming en gesneuvelden
- Archief AVG: in dit archief zijn documenten uit binnen- en buitenlandse archieven aanwezig, alsmede een selectie van Nederlandse en geallieerde gevechtsverslagen uit de jaren 1940 en 1944-1945. AVG beschikt over gegevens uit zowel The National Archives in Londen als The National Archives in Ottawa
- Database AVG: de AVG database en de boeken- en tijdschriftencollectie. Dit betreft een grote hoeveelheid literatuur en documentatie over plaatsen door geheel Nederland in de Tweede Wereldoorlog
- Semi Statische Archiefdiensten (voorheen Centraal Archieven Depot) te Rijswijk: hier zijn documenten van de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst ondergebracht. De Mijn- en Munitie- Opruimingsdienst was in de jaren direct na de Tweede Wereldoorlog belast met de ruiming van CE en is één van de voorgangers van de huidige Explosieven Opruimings Dienst Defensie
- Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage: in deze bibliotheek is een uitgebreide naoorlogse krantencollectie ondergebracht, met o.a. artikelen betreffende de ruiming van CE
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te 's-Gravenhage: hier liggen Nederlandse gevechtsverslagen uit de meidagen van 1940. Het NIMH beschikt tevens over kopieën van gevechtsverslagen uit Amerikaanse en Britse archieven. Daarnaast ligt in dit archief een grote verzameling boeken en inlichtingen van het verzet uit de oorlogsjaren, alsmede gegevens over vliegtuigcrashes, kazernecomplexen, de bezetting en bevrijding van Nederland
- Nationaal Archief: hier zijn gegevens van de Hulpverleningsdienst ondergebracht. De Hulpverleningsdienst was de voorganger van de Explosieven Opruimings Dienst Defensie. Er ligt hier tevens documentatie van verschillende verzetsgroepen, alsmede gegevens van Nederlandse Luchtbeschermingsdiensten

1.5.3 Beoordeling bronnenmateriaal

In deze fase van het vooronderzoek worden de indicaties en contra-indicaties uit het bronnenonderzoek beoordeeld. Op basis van deze gegevens wordt gemotiveerd vastgesteld of er sprake is van een van een op CE verdacht gebied. Indien er sprake is van een verdacht gebied, dan wordt tevens bepaald: de (sub)soort, de mogelijke aantallen en de verschijningsvorm van de vermoedelijk aanwezige CE, alsmede de horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied.

Bij de beoordeling van bronnenmateriaal is gebruikgemaakt van het geografisch informatie systeem (GIS). De indicaties en contra-indicaties zijn vertaald naar een locatie in het RD-coördinatenstelsel en verwerkt in GIS. De GIS dataset wordt mede gebruikt om te beoordelen of het onderzoeksgebied, of delen daarvan, verdacht is op de mogelijke aanwezigheid van CE.

1.5.4 Verantwoording

Het vooronderzoek is tot stand gekomen dankzij de volgende personen:

- Dhr. W. van den Brandhof, MA (historicus): uitvoering van het vooronderzoek
- Dhr. P.P.M. Gieben (information manager): GIS kaartmateriaal
- Dhr. M.A. Abee (afdelingshoofd OCE): interne beoordeling opzet en inhoud rapportage

- Dhr. J.W.J. de Beer (manager OCE): interne beoordeling opzet en inhoud rapportage

1.5.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat de resultaten van het literatuur- en het archiefonderzoek.

In hoofdstuk 3 zijn de relevante indicaties en contra-indicaties chronologisch geordend in een lijst van gebeurtenissen. In dit hoofdstuk is tevens bepaald of de lijst met gebeurtenissen voldoende indicaties bevat, waaruit blijkt dat ter plaatse van de onderzoekslocatie mogelijk CE aanwezig zijn.

Hoofdstuk 4 is het resultaat van de beoordeling van bronnenmateriaal. De bij hoofdstuk 4 behorende presentatiekaart van de verzamelde historische feiten is opgenomen in bijlage 6.4.

Conclusies en aanbevelingen komen aan de orde in hoofdstuk 5.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

2.1 Eerder uitgevoerde onderzoeken

2.1.1 Rapportages archief AVG

Er is door medewerkers van AVG in het verleden een tweetal onderzoeken op het grondgebied van de gemeente Steenwijkerland uitgevoerd. Het betreft het de 'Notitie van den Kornputkwartier' d.d. 23 februari 2012, met het projectnummer 1162057. Daarnaast 'Gemeente Steenwijkerland. Een probleeminventarisatie naar de aanwezigheid van Conventionele Explosieven' d.d. 18 juni 2012. Dit project heeft het projectnummer 1162057 en is gebruikt als basis voor dit vooronderzoek. Relevante informatie is integraal in dit vooronderzoek opgenomen.

2.1.2 Derden

Er zijn in het AVG archief door civiele explosieven opruimingsbedrijven uitgevoerde vooronderzoeken in de gemeente Steenwijkerland beschikbaar. Het betreft de volgende rapportages:

- T&A Survey, Rapportage historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van het spoortracé Leeuwarden – Meppel d.d. 19 april 2012. Versie 2.0. Projectnummer L-NGE001. Het onderzochte spoortracé loopt onder andere door de gemeente Steenwijkerland.
- T&A Survey, Rapportage Opsporing Explosieven ter plaatse van de werkzaamheden van het project TRS Friesland 2013 – deelgebied 2, 3 en 4 d.d. 12 juli 2013. Projectnummer 0213GPR3559. Dit betreft een detectieonderzoek naar conventionele explosieven, op locaties waar in de toekomst het aanwezige spoor wordt vernield. Deelgebied 2 ligt bij de overgang tussen Baars en Witte Paarden. Deelgebied 3 betreft de Produktieweg te Steenwijk en deelgebied 4 heeft betrekking op de overgang tussen Onna en Havelterberg. Deelgebied 5 ligt in Meppel en is derhalve niet relevant voor dit vooronderzoek. Er werden tijdens het detectieonderzoek geen verdachte objecten gedetecteerd in de deelgebieden 2,3 en 4 en derhalve was het advies om de geplande werkzaamheden onder reguliere condities uit te voeren
- Reaseuro, Projectplan. Rapport van de werkvoorbereiding. NGE-bodemonderzoek GVI RNO. Kenmerk rapport RO-140069 versie 1.0 d.d. 11 april 2014. Het betrof een strook naast het bestaande spoor tussen KM 115.300 en KM 115.500 waar proefsleuven werden gegraven. Deze werkzaamheden werden onder begeleiding van explosievenexperts uitgevoerd.

Relevante informatie uit de bovenstaande rapportages is in dit vooronderzoek opgenomen.

2.2 Literatuur

2.2.1 Meidagen 1940

De 6. en de 18. Armee vielen op 10 mei 1940 Nederland binnen in kader van het door Hitler bevolen Fall Gelb. De 6. Armee trok door het zuidelijk deel van Nederland richting het Albertkanaal. De hoofdaanval van de 18. Armee was gericht op de Moerdijkbruggen die door Duitse parachutis-

ten (Fallschirmjäger) waren veroverd. De Moerdijkbruggen waren de toegangspoort naar Vesting Holland waar het Nederlandse opperbevel, koningin Wilhelmina en de regering zetelden.

Nederland was van groot belang voor de Luftwaffe (de Duitse luchtmacht). De Nederlandse vliegvelden konden worden gebruikt voor de strijd tegen Groot-Brittannië. Nederland was tegelijkertijd een door de Duitsers gebruikte bufferzone, bedoeld om het Ruhrgebied tegen vijandelijke luchtaanvallen te verdedigen.

De gevolgen van de Duitse inval in mei 1940 waren relatief beperkt voor de inwoners van het gebied, dat binnen de grenzen van de huidige gemeente Steenwijkerland valt. Eenheden van 1. Kavallerie-Division veroverden in de meidagen van 1940 Steenwijk. Dit betrof troepen van een Radfahrer Regiment 1 en een Reiter Regiment. Steenwijk viel zonder zware strijd in Duitse handen. De grootste hindernissen, versperringen, waren opgericht door 2-II-33 RI.² Binnen de huidige gemeente Steenwijkerland waren geen belangrijke tactische objecten aanwezig, er vonden hier evenmin hevige grondgevechten plaats. De huidige gemeente Steenwijkerland was een doorgangsroute voor eenheden van de 1. Kavallerie-Division: grofweg werd de lijn Coevorden, Hoogeveen, Steenwijk, Sneek, Staveren gevolgd.³

2.2.2 Duitse bezetting

In deze paragraaf worden de tactische militaire objecten besproken die gedurende de bezettingjaren op het grondgebied van de huidige gemeente Steenwijkerland lagen.

Locatie	Beschrijving
Munitiedepot De Eese	Er werd in februari 1944 op de Eese een groot munitiedepot gebouwd. Dit was een Munitionsausgabestelle der Luftwaffe (MAST d. Lw.). De MAST was ingericht in kader van de bevoorrading van vliegveld Havelte met munitie en explosieven. Ca. 150 hectare van de Eese werd afgerasterd; daarnaast werden er dertig gebouwen opgetrokken. Rondom de MAST stonden vier stuks 2 cm geschut ter beveiliging van het complex tegen luchtaanvallen. De munitie werd via station Steenwijk met vrachtwagen of paard en wagen naar de MAST aangevoerd. Dit gebeurde via het gehucht Witte Paarden en Baars. In kader van de logistiek was in het verlengde van de Woldweg een lange strook grond verhard met puin. Dit puin was afkomstig van de in mei 1940 gebombardeerde havenstad Rotterdam. ⁴
Van den Kornput kazerne	De Duitsers maakten gedurende de bezetting dankbaar gebruik van de gloednieuwe Van den Kornput kazerne. In de jaren 1941-1944 werden er in het kazernecomplex duizenden rekruten van o.a. de 6. Schiffs-Stamm-Abteilung van de Kriegsmarine opgeleid. Er werden daarnaast infanteristen gehuisvest, maar er zijn ook diverse andere eenheden, waaronder de Sicherheitsdienst (SD), Grüne Polizei en de SS, actief geweest. De kazerne werd beveiligd met zware mitrailleurs en bijbehorende mitrailleurnesten, alsmede dekkingsloopgraven en eenmansdekkingsgaten. ⁵ Na de bevrijding van Steenwijk in april 1945, verbleven er Britse en Canadese militairen in de Van den Kornputkazerne. De Van den Kornput kazerne werd in juni 1945 geplunderd door Nederlandse burgers, nadat de Canadese commandant van Steenwijk had bepaald dat de in de kazerne aanwezige goederen moesten worden verwijderd. ⁶ De Van den Kornputkazerne werd in de Tweede Wereldoorlog onder andere gebruikt als lazaret. ⁷ Met betrekking tot de kazerne werd in een dagboek het volgende opgetekend: '25

² Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, *Steenwijk als militaire stad* (Den Haag 1996) 64.

³ H. Amersfoort / P. Kamphuis (red.) *Mei 1940. De strijd op Nederlands Grondgebied* ('s-Gravenhage 2005) 313-314.

⁴ J. Kootstra / P. van Aalderen, 'Munitie ten behoeve van Flugplatz Steenwijk', *Historische Mededelingen. Officieel orgaan van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken* 2 (2011) 87-91.

⁵ Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, *Steenwijk als militaire stad* (Den Haag 1996) 68-72.

⁶ Ibidem, 85.

⁷ H. Spreen, *Steenwijk in 40-45: een historisch document* (1995) 60.

Locatie	Beschrijving
	februari [1945]: ‘De kazerne aan de Meppelerweg is een Rode Kruis-oorlogsziekenhuis geworden. Alle Duitse soldaten gaan naar de Duitse grenzen. Vele gewonde Duitsers komen per trein aan in Steenwijk. Elke dag nu ook begrafenissen van Duitse soldaten’.⁸ Op 6 maart 1945 werd in hetzelfde dagboek melding gemaakt van de aankomst van 500 gewonde Duitse militairen in Steenwijk. Zij arriveerden, net als een aantal Britten, per trein. Twee dagen later moesten alle vrouwen tussen de 17 en 40 jaar oud zich melden, om te helpen in de kazerne. Blijkbaar was de aanvoer van gewonden zodanig groot, dat burgers gedwongen te hulp moesten schieten. Op 31 maart 1945 kwam de kazerne opnieuw in hetzelfde dagboek aan de orde: ‘31 maart [1945]: Vanmorgen om 07.00 uur kwam in Steenwijk een trein met gewonde Duitse soldaten aan. Op straat werd volk opgepakt om te helpen voor vervoer naar de kazerne aan de Meppelerweg. De kazerne is het laatste halfjaar in gebruik als lazaret. Elke dag begrafenissen van militairen vanuit de kazerne, die op de begraafplaats worden begraven. Deze tijden gaan voleinden en verpletterend wordt het juk’.⁹ In het tijdschrift ‘Historische Mededelingen van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken’ wordt melding gemaakt van de Van den Kornput kazerne tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog: ‘Het moet in de eerste dagen na de bevrijding zijn geweest, dat wij als jongens overal rondzwierven. Dat was ook het geval bij de Johan van den Kornput kazerne. Zowel aan de noord- als aan de zuidkant was een barakkenkamp gebouwd. Bij het doorkammen van de barakken en kazernegebouwen kwamen wij tot de ontdekking dat alles leeg en verlaten was; geen bewaking, niets. Hier en daar hadden de Duitsers nog een geweer achtergelaten. Wij gingen op zoek naar de wapenkamer. Die hebben wij ook gevonden. Er was een hoge aarden wal omheen gelegd. De toegangsdeur stond open en wat wij zagen was een grote hoeveelheid rommel. Alles lag door elkaar: geweren, munitie, maar geen handvuurwapens. Het scheen dat anderen ons voor waren geweest. Wij hebben alles door gesnuffeld, maar zijn nergens aan gekomen, want je kon nooit weten wat er kon gebeuren.’¹⁰ In oktober 1945 kwamen twee compagnieën Nederlandse stoottroepen naar de Van den Kornputkazerne. Zij maakten tot mei 1946 deel uit van de Mijn Opruimings Dienst, die in Nederland bommen, mijnen en munitie opruimde.¹¹
Schietbaan Kallenkote	Aan de Kallenkoterallée was een schietbaan aanwezig. Deze schietbaan was onvoldoende bruikbaar voor de Duitsers: er werd op de heide (Steenakkers) bij Kallenkote een grotere schietbaan aangelegd. Hier werden Nederlandse burgers door een Einsatz Kommando geëxecuteerd.¹² Na de bevrijding vonden kinderen scherpe munitie op de schietbaan. Deze munitie detoneerde.¹³
Vliegveld Havelte	In oktober 1942 begon de Luftwaffe met de aanleg van vliegveld Havelte, ook wel bekend als Flugplatz Steenwijk. In 1943 kwamen de bouwwerkzaamheden in een stroomversnelling. Materialen werden onder andere via de ‘Tom Poes’ lijn aangevoerd, een aftakking van de spoorlijn Meppel-Steenwijk. Havelte was in gebruik als Einsatzhaven. Er waren hier nauwelijks Luftwaffe eenheden voor langere tijd gestationeerd. Tussen 26 augustus 1944 en 11 september 1944 verbleef de 4./NJG1 op het vliegveld. Dit was een Nachtjagd eenheid. Van 1 september 1944 tot en met 17 september 1944 was de 6./NJG 1 op Havelte gestationeerd.¹⁴ De Duitse piloten verbleven aan de Kallenkoterallée te Steenwijk. Het vliegveld werd beveiligd door luchtafweergeschut in de vorm van zware Fliegerabwehrkanone (FLAK) van de FLAK Abteilung 552 en lichte FLAK van de 3. leichte FLAK Abteilung 845. Op Havelte waren niet alleen verschillende Luftwaffe eenheden gestationeerd, het vliegveld

⁸ Ibidem, 132.

⁹ Ibidem, 133.

¹⁰ Vijftiende jaargang no. 2 / 1998, 43-44.

¹¹ Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, *Steenwijk als militaire stad* (Den Haag 1996) 92.

¹² H. Spreen / C. Spreen-Valentijn, ‘Vijftig jaar geleden: Duitse schanddaden in Steenwijk en omstreken door het Einsatzkommando-Stiller in de herfst van 1944’, *Historische Mededelingen. Officieel orgaan van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken* 4 (1994) 136

¹³ J. van der Knokke, ‘Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog’, *Historische Mededelingen. Officieel orgaan van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken* 2 (1998) 32.

¹⁴ P. Grimm e.a., *Vliegvelden in oorlogstijd. Nederlandse vliegvelden tijdens bezetting en bevrijding 1940-1945* (Amsterdam 2009) 181.

Locatie	Beschrijving
	deed ook dienst als locatie voor tussen- en noodlandingen. Vliegveld Havelte werd in september 1944 minstens tien keer door geallieerde Mosquito jachtvliegtuigen aangevallen. In de nacht van 4 op 5 september 1944 wierpen veertien Mosquito's acht ton bommen af. Er werd in de nacht van 16 op 17 september 1944 222 ton brisantbommen afgeworpen door vijftig Lancasters en vijf Mosquito's. De luchtaanvallen gingen in 1945 door, onder andere op 23 en 24 maart 1945. Op de laatstgenoemde dag werd 271 ton brisantbommen afgeworpen door Amerikaanse B-17's.¹⁵ Er werden volgens lokale literatuur 1384 General Purpose bommen van 100 pond afgeworpen.¹⁶ Het vliegveld werd daarnaast door o.a. 500 ponders getroffen. Rondom vliegveld Havelte waren in april 1945 Duitse stellingen aangelegd. Voorafgaand aan de komst van de Canadezen werden ongeveer 60 vliegveldgebouwen met springladingen en bommen door de Duitsers verwoest. Er werden na de oorlog 2000 diepe trechters op het vliegveld en omgeving aangetroffen. Er moest in totaal 81,9 kilometer aan loopgraven en bunkers worden geslecht, alsmede 51 onderkomens en 25 mitrailleurnesten en geschutopstellingen.¹⁷ Een klein gedeelte van vliegveld Havelte lag binnen de grenzen van de gemeente Steenwijkerland. Dit betrof enkele paden en loodsen. De dichtstbijzijnde rolbaan van het vliegveld lag op 230 meter afstand van de gemeente Steenwijkerland.
Johannes Post kazerne	Deze kazerne ligt gedeeltelijk in de gemeente Steenwijkerland en gedeeltelijk de gemeente Westerveld. De Johannes Post kazerne is in 1952 gebouwd en valt derhalve buiten dit onderzoekskader.
Barakken Steenwijkerdiep	Er stonden aan het Steenwijkerdiep in totaal vijf houten barakken. Hier waren in de oorlog Duitse soldaten gehuisvest. ¹⁸

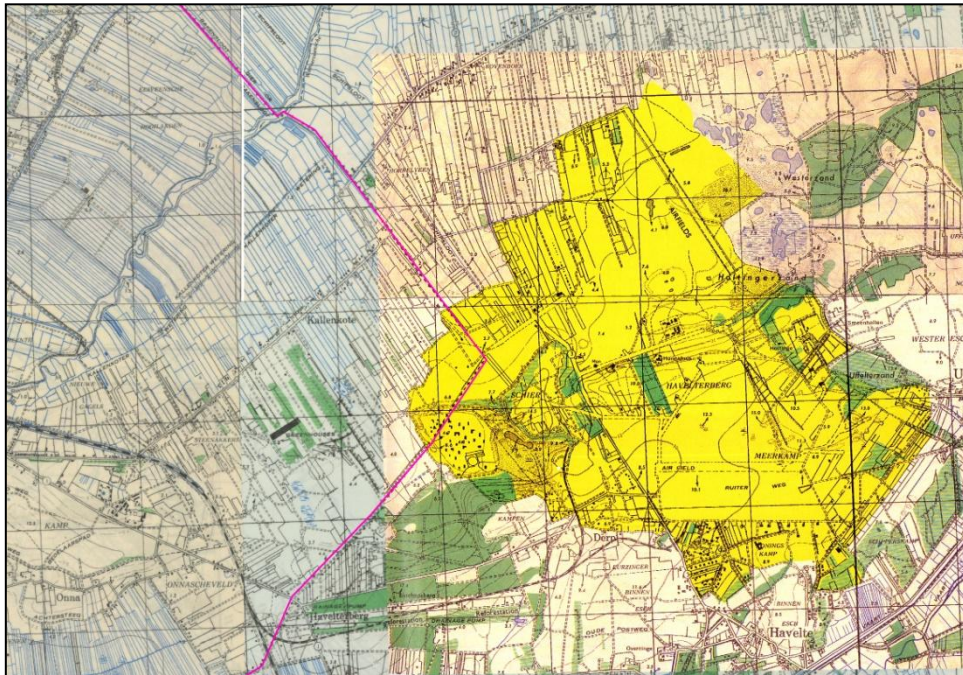
Afb.2.- De Van den Kornputkazerne, zoals vermeld in een artikel van de lokale historische vereniging.

¹⁵ Er wordt opvallend genoeg in een krantenartikel over 303.4 ton gesproken.

¹⁶ H. Spreen, *Steenwijk in 40-45: een historisch document* (1995) 50.

¹⁷ Ibidem, 51.

¹⁸ A. Brandsma-Bouwer, 'Herinneringen aan Polder II Gelderingen', *De Silehammer* 19 (03-09-2011), 6-7.

Afb.3.- Geel gearceerd: ligging vliegveld Havelte, gedeeltelijk binnen de grenzen van de gemeente Steenwijkerland (links van de paarse omlijning). Bron afbeelding: Vliegvelden in oorlogstijd.

2.2.3 Luchtoorlog 1940-1945

Op het grondgebied van de gemeente Steenwijkerland is een groot aantal vliegtuigen gecrasht. De niet geborgen vliegtuigen kunnen een gevaar vormen voor mens en milieu in verband met de aanwezigheid van vliegtuigboordwapenmunitie, wapens, afwerpmunitie, brandstof en radioactief materiaal. De onderstaande vliegtuigcrashes zijn relevant in kader van dit onderzoek, of hebben een directe relatie met het onderzoeksgebied. Niet alle crashlocaties zijn exact bekend. Bovendien zijn verschillende vliegtuigen tijdens of na de Tweede Wereldoorlog geborgen. Relevante documentatie met betrekking tot (een deel van) de beschreven vliegtuigcrashes is in bijlage 6.4.4 opgenomen.

Datum	Gebeurtenis
23 juni 1940	Blenheim Mk IV R3688 OM- van het No. 107 squadron om 15.30 uur verongelukt in buurtschap De Ronde Blesse, te noordoosten van Willemsoord (toenmalige gemeente Steenwijkerwold). Dit vliegtuig stortte neer op het land van dhr. Groen ten gevolge van een luchtgevecht met BF-109's. De drie bemanningsleden Esson, Tozer en Murchison kwamen om het leven. Zij werden begraven op de Algemene Begraafplaats te Willemsoord. Het toestel was totaal vernield. Over een uitgestrekt gebied werden wrakstukken aangetroffen. Het gat op het land van dhr. Groen was ongeveer 2.5 meter diep. ¹⁹
12 oktober 1941	Wellington Mk Ic R1757 DX- van het No. 57 squadron neergestort in de toen in aanleg zijnde Noordoostpolder (in de nabijheid van het Zuideinde van Blankenham), na in brand te zijn geschoten door de nachtjager van Feldwebel Siegfried Ney van 4/NJG 1, die was gestationeerd op vliegbasis Leeuwarden. Dit gebeurde om 21.15 uur op het latere kavel R34, aan de latere Baarloseweg, ca 3 km ten zuidwesten van Blankenham. Het toestel kon vanwege de half droog gevallen polder niet worden geborgen. De berging vond plaats op 5 maart 1948. ²⁰ De stoffelijke resten van de omgekomen bemanningsleden Jeffries, Cooke, Wood en Byers werden na de vliegtuigberging begraven op de Nieuwe Begraafplaats te Emmeloord. Het bemanningslid Meyers werd in Kuinre begraven, nadat hij in 1941 in de nabijheid van de crashlocatie dood was aangetrof-

¹⁹ Gemeentearchief Steenwijkerwold, inventarisnummer 990.

²⁰ NFLA Recovery List

Datum	Gebeurtenis
	fen. Er was één overlevende: Rickard. Hij werd in de buurt van Bloksijl gevangen genomen. De gecrashte <i>Wellington</i> nam deel aan een bombardementsvlucht, met Neurenberg als doelwit [N.B. deze crash vond plaats binnen de grenzen van de toenmalige gemeente Blankenham].
31 oktober 1942	Vickers Wellington Mk I BK360 JN- van het No. 150 squadron verongelukt om 13.30 uur in buurtschap De Pol te Willemsoord (gemeente Steenwijkerwold). De bommenwerper werd neergehaald door twee Duitse jachtvliegtuigen van het type Focke-Wulf 190 tijdens een luchtgevecht in dichte mist. Vijf bemanningsleden, genaamd Patton, Makay, Fuller, Tolmie, en Cocks overleefden de crash niet. Zij werden begraven te Willemsoord. De Wellington was betrokken bij een bombardementsvlucht op Emden en werd neergeschoten door het jachtvliegtuig van Oberfeldwebel Ernst Heesen van het 5./JG1. ²¹ Toen de Rijksveldwachter de genoemde plaats op een afstand van 500 à 600 meter naderde, ontplofte er een bom van de Wellington. De bommenwerper was in drie stukken op drie verschillende weilanden neergekomen, op een afstand van 200 tot 500 meter van de daar staande woningen. ²²
21 mei 1943	Messerschmitt Bf 109 G-4 met Werkenummer 16163 van het 2./JG 27 verongelukt nabij Steenwijk [N.B. deze crash wordt in het geheel niet genoemd in het verliesregister 1943!]
26 juni 1943	Bf 110 (Me 110 G9 + HZ, Werknr. 5319) van 12. / NJG 1 in de 'Bikkerweide' ten noordoosten van Vollenhove gecrasht op het land van veehouder De Lange. ²³ Deze nachtjager had twee inzittenden, te weten: Lt. Denzel en Uffz. Dunger. De eerstgenoemde persoon was een aas met negen overwinningen op zijn naam. De Bf 110 werd neergehaald door een geallieerde lange afstandsjaeger en crashte op 100 meter afstand van de Bloksijlerdijk. Eén vleugel werd op 600 meter afstand van de crashlocatie gevonden, nabij Leeuwte 40. Denzel overleefde de crash niet, Dunger wel. Er waren al in de lucht delen van het vliegtuig afgebroken. Op de crashlocatie was sprake van een inferno van detonerende munitie en vuur. Een nauwkeurige schets van de crashlocatie is opgenomen in het boek 'Wespennest Leeuwarden' (deel 2). ²⁴
31 augustus 1943	Halifax Mk II HR878 TL-J for Johnny van het No. 35 Madras Presidency squadron om 22.45 uur in de binnenpolder het 'Rendebroek' [N.B. dit betreft het huidige Rondebreek], gemeente Blankenham, brandend neergestort. Volgens een krantenartikel uit de Trouw kwam een gedeelte van het vliegtuig neer in het IJsselmeer, terwijl andere onderdelen bij een dijk in de omgeving van Kuinre crashten (land van de boer Van der Kamp). De Halifax was een Pathfinder, die werd neergeschoten door de Ju 88 van Oberleutnant Heinz-Wolfgang Schnauffer van IV./NJG1. Dit jachtvliegtuig was afkomstig van vliegbasis Leeuwarden. Vier bemanningsleden kwamen ten gevolge van de crash om het leven. Het doelwit van de Halifax was Berlijn. Bemanningslid Penny landde met zijn parachute in de omgeving van Steenwijk. In het Bulletin van de Studiegroep Luchtoorlog maakte dhr. Geluk uit Utrecht melding van de volgende relevante gebeurtenis: 'Kort na de oorlog ben ik werkzaam geweest in de Noordoost polder en wel in het dorp Kuinre. Bij een eerste fietstocht aldaar ontdekte ik al gauw het wrak van een vliegtuig op zo te zien een weiland, maar de grond (grasland) was over een grote oppervlakte totaal verschroeid. Ik had helaas geen fototoestel, zodat ik nergens foto's van kon maken. Het vliegtuig was geheel uitgebrand, ik ben door het wrak gelopen en er omheen...' ²⁵ De Halifax werd in 1964 onder het toezien oog van een cameraploeg van de NCRV geborgen door de Bergingsdienst van de luchtmacht. Er zouden slechts gedeelten van het vliegtuig zijn aangetroffen. ²⁶
6 oktober 1943	Henschel Hs 126 van de Erg. Nah-Aufkl.Gr gecrasht te Willemsoord [N.B. uit het verliesregister kan niet worden afgeleid of het betreffende verkenningsvliegtuig is neergestort te Willemsoord-Overijssel of de marinewerf Willemsoord te Den Helder]
29 november 1943	P-38H Lightning met nummer 42.67016 LC-O van het 77th Fighter Squadron, 20th

²¹ <http://www.oorlogsmusea.nl/artikel/20841/Oorlogsgraven-van-het-Gemenebest-Willemsoord.htm>

²² Gemeentearchief Steenwijkerwold, inventarisnummer 990.

²³ SGLO-verliesregister 1943. <http://www.teunispats.net/jack-edward-gibbs.htm>

²⁴ A.A. Jansen, *Wespennest Leeuwarden. De geschiedenis van de strijd van de Duitse nachtjagers en geallieerde luchtmachten boven Noord-Nederland in de jaren 1940-1945. Deel 2* (Baarn 1976) 267-270.

²⁵ *Bulletin van de Studiegroep Luchtoorlog 151 / 18 d.d. 30-07-1991.*

²⁶ S.L. Veenstra, *In de schaduw van de glorie: overzicht van vliegtuigbergingen in Nederland: 1960-1977* (Zutphen 1999) 50-52. NFLA Recovery List.

Datum	Gebeurtenis
	Fighter Group, vlakbij de lintbebouwing van het dorp Belt Schutsloot te Wanneperveen neergestort. Het toestel sloeg in de diepe drassige veenbodem. Het toestel werd, op enkele aluminium delen na die in 1981 werden gevonden, nooit geborgen. ²⁷ De piloot, 2/Lt. Hascall, kwam rond half drie 's middags aan een parachute in Schutslooter wijde terecht. Zijn parachute bolde op en werd in de straffe wind door het water getrokken. Hascall verdronk en spoelde aan bij de sluis op de driesprong Giethoorn / Meppel / Zwartsluis. Hij werd begraven op de Algemene Begraafplaats in de gemeente Wanneperveen.
29 november 1943	Messerschmitt Bf 109 G van het 7./JG 1 gecrasht te Sint Jansklooster – Kadoelen / Bergkampen. De Messerschmitt werd bestuurd door Ofthr. Spörk ²⁸
29 november 1944	Messerschmitt Bf 109 G van het 7./JG 1, afkomstig van vliegbasis Volkel, verongelukt aan de binnenzijde van de slotgracht van kasteel De Oldehof tussen Vollenhove en St. Jansklooster. Het vliegtuig werd bestuurd door Oblt. Klöpfer, een aas met 94 erkende overwinningen op zijn naam, waarvan 86 aan het Oostfront. De Messerschmitt werd na de Tweede Wereldoorlog op een diepte van zeven meter geborgen. Bij de bergingswerkzaamheden werd een graafmachine ingezet. Er werden veel persoonlijke bezittingen van de piloot gevonden.
29 november 1944	Messerschmitt Bf 109 G van het 7./JG 1, afkomstig van vliegbasis Volkel, verongelukt aan de binnenzijde van de slotgracht van kasteel De Oldehof tussen Vollenhove en St. Jansklooster. Het vliegtuig werd bestuurd door Oblt. Klöpfer, een aas met 94 erkende overwinningen op zijn naam, waarvan 86 aan het Oostfront. De Messerschmitt werd na de Tweede Wereldoorlog op een diepte van zeven meter geborgen. Bij de bergingswerkzaamheden werd een graafmachine ingezet. Er werden veel persoonlijke bezittingen van de piloot gevonden.
10 februari 1944	Amerikaanse B-17G met nummer 42.31218 'Eto-Itis' van het 571st Bomber Squadron van de 390th Bomber Group op de terugweg van een bombardementsvlucht van Braunschweig om ca. 13:15 uur verongelukt op de naast elkaar staande boerderijen van de families Lok en Van Benthem te Baarlo bij Blokzijl. Het vliegtuig werd door Duitse Fw 190 jagers neergeschoten. Volgens een lokale lezing werden alle vijftien koeien in de schuur van Lok aan de Oude Zuiderzeedijk gedood. Drie koeien van Van Benthem werden gedood door gedetoneerde munitie. ²⁹ Deze lezing stemt overigens niet overeen met het originele proces-verbaal. Alle bemanningsleden, op de navigator Richardson na, overleefden de crash. Leden van de 'luchtoorlogdocumentatie-groep' groeven op 14 oktober 1978 op de crashlocatie een propeller op. Dit vliegtuigonderdeel bevatte nog slechts twee bladen. Zij troffen ook een zuurstoffles en een aanjager aan. ³⁰
15 / 16 februari 1944	Lancaster Mk III JB420 DX-S van het No. 57 Squadron om 23:15 uur verongelukt in de Baarlingerpolder bij Blokzijl (nabij de Roomsloot) als gevolg van een aanval door een Duitse nachtjager. Zeven bemanningsleden kwamen om het leven en werden in Blokzijl begraven. Het aanvalsdoel van de Lancaster was Berlijn, het vliegtuig explodeerde in de lucht.
20 februari 1944	Halifax Mk LW367 EY- van het No. 78 Prestons Own Squadron op het terrein van dhr. Reinders achter de schietbaan bij Kallenkotte (gemeente Steenwijkerwold) / achter het huidige dorpshuis verongelukt. De geallieerde bommenwerper werd aangevallen door een Duitse nachtjager van vliegbasis Twente. Alle bemanningsleden sneuvelden. ³¹ Het grootste deel van de vliegtuigrestanten werd nog tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers afgevoerd. Delen van het vliegtuig lagen her en der verspreid op de heide te Kallenkotte, nadat het vliegtuig om half zes brandend was neergestort. ³²
29 februari 1944	P-38J Lightning met nummer 42.67404 van het 20th Fighter Squadron van de 364th Fighter Group verongelukt in de Walengracht (grens gemeente Giethoorn-Vollenhove), ongeveer 150 meter ten noorden van de ingang naar het Beulakerwiede te Giethoorn, na het uitvallen van de beide motoren. Het vliegtuig drong tot ca. vijf meter beneden maaiveld de veengrond in. Dit vliegtuig werd door de bergingsdienst van de luchtmacht geborgen in mei 1971, augustus 1974 en oktober 1974. De bergingswerkzaamheden

²⁷ *Bulletin Air War 1939-1945 nr. 176*, 24.NFLA Recovery List.

²⁸ SGLO-verliesregister 1943.

²⁹ B. de Jonge, '10 februari 1944: bommenwerper neergestort (2)', *De Silehammer* 16/1 (maart 2008), 16-20. B. de Jonge, '22 december 1944: bommenwerper neergestort', *De Silehammer* 15/1 (maart 2007), 31.

³⁰ A.A. Janssen, *Sporen aan de hemel. Kroniek van een luchtoorlog. 1943-1945* (1979) 72-76, 79-81.

³¹ A.A. Jansen, *Geveugeld verleden* (1975) 371.

³² Gemeentearchief Steenwijkerwold, inventarisnummer 990.

Datum	Gebeurtenis
	waren noodzakelijk in verband met de verdieping van de vaarweg. Er werden mitrail- leurs en een grote hoeveelheid 20 mm en .50 munitie aangetroffen, evenals gedeelten van het stoffelijk overschot van de Amerikaanse piloot Lt. Col. F.C. Grambo, die com- mandant was van de 364th Fighter Group. ³³
3 maart 1944	P-51B Mustang met nummer 43.12246 'Sweet Suzanne' van de 355th Fighter Squa- dron bij Blokzijl verongelukt. ³⁴
23 maart 1944	Om 09:50 uur twee B-24H Liberators met de nummers 4.29466 en 42.52587 van het 785th Bomber Squadron van de 466th Bomber Group om 09:50 uur neergestort te Sint Jansklooster (bij Boschwijde) na een botsing. Enkele onderdelen van beide vliegtuigen werden in 1981 geborgen. In 1982 werden opnieuw onderdelen en acht 500-ponders van de B24H Liberator met het nummer 42.52587 geruimd. ³⁵
24 april 1944	B-24H Liberator met nummer 42.52587 ZU- van het 785th Bomber Squadron van de 466th Bomber Group verongelukt in het Zwarte Meer, Giethoorn [N.B. deze crash wordt in het geheel niet genoemd in het verliesregister 1944!]
15 augustus 1944	B-24H Liberator met nummer 41.28932 'Ramblin Wreck I' van het 787th Bomber Squadron van de 466th Bomber Group neergestort ten zuiden van de straatweg Wil- lemsoord-Oldemarkt, ter hoogte van het voormalige Rooms-Katholieke gesticht 'De Voorzienigheid' in Gelderingen / Kerkbuurt. ³⁶ Er kwamen ten gevolge van de crash 4 bemanningsleden om het leven. Aangenomen wordt, dat het grootste gedeelte van deze bommenwerper al in de Tweede Wereldoorlog is geruimd. De restanten, waaron- der enkele verbrande vliegtuigresten en geëxplodeerde patronen, werden op 20 april 1977 op een stuk bouwland geborgen. ³⁷
15 augustus 1944	B-24H Liberator met nummer 41.29449 -D 'True Love' van het 786th Bomber Squa- dron van de 466th Bomber Group op ca. 1.5 kilometer ten westen van Steenwijk in de lucht gedetoneerd en vervolgens in de Verlaatse Polder onder Zuidveen ³⁸ op de lande- rijen van de veehouders Schippers en Potiek in stukken neergestort. Deze crashlocatie bevond zich aan het kanaal Steenwijk – Giethoorn, ca. 100 meter van de brugwach- terswoning. Vijf bemanningsleden kwamen om het leven. De B-24 werd neergeschoten door het jachtvliegtuig van Leutnant Scheufels. Er werd in november 1983 door de heren De Vries en Visser met behulp van metaaldetectors een onderzoek ingesteld: 'De spade ging in de grond en na enige tijd werden drie .50 mitrailleur en een grote hoe- veelheid munitie naar boven gehaald. Vele hulzen bleken gescheurd te zijn...' Er werd ook een zilveren armband van het bemanningslid Robert Lehman aangetroffen
15 augustus 1944	Messerschmitt Bf 109 G-6 met Werkenummer 441988 van het 6./JG 5 neergestort te Nijensleek in een ondiepe kuil (watergat) in een weiland, ca. 300 meter ten zuiden van de Christelijke Nationale School. De Messerschmitt was beschoten door de Amerikaan- se bommenwerper 'True Love' en verdween diep in de zachte grond. Het vliegtuig lag hier in 1995 nog steeds. De piloot kwam met zijn parachute neer in de omgeving Eesveen / Steenwijk. ³⁹
19 september 1944	Messerschmitt Bf 109 G-14 met Werkenummer 781222 Grüne 15 van het 7./JG 11 verongelukt te Steenwijk. ⁴⁰
6 december 1944	B-17G met nummer 42.102658 van het 708th Bomber Squadron van de 447th Bom- ber Group in het meer de Belterwijde (Belterwiede) op ca. 400 meter afstand van de brug te Ronduite verongelukt in de Belter Wijde. Er werden in 1980 een vleugel en delen van de cockpit geborgen. ⁴¹ In 1989 werden er door het duik- en demonstratie- team van de Koninklijke Marine vliegtuigresten uit de Belter geborgen. Dit betreft zeer

³³ S.L. Veenstra, *In de schaduw van de glorie: overzicht van vliegtuigbergingen in Nederland: 1960-1977* (Zutphen 1999) 118, 143, 145-146. Zie tevens de NFLA Recovery List en <http://www.henkvanheerde.nl/vollenhove/20e%20eeuw/2wo.htm>

³⁴ SGLO-verliesregister 1944.

³⁵ SGLO-verliesregister 1944. <http://www.henkvanheerde.nl/vollenhove/20e%20eeuw/2wo.htm>. NFLA Recovery List.

³⁶ H. Spreen, *Steenwijk in 40-45: een historisch document* (1995) 64.

³⁷ S.L. Veenstra, *In de schaduw van de glorie: overzicht van vliegtuigbergingen in Nederland: 1960-1977* (Zutphen 1999) 177. Zie tevens de NFLA recovery list.

³⁸ H. Spreen, *Steenwijk in 40-45: een historisch document* (1995) 64.

³⁹ Ibidem, 66.

⁴⁰ SGLO-verliesregister 1944.

⁴¹ NFLA Recovery List

Datum	Gebeurtenis
	waarschijnlijk restanten van de op 6 december 1944 op de Belterwiede gecrashte <i>B-17</i> . In literatuur wordt bovendien melding gemaakt van het feit dat de restanten van de bommenwerper al in het najaar van 1946 werden gelicht. De Meppeler sportduiker Massier dook in 1984 naar 'de laatste' restanten van het vliegtuig en vond o.a. een plaatje van de Boeing fabrieken met productiegegevens over de bommenwerper. Dit waren blijkbaar niet 'de laatste' restanten, zoals blijkt uit het feit dat in 1989 opnieuw vliegtuigresten uit de Belter werden gehaald. De bemanning van de <i>B-17</i> was boven Staphorst uit het vliegtuig gesprongen. Eén van de bemanningsleden kwam om het leven, omdat zijn parachute niet open ging. Het onbemande vliegtuig stortte vervolgens neer in de Belterwiede.
10 december 1944	Messerschmitt Me 262 met Werkenummer 110388 van het 1./ KDO verongelukt te Steenwijk. [N.B. deze crash wordt in het geheel niet genoemd in het verliesregister 1944!]
28 januari 1945	B-17G met nummer 44.6105 SO-P for Peter 'Sleepy Lagoon' van het 547th Bomber Squadron van de 384th Bomber Group maakt om ca. 13:45 uur / 14:00 uur een geslaagde noodlanding ca. 100 meter ten noorden van de aan de Lageweg gelegen boerderijen van Lenstra en Ram in de sneeuw (Broeklanden, ongeveer één kilometer westelijk van Ossenzijl). De bommenlast werd afgeworpen boven Meppel. ⁴² Volgens een andere lezing nam de bommenwerper deel aan een bombardement op spoorwegemplacementen bij Keulen. Het vliegtuig werd door FLAK geraakt, waardoor twee motoren werden uitgeschakeld. ⁴³ Na de noodlanding wisten negen bemanningsleden te ontkomen. De B-17 werd niet door de Duitsers opgeruimd, zoals ook uit luchtfoto's van de Royal Air Force blijkt. Het vliegtuig werd wel steeds kleiner, omdat er van alles werd afgesloopt door burgers. Het toestel werd ook geregeld vanuit de lucht beschoten door Britse en Amerikaanse jagers. Bij naoorlogs onderzoek naar archeologische resten werd in 2011 melding gemaakt van de vondst van vliegtuig-boordwapenmunitie. Deze patronen werden in verband gebracht met de B-17 'Sleepy Lagoon'. ⁴⁴ Het is echter de vraag of deze bewering terecht is, omdat er enkel een Duitse 7.92 mm geweer- of mitrailleurpatroon in het betreffende artikel is afgebeeld.
4 maart 1945	Junker Ju 88 van III/ NJG 4 met Werkenummer 710348 op vliegveld 'Steenwijk' verongelukt [N.B. dit moet vliegveld Havelte betreffen; op dit vliegveld zijn overigens verschillende vliegtuigen gecrasht].

Datum	C. Huurman, Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd
29 / 30 juni 1942	Halifax bommenwerper ter hoogte van Eesveen / Nijensleek aangevallen door een Duitse nachtjager.
28 mei 1944	Steenwijk (km 111.500) Personentrein 207 van Roosendaal naar Leeuwarden om circa 15.30 uur beschoten.
5 augustus 1944	Steenwijk, emplacement Locomoter 128 tijdens rangeren op het emplacement Steenwijk om 14.10 uur beschoten.
15 augustus 1944	Station Steenwijk om circa 14.00 uur door Amerikaanse jagers beschoten.
2 september 1944	Steenwijk, losplaats en bij Peperga groepswagenladingentrein 4101 bij de losplaats van Steenwijk om circa 02.00 uur beschoten, later bij Peperga opnieuw beschoten.
Onbekende datum	Drie voormalige werkkampen bij ontwikkelingsgebied recreatiepark Scheerwolde door de geallieerden gebombardeerd. ⁴⁵

Datum	T&A Survey, Rapportage historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van het spoortracé Leeuwarden – Meppel
5 augustus 1944	rond 14.10 uur werd het stationemplacement van Steenwijk door twee Britse vliegtuigen beschoten
28 mei 1944	'Op zondag, 1e Pinksterdag, werd bij Steenwijk een personentrein beschoten. De machine werd kapot geschoten [...] De trein stond achter de kazerne en de luchtdoel der kazerne opende het vuur uit de luchtdoelmitrailleur. De jagers keerden terug en be-

⁴² 'Waarom vielen in 1945 die bommen in Meppel?', *De Silehammer 2^e jaargang nr. 1*, 3-5.

⁴³ T. Schuurman e.a., 'Bemanning van bommenwerper krijgt een gezicht', *De Silehammer* 19 (01-03-2011), 14.

⁴⁴ 'Vondsten aan de Lageweg bij Ossenzijl', *De Silehammer* 19 (01/03/2011), 10.

⁴⁵ Bron: website RTV Oost, 10 mei 2008. Deze melding kon niet worden geverifieerd met behulp van primaire bronnen.

Datum	T&A Survey, Rapportage historisch vooronderzoek naar de aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven ter plaatse van het spoortracé Leeuwarden – Meppe
	schoten de luchtdoeltorens'

Ten bate van het vooronderzoek zijn de Daily Logs van de 2nd Tactical Air Force (2nd TAF) geraadpleegd. Jachtvliegtuigen van de 2nd TAF gaven tactische luchtsteun aan geallieerde grondtroepen en vielen in het achterland de vijandelijke aanvoerlijnen en hoofdkwartieren aan.

De Daily Logs zijn afkomstig uit The National Archives te Kew (Londen). In deze documenten wordt door middel van coördinaten aangegeven op welke locaties en welk tijdstip jachtvliegtuigen van een bepaald Squadron luchtaanvallen uitvoerden. De vermeldingen in de Daily Logs variëren in nauwkeurigheid.

Met betrekking tot de Daily Logs moeten de volgende kanttekeningen worden geplaatst:

- Een enkele keer kan een coördinaat niet correct of incompleet zijn. Dit kan betekenen dat er naar een geheel andere stafkaart wordt verwezen, dan de kaart die betrekking heeft op de locatie die werd aangevallen (bijv. F.0898 in plaats van E.0898; fictief voorbeeld)
- Hoewel de Daily Logs over het algemeen gedetailleerd zijn, is er geen enkele garantie dat alle luchtaanvallen van de 2nd Tactical Air Force werden opgetekend. Ergo: er kunnen meer luchtaanvallen zijn uitgevoerd, die niet op papier werden gezet
- Sommige vermeldingen in de Daily Logs van de 2nd TAF zijn (zeer) slecht leesbaar als gevolg van de tand des tijds
- De Daily Logs vermelden alleen Britse en geen Amerikaanse tactische en/of strategische) luchtaanvallen.

Het historisch onderzoek heeft geresulteerd in de volgende relevante gegevens met betrekking tot de gemeente Steenwijkerland (zie tevens de voetnoten, voor nadere uitleg).

Sheet	Datum	Tijd	SGN/Wing	Type vliegtuig	Gebied	Coördi- Naat	Beschrijving Daily Log 2nd TAF
1767	06-10-1944	09:43-12:25	274 / 122 Wing	7 Tempests	Ten noord-oosten van Willems-oord	Z. 8772	5 MET, like huge bombers, silver cylinders, attacked at Z.8772. 1 dest. 1 smoker.
1844	14-10-1944	16:56-17:59	184 / 121 Wing	8 Typhoons	Kallenkote (gemeentegrens)	Z.952686	1 loco damaged at Z.952686. ⁴⁶
1904	20-10-1944	09:18-14:44	83 Group	Spitfires / Mustangs	Ten noord-westen van Wilhelmina-oord (gemeentegrens)	Z.9375	1 loco damaged Z.9375.1 MET flamer.
2044	07-11-1944	08:31-11:00	411 / 126 Wing	4 Spitfires	Ten oosten van Bovenwijde	Z.9160	1 x 500 and 2 x 250 on rail Z.9160, no hits
2298	26-12-1944	19:01-13:55	266/146	12 Typhoons	Ten westen van Steenwijk	Z.9466	46 R/P at huts alongside new rly track Z.9466, all hit, 2 left smoking. 2 MET destroyed
2502	06-02-1945	09:23-	609/123 Wing	8 Typhoons	Steenwijk		Little movement, STEENWIJK. Single

⁴⁶ In de *Operations Record Book* van 184 Squadron wordt de coördinaat Z.952686 in het geheel niet genoemd. Er wordt enkel gesproken over een 'Rail Interdiction between MEPPEL-ZWOLLE'. Er is zeer waarschijnlijk sprake van een typefout. Er mag vanuit worden gegaan dat deze luchtaanval niet in het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden.

		13:52					MET also E. of MEPEL. N.R.O.
2345	11-02-1945	10:16-14:23	308 / 131 Wing	12 Spitfires	Steenwijk A/F		4 x 500, 6 x 250 on STEENWIJK A/F – 2 hits on Barracks, 2 on roads.
2650	25-02-1945	07:24-09:02	197/146	9 Typhoons	Ten westen van Steenwijk	Z. 9367	12 x 500 on line at Z. 9367. No claims
2652	25-02-1945	09:56-13:45	197 / 146 Wing	8 Typhoons	Ten oosten van Belter-wijde	Z.9055	12 x 500. 1 hit at Z.9055. ⁴⁷
2833	23-03-1945	13:35-19:30	197 / 266 / 146 Wing	14 Typhoons	Steenwijk A/F		26 x 500 A.P. on NE dispersal STEENWIJK A/F. No a/c seen.
2833	23-03-1945	14:20-15:45	66 ⁴⁸ / 127 / 132 Wing	24 Spitfires	Barracks Steenwijk A/F		Strafed barracks at STEENWIJK A/F. No a/c seen.
2971	07-04-1945	12:45-20:07	340 / 145 Wing	10 Spitfires	Steenwijk	Z.8966	E side of ZUIDER ZEE. MET at Z.8966.
2976	07-04-1945	13:45-20:18	193 / 146 Wing	8 Typhoons	Spoorlijn ten noord-oosten van Willems-oord	Z. 8772 ⁴⁹	16 x 500. 2 D/H at Z.8772 and 3 D/H at Z.8083.

2.2.4 Bevrijding april 1945

De Canadese eenheden die betrokken waren bij de bevrijding van de gemeente Steenwijkerland behoorden tot de 3rd Canadian Infantry Division. Canadese voertuigen naderden op 12 april 1945 Steenwijk vanaf de Eesveenseweg tot aan de Wipbrug over de Steenwijker Aa. Zij beschoten enkele malen de Steenwijker toren en vernielden deze. Daarna keerden zij ter hoogte van de Parallelweg weer om.⁵⁰

Er wordt in de War Diary van de Royal Canadian Dragoons melding gemaakt van twee Duitse mitrailleurnesten in Steenwijk, die werden uitgeschakeld.⁵¹ De Canadezen troffen in een militair hospitaal -de Van den Kornput kazerne- 800 gewonde militairen aan, waaronder 21 geallieerde krijgsgevangenen.

Uit inlichtingenrapporten blijkt dat in Kuinre Duitsers aanwezig waren; zij konden tijdig via het IJsselmeer naar 'Festung Holland' ontsnappen. Steenwijk werd uiteindelijk bevrijd door Canadese eenheden, die vanuit de richting Kallenkote kwamen.⁵²

⁴⁷ In het *Operations Record Book* van 197 Squadron wordt gesproken over de coördinaat Z. 9035: 'and a gap was found in the clouds at ZWOLLE and 12 bombs were dropped with one cut at Z.9035 with several near misses'. Er is zeer waarschijnlijk sprake van een typefout. Er mag vanuit worden gegaan dat deze luchtaanval niet in het onderzoeksgebied heeft plaatsgevonden.

⁴⁸ Uit het *Operations Record Book* van 66 Squadron blijkt, dat de genoemde eenheid op 23-03-1945 vliegveld Twente heeft aangevallen.

⁴⁹ Deze coördinaat wordt bevestigd door de *Operations Record Book* van 193 Squadron: '8 x 500 lbs on railway line at Z8772 claiming 2 D/H. Line cut'.

⁵⁰ 'Een duik in het oorlogsverleden van Steenwijk (1939-1945), *Historische Mededelingen. Officieel orgaan van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken* 3 (1994) 98.

⁵¹ Zie paragraaf 2.8.

⁵² J. van der Knokke, 'Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog', *Historische Mededelingen. Officieel orgaan van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken* 2 (1998) 43.

De Dennenbos en de Paasloregeel lagen na de bevrijding vol met geallieerde militairen, die daar hun tenten hadden opgezet om te overnachten. Volgens een ooggetuige lag de munitie om de tenten heen, waaronder handgranaten.⁵³

2.2.5 Naoorlogse geschiedenis

Er zijn geen gegevens met betrekking tot de naoorlogse geschiedenis bekend.

⁵³ J. Los, 'Oorlog 1940-1945...', in: *De Sillemmer* 12^e jaargang nr. 2, p. 45

2.3 Collectie stafkaarten Topografische Dienst Kadaster te Zwolle

2.3.1 Geallieerde stafkaarten

Het onderzoeksgebied staat op de volgende stafkaarten:

- Genemuiden, sheet 3302 (Second Edition 1944)
- Havelte, sheet 3203 (Second Edition 1944)
- Kuinre, sheet 337 (First Edition 1943)
- Noordwolde, sheet 3102 (Second Edition 1944)
- Schokland, sheet 343 (First Edition 1943)
- Sneek, sheet 318 (First Edition 1944)
- Steenwijk, sheet 3202 (Second Edition 1944)
- Vledder, sheet 3103 (Second Edition 1944)
- Wolvega, sheet 331 (First Edition 1944)
- Woudsend, sheet 324 (First Edition 1943)

Alle stafkaarten hebben een schaal van 1:25.000, met het Nord de Guerre coördinatenstelsel. Er zijn in het AVG archief geen defence overprint kaarten van het onderzoeksgebied aanwezig.

Afb.4. - Geallieerde stafkaarten van het onderzoeksgebied, gepositioneerd door middel van GIS. Rode omlijning: onderzoeksgebied.

2.3.2 Duitse stafkaarten

Er zijn in het AVG archief Duitse stafkaarten van het onderzoeksgebied aanwezig. Dit zijn de Topografische Karte der Niederlande 1:50.000, Truppenkarte 16 West. Steenwijk (uitgave 1941), Truppenkarte 16 Ost. Steenwijk (uitgave 1941), Truppenkarte 21 West. Zwolle (uitgave 1941) en Truppenkarte 21 Ost. Zwolle (uitgave 1941). Op deze stafkaarten staan geen relevante gegevens met betrekking tot het onderzoeksgebied vermeld.

2.3.3 Overig kaartmateriaal

In het AVG archief zijn geen andere relevante kaarten aanwezig.

2.4 Luchtfoto's

2.4.1 Geraadpleegde luchtfoto's

Het archief van de Afdeling Speciale Collecties van de Wageningen Universiteitsbibliotheek is in kader van het vooronderzoek geraadpleegd. Dit archief bevat circa 93.000 luchtverkenningfoto's, die zijn gemaakt door de Royal Air Force (RAF) en United States Army Air Forces (USAAF) tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er zijn hier geen relevante luchtfoto's van het onderzoeksgebied aanwezig.

Het archief van de Topografische Dienst te Zwolle is eveneens geraadpleegd. Dit archief bevat circa 110.000 luchtverkenningfoto's uit de oorlogsperiode, gemaakt door de RAF en USAAF. Het archief bestaat ook deels uit voor- en naoorlogse luchtfoto's. Er zijn hier relevante luchtfoto's van het onderzoeksgebied aanwezig. Het betreft de volgende exemplaren:

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁴	Collectie
10 september 1944	DS493	3148	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3150	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3152	B	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3153	B	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3155	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3157	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	4153	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3148	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3150	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3152	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3154	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	4135	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3012	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3014	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3016	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3018	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3020	B	Kadaster, Zwolle

⁵⁴ Geallieerde kwalificatie van fotokwaliteit. A = goed, B = matig, C = slecht.

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁴	Collectie
26 december 1944	DS494	3022	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3024	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3026	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3029	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3031	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3033	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3035	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3037	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3038	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4015	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4017	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4019	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4021	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4023	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4025	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4027	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4138	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4140	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4141	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4142	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4145	B	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2137	A	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2139	A	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2141	A	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2143	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	3113	B	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	3114	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	3115	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4080	B	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4081	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4082	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4083	B	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4085	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4086	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4087	A	Kadaster, Zwolle
22 maart 1945	DS520	4098	A	Kadaster, Zwolle
22 maart 1945	DS520	4100	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3140	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3142	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3144	A	Kadaster, Zwolle

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁴	Collectie
23 maart 1945	DS492	3146	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4108	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4110	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4112	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4114	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4130	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4132	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3180	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3182	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3183	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3185	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3187	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	4083	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	4085	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	4181	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4193	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4195	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4197	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4199	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3029	B	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3031	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3033	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3035	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3037	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3038	A	Kadaster, Zwolle

Daarnaast is het archief van The Aerial Reconnaissance Archives (TARA) te Edinburgh geraadpleegd. Dit archief bevat circa 11 miljoen luchtverkenningfoto's, gemaakt door de RAF en USAAF. De volgende luchtfoto's zijn verzameld:

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁵	Collectie
12 maart 1943	TARA_ACIU_D_242	3065	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
12 maart 1943	TARA_ACIU_D_242	3066	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
12 maart 1943	TARA_ACIU_D_242	3068	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
13 maart 1943	TARA_ACIU_D_252	3035	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	3026	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	3044	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	3046	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)

⁵⁵ Ibidem.

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁵	Collectie
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	4034	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1005	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1006	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1007	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1008	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1009	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	2008	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	2009	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)

2.4.2 Georeferendeerde luchtfoto's

De onderstaande luchtfoto's zijn georeferendeerd in GIS:

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁶	Collectie
12 maart 1943	TARA_ACIU_D_242	3065	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
12 maart 1943	TARA_ACIU_D_242	3066	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
12 maart 1943	TARA_ACIU_D_242	3068	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
13 maart 1943	TARA_ACIU_D_252	3035	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	3026	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	3044	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	3046	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
29 november 1943	TARA_ACIU_E_637	4034	A	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
10 september 1944	DS493	3150	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3152	B	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3153	B	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3155	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	3157	A	Kadaster, Zwolle
10 september 1944	DS493	4153	B	Kadaster, Zwolle
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1005	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1006	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1007	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1008	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	1009	B	The Aerial Reconnaissance

⁵⁶ Geallieerde kwalificatie van fotokwaliteit. A = goed, B = matig, C = slecht.

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁶	Collectie
				Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	2008	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
5 december 1944	TARA_ACIU_140_1293	2009	B	The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, UK)
26 december 1944	DS522	3148	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3150	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3152	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	3154	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS522	4135	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3012	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3014	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3016	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3018	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3020	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3022	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3024	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3026	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3029	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3031	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3033	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3035	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3037	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	3038	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4015	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4017	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4019	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4021	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4023	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4025	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4027	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4138	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4140	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4141	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4142	B	Kadaster, Zwolle
26 december 1944	DS494	4145	B	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2137	A	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2139	A	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2141	A	Kadaster, Zwolle
5 januari 1945	DS491	2143	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	3113	B	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	3114	A	Kadaster, Zwolle

Datum	Vlucht	Fotonummer	Kwaliteit ⁵⁶	Collectie
18 maart 1945	DS490	3115	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4080	B	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4081	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4082	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4083	B	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4085	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4086	A	Kadaster, Zwolle
18 maart 1945	DS490	4087	A	Kadaster, Zwolle
22 maart 1945	DS520	4098	A	Kadaster, Zwolle
22 maart 1945	DS520	4100	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3140	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3142	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3144	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	3146	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4108	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4110	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4112	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4114	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4130	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS492	4132	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3180	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3182	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3183	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3185	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	3187	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	4083	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	4085	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS495	4181	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4193	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4195	B	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4197	A	Kadaster, Zwolle
23 maart 1945	DS521	4199	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3029	B	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3031	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3033	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3035	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3037	A	Kadaster, Zwolle
20 april 1945	DS520	3038	A	Kadaster, Zwolle

De luchtfoto's zijn als categorie A of B gekwalificeerd. Dat betekent dat een deel van de verkrijgbare luchtfoto's een kleine kwalitatieve beperking heeft voor wat betreft de luchtfoto interpretatie.

Afb.5.- Luchtfotocollage van het onderzoeksgebied. De luchtfoto's zijn gepositioneerd door middel van GIS.

Afb.6.- Met behulp van rode kruizen werd kenbaar gemaakt dat ter plaatse gewonden werden verpleegd. Ook op de Van den Korput kazeme stonden dergelijke kruizen.

2.4.3 Luchtfoto-interpretatie 1944-1945

Een belangrijk selectie criterium voor de luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog is de opnamedatum. De voorkeur ging primair uit naar 'jonge' luchtfoto's met een zo laat mogelijke opnamedatum uit de Tweede Wereldoorlog, dat wil zeggen: luchtfoto's die na de belangrijkste gevechtshandelingen zijn gemaakt. Er is daarnaast rekening gehouden met de kwaliteit van de luchtfoto's, alsmede de schaal. Er kan naar aanleiding van de luchtfotoanalyse worden geconcludeerd dat er sporen van gevechtshandelingen in het onderzoeksgebied zichtbaar zijn.

Ter plaatse van en in de omgeving van de voormalige Van der Kornput kazerne zijn diverse veldinrichtingen zoals stellingen, schuttersputten en loopgraven zichtbaar. Ook op het militair oefenterrein van Havelte zijn dergelijke veldinrichtingen aanwezig, evenals een schietbaan met een kogelvanger. In het natuurgebied de Eese zijn verschillende objecten te zien die onderdeel uitmaken van de munitie-opslag die daar destijds aanwezig was.

Er is op een luchtfoto het wrak van een B-17 bommenwerper zichtbaar op een weiland naast de Lageweg. Langs tal van doorgaande wegen op het grondgebied van de huidige gemeente Steenwijkerland zijn schuilgaten gegraven.

Afb.7.- Luchtfoto d.d. 20 april 1945, het wrak van een B-17 bommenwerper nabij de Lageweg.

2.4.4 Luchtfoto-interpretatie huidige situatie

Het onderzoeksgebied in de huidige situatie is geanalyseerd met behulp van google maps, google earth en bing maps. Uit een vergelijking van deze luchtfoto's met de in paragraaf 2.4.3. besproken exemplaren blijkt, dat er in de periode tussen de Tweede Wereldoorlog en heden ingrijpende wijzigingen in het onderzoeksgebied en directe omgeving hebben plaatsgevonden. Dit betreft onder andere grote uitbreidingen van de toenmalige bebouwde kom, de aanleg van nieuwe infrastructuur en ruilverkavelingswerkzaamheden.

2.5 Gemeentearchieven

De huidige gemeente Steenwijkerland bestond in de Tweede Wereldoorlog uit de volgende (voormalige) gemeenten:

- Voormalige gemeente Blankenham
- Voormalige gemeente Blokzijl
- Voormalige gemeente Giethoorn
- Voormalige gemeente Kuinre
- Voormalige gemeente Oldemarkt
- Voormalige gemeente Steenwijk
- Voormalige gemeente Steenwijkerwold
- Voormalige gemeente Wanneperveen
- Voormalige gemeente Vollenhove
- Voormalige gemeente Wanneperveen

Bij het gemeentearchief van Steenwijkerland werden de volgende inventarisnummers geraadpleegd:

24 Inventaris van de gemeente Blankenham 1818-1972	Periode
250 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders geordend volgens het rubriekenstelsel 1940 O-T	1940
261 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders geordend volgens het rubriekenstelsel 1944 D-E	1944
266 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders geordend volgens het rubriekenstelsel 1945 A-C	1945
269 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders geordend volgens het rubriekenstelsel 1945 O-T	1945
1011 – Stukken betreffende militaire graven	1941 - 1961

32 Inventaris van de archieven van de fortesse en de gemeente Blokzijl 1528 – 1942 (1982) / 33 Inventaris van het archief van de gemeente Blokzijl 1942-1972	Periode
282 – Stukken betreffende de graven van de ingezetenen van neergestorte Engelse en Amerikaanse vliegtuigen	1944-1951, 1985

31 Inventaris van de gemeente Giethoorn 1943 - 1972	Periode
275 – Stukken betreffende meldingen van belangrijke gebeurtenissen in de gemeente Giethoorn uit de bezettingstijd	1943-1945
344 – Stukken betreffende de bemoeienis met het graf van een neergestorte Amerikaanse vlieger	1944-1946
371 – Besluit van de burgemeester van 6 april 1939 tot vaststelling van het Luchtbeschermingsplan der gemeente Giethoorn, alsmede een verzoek aan de hoofden der scholen tot voldoening van de bepalingen van de circulaire 'Voorschrift voor de luchtbescherming voor scholen' van de hoofdinspectie voor de bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen	1939-1943
378 – Brandrapporten	1942-1967

23 Inventaris van de gemeente Kuinre 1818-1972	Periode
277 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders volgens het rubriekenstelsel 1943 A-D	1943
279 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders volgens het rubriekenstelsel 1943 P-Z	1943
280 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders volgens het rubriekenstelsel 1944 A-D	1944
282 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders volgens het rubriekenstelsel 1944 P-Z	1944
283 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders volgens het rubriekenstelsel 1945 A-D	1945
285 – Ingekomen stukken bij het college van burgemeester en wethouders volgens het rubriekenstelsel 1945 P-Z	1945
501 – Stukken betreffende inmenging van hoger gezag	1941
1169 – Stukken betreffende militaire graven	1942-1958
1272 – Stukken betreffende de luchtbescherming	1939-1946
1452 – Stukken betreffende vorderingen	1939-1953
1456 – Stukken betreffende de mogelijke aanwijzing van het Kuinderbos als militair oefenterrein	1969-1972

22 Inventaris van de gemeente Oldemarkt 1811 -1941 / 113 Inventaris van de gemeente Oldemarkt 1942 - 1972	Periode
626 – Stukken betreffende de bescherming tegen luchtaanvallen	1942-1955
627 – Stukken betreffende het opruimen van munitie afkomstig uit de Tweede Wereldoorlog	1945-1951
740 – Stukken betreffende oorlogsgeweldschade en de terugkeer van gerepatrieerenden	1944-1946
845 – Stukken betreffende diverse berichtgevingen tijdens de Duitse bezettingsjaren	1940-1944
850 – Stukken betreffende opgaven van door de Duitsers gevorderde onroerende zaken en verzoeken om schadevergoeding	1945-1953

17 Inventaris gemeente Steenwijk 1928 - 1972	Periode
710 – Stukken betreffende de instelling en de uitvoering van bewakingsdiensten door burgers van Steenwijk ten behoeve van de Wehrmacht	1941
796 – Stukken betreffende oorlogsgraven	1940-1972
797 – Stukken betreffende de identificatie van lichamen in oorlogsgraven alsmede het onderhoud van de graven	1950-1972
1030 – Stukken betreffende de luchtbeschermingsdienst. Deel I	1939-1946
1031 – Stukken betreffende de luchtbeschermingsdienst. Deel II	1939-1946
1032 – Stukken betreffende de luchtbeschermingsdienst. Deel III	1939-1946
1035 – Stukken betreffende de aankoop en het beheer van brandweermateriaal	1931-1960
1037 – Brandrapporten	1938-1950
1472 – Stukken betreffende de schaderapporten betreffende geleden oorlogsschade aan woningen en andere panden	1945

37 Gemeentepolitie Steenwijk (1880) 1913 - 1994	Periode
241 – Stukken betreffende het functioneren en de opheffing van de luchtbeschermingsdienst	1939-1946
658 – Stukken betreffende het opsporen en ruimen van tijdens de Tweede Wereldoorlog neergestorte vliegtuigen en verlaten explosieven. N.B. De explosieven bevonden zich op het landgoed 'De Eese'	1976-1982

76 Inventaris gemeente Steenwijkerwold 1923 - 1972	Periode
71 – Maandelijksse rapporten inzake de gebeurtenissen in de gemeente ten behoeve van de commissaris der provincie	1941-1945
701 – Stukken betreffende de organisatie van de luchtbescherming en de luchtbeschermingsdienst	1940
702 – Stukken betreffende de organisatie van de luchtbescherming en de luchtbeschermingsdienst	1941-1946
990 – Stukken betreffende de afhandeling van zaken rondom neergestorte vliegtuigen, uit vliegtuigen afgeworpen voorwerpen of beschietingen door vliegtuigen	1940-1945

35 Inventaris gemeente Wanneperveen 1938 - 1972	Periode
373 – Luchtbeschermingsplan van de gemeente Wanneperveen	1938
374 – Stukken betreffende het neerstorten van geallieerde vliegtuigen tijdens de Tweede Wereldoorlog	1942-1946
375 – Stukken betreffende de vernieling van zeven huizen op 22 oktober 1944 als gevolg van door een onbekend vliegtuig afgeworpen brandbommen	1944

26 inventaris gemeente Stad Vollenhove 1814-1942 / 27 Secretariearchief gemeente Vollenhove 1942-1972	Periode
Geen relevante inventarisnummers aangetroffen	

2.5.1 Luchtbeschermingsdienst

Er zijn in de geraadpleegde gemeentearchieven documenten van de Luchtbeschermingsdienst aanwezig. De Luchtbeschermingsdienst was tijdens de Tweede Wereldoorlog onder andere verantwoordelijk voor het geven van luchtalarm bij bombardementen, het controleren van verduisteringsmaatregelen en het opnemen van schade na uitgevoerde bombardementen en vliegtuigbeschietingen.

In het onderstaande overzicht zijn gegevens met betrekking tot de Luchtbeschermingsdienst opgenomen. Deze vermeldingen hebben betrekking op het onderzoeksgebied.

Datum	Gebeurtenis
28 september	Te Steenwijk en in de wijde omtrek (o.a. Giethoorn) werden Duitstalige pamfletten, die afkomstig

Datum	Gebeurtenis
1939	waren van een vliegtuig, gevonden (Steenwijk 1035)
13 mei 1941	Er is in het buurtschap Onna één strooibiljet, vermoedelijk afkomstig van een Brits vliegtuig, gevonden (Steenwijkerwold, 990)
Nacht van 2 op 3 juli 1941	Vlugschriften door een vliegtuig afgeworpen boven de gemeente Kuinre (Kuinre, 1272)
Nacht van 3 op 4 juli 1941	Pamfletten met redevoeringen van de koningin en Churchill door vliegtuig uitgeworpen in de omgeving van Kuinre. Pamfletten aangetroffen op het strand van het IJsselmeer en weilanden (Kuinre, 1272)
4 juli 1941	Vermoedelijk Britse kleine ballon met staaldraad en vermoedelijk een lichtkogel gevonden op een weiland op landgoed De Eese [N.B. deze ballonnen werden voor militaire doeleinden gebruikt] (Steenwijkerwold 990)
15 augustus 1941	Bommen neergekomen in Blankenham ten gevolge van een luchtgevecht (Kuinre, 1272)
13 maart 1942	Parachute met staaldraad en 'meteorologische' instrumenten aangetroffen op het land van H. Kloeten, gemeente Steenwijkerwold (Steenwijkerwold, 990)
22 augustus 1942	Te Lage Egge, gemeente Steenwijkerwold, zijn tien flessen met licht ontbrandbare stoffen gevonden, die deels zijn ontbrand. De flessen waren vermoedelijk in de nacht van 21 op 22 augustus 1942 uit een vliegtuig geworpen (Steenwijkerwold, 990)
9 januari 1943	Rapport opgemaakt naar aanleiding van de vondst van een ballon met meteorologische instrumenten te Kallenkote (Steenwijkerwold, 990)
5 juli 1943	Ballon met een middellijn van ca. anderhalve meter gedaald op een akker bij het gemeentehuis te Tuk. Aan deze ballon zat een juten zak met vermoedelijk houtwol, een soort tankje en een metalen staafje met daarin explosieve stoffen. Dit alles was voorzien van een soort draad. De voorwerpen werden door de Wehrmacht door middel van detonatie onschadelijk gemaakt (Steenwijkerwold, 990)
9 juli 1943	Vier flesjes met vloeibaar fosfor gevonden op het roggeveld van Engbert de Boer te Kallenkote. Deze flesjes waren afgeworpen door vliegtuigen en hadden de grootte van een klein model bierfles. Eén flesje was gebroken. De andere flesjes werden afgevoerd naar de Van den Kornput kazerne (Steenwijkerwold, 990)
13 augustus 1943	Parachute met fosforbus gedaald te Tuk, gevolgd door 'een knal of plof' en een felle vuurgloed. De restanten werden meegenomen door Wehrmacht militairen (Steenwijkerwold, 990)
25 augustus 1943	Aan de 'Lagenweg' in Blankenham is een Canadese parachutist aangehouden (Kuinre, 279)
8 oktober 1943	Een Duits vliegtuig heeft een noodlanding op het grondgebied van de toenmalige gemeente Oldemarkt gemaakt (Oldemarkt, 626)
13 november 1943	Benzinetank' van een Amerikaans vliegtuig neergekomen in de 'Polder-Afdeeling II Noord' in de gemeente Steenwijkerwold (Steenwijkerwold, 990)
29 december 1943	Melding betreffende de vondst van een 'benzinetank' van een vliegtuig (Steenwijkerwold, 990)
3 januari 1944	Luchtdrukcilinder van een Amerikaans vliegtuig aangetroffen te Oosterhoek, gemeente Steenwijkerwold. De luchtdrukcilinder werd opgehaald door een onderofficier van de Wehrmacht (Steenwijkerwold, 990)
3 januari 1944	Twee kraters van ca. vijftien meter doorsnede en ca. anderhalve meter diep aangetroffen 'aan het Noordeinde te Wetering ten Noord-Oosten van het vaarwater de Wetering, ongeveer 100 meter vanaf de boerderij bewoond door Jacob Geerts van Beek op No. 98...in een perceel weiland, op onderlinge afstand van ongeveer 25 meter...'. Er werden verschillende bomscherven aangetroffen (Steenwijkerwold, 990)
23 januari 1944	De boerderij van Lucas Hartkamp en familie, Achtersteeg 27 te Onna, is grotendeels verwoest als gevolg van de luchtdrukverplaatsing van een gedetoneerde bom. Op ca. 25 meter afstand van de boerderij werd een kuil met een doorsnee van ca. zeven à acht meter en een diepte van ca. twee meter aangetroffen (Steenwijkerwold, 990)
29 februari 1944	'Benzinetank' van een vliegtuig neergekomen in Paasloo (Oldemarkt 626)
29 februari 1944	Benzinetank' van een vliegtuig aangetroffen ten noorden van een boerderij te Molenhoek, gemeente Steenwijkerwold. Tevens 'benzinetanks' aangetroffen te Eesveen en De Bult (Steenwijkerwold, 990)
3 maart 1944	Benzinetank' van een vliegtuig neergekomen te Eesveen (Steenwijkerwold, 990)
30 maart 1944	'Benzinetank' van een geallieerd vliegtuig op een weiland nabij Oldemarkt neergekomen (Oldemarkt 626)
8 april 1944	Vermoedelijk 27 Amerikaanse zwaar kaliber mitrailleurpatronen en vijf losse houders aangetroffen in een weiland te De Pol, Willemsoord (achter een woning, gelegen te Wijk I, toenmalige no. 234). De patronen werden in beslag genomen (Steenwijkerwold 990)
11 april 1944	Melding gedaan van de vondst van een torpedovormige 'benzinetank' van een vliegtuig te Eesveen, in de polder aan de Aa (Steenwijkerwold 990)
15 april 1944	Op het Oosterbroek in de gemeente Oldemarkt werd een 'benzinetank' van een Amerikaans vliegtuig aangetroffen (Oldemarkt 626)
15 april 1944	'Benzinetank' van een vliegtuig gevonden te Zuidveen, in een weiland gelegen aan de Giethoornseweg (Steenwijkerwold 990)

Datum	Gebeurtenis
23 april 1944	'benzinetank' van een vliegtuig gevallen in een weiland aan de Binnenweg te Eesveen (Steenwijkerwold 990)
26 april 1944	'Benzinetank' van een vliegtuig gevallen in de Polder II Noord, gemeente Steenwijkerwold (Steenwijkerwold 990)
28 mei 1944	Omstreeks 15:20 uur is de personentrein No. 207 ter hoogte van kilometerpaal 1115 [N.B. waarschijnlijk wordt 111.5 bedoeld] te Onna viermaal door vier geallieerde vliegtuigen beschoten. De personentrein reed richting Steenwijk (Steenwijkerwold 990)
5 augustus 1944	Omstreeks 14:00 uur is de bewaarplaats van Nederlandse kunstschaten te Basse door een vermoedelijk geallieerd vliegtuig met vliegtuigboordwapens beschoten. Het dak en de omliggende straat werden 10 à 12 keer getroffen (Steenwijkerwold 990)
5 augustus 1944	'benzinetank' van een vliegtuig gevallen te Kallenkote in een sloot langs een perceel weiland (Steenwijkerwold 990)
6 augustus 1944	Duitse versperringsballon vastgelopen te Eesveen aan de afrastering van een weiland. De ballon had een lengte van ca. 15 meter en een breedte van ca. 8 meter. In de romp kwamen de letters S.S. voor. De ballon werd geborgen door Duitse militairen van vliegveld Havelte (Steenwijkerwold 990)
14 augustus 1944	'Benzinetank' van een vliegtuig gevonden in de Polder II Noord, gemeente Steenwijkerwold (Steenwijkerwold 990)
22 oktober 1944	Om ca. 14:15 (14:20) uur troffen brisantbommen ca. 60 meter ten noorden van de Kettingbrug een weiland in Wanneperveen-West. De kernen van '2 groepen' brandbomhouders bevonden zich op respectievelijk '60 meter beoosten de Molenbrug vlak boven de straatweg' en de andere ca. 500 meter ten westen van de Molenbrug, 'ca 30 meter benoorden de straatweg'. Een brisantbom lag circa 60 meter ten oosten van de Kettinggracht, de tweede 20 meter. Drie bommen hadden 20 meter ten westen van de Kettinggracht een langwerpige gat van 20 x 45 meter geslagen, een andere bom kwam in de Kettinggracht terecht, ca. 30 meter van de boerderij bewoond door P. Huisman, toenmalige huisnummer B 147. De enkelvoudige bomtrechters hadden een diameter van circa 20 meter. De bomtrechters van de twee afgeworpen brandbommen lagen 200 meter ten westen van de boerderij van Gbers Wijngaard, toenmalige huisnummer B 146 en 'juist boven de staatweg bij het perceel bewoond door R. Dam Jaczn', toenmalige huisnummer B 121. Naderhand werd een onderzoek ingesteld naar niet ontbrande brandbommen en ander neergekomen materiaal. Vele niet ontbrande brandbommen waren zo diep in de bodem geslagen, dat deze niet meer konden worden teruggevonden. De indringingsdiepte was zeker anderhalve meter. Vijf brandbommen werden opgespoord, alsmede vier bovendeckels, twee bodems van brandbomhouders en een ijzeren draagbalk. Ten gevolge van de door een vliegtuig afgeworpen bommenlast brandden zeven huizen in het westelijke gedeelte van Wanneperveen volledig af. Dit betrof de toenmalige huisnummers B.114, B.115, B.117, B.120, B.121, B.122a en de gemeente secretarie, zijnde een woonhuis (Wanneperveen, 375)
26 oktober 1944	Op het land van landbouwer L.J. Hartkamp te Onna werden twee vermoedelijk niet tot ontbranding gekomen lichtfakkels aangetroffen. Tevens vermelding dat de Wehrmacht voor de verwijdering zorg zou dragen (Steenwijkerwold 990)
13 november 1944	Melding betreffende het neerkomen van een lege 'benzinetank' van een vliegtuig in de gemeente Steenwijkerwold (Steenwijkerwold 990)
28 januari 1945	Een viermotorige Amerikaanse bommenwerper heeft een noodlanding gemaakt in de gemeente Oldemarkt (Oldemarkt 626)
25 februari 1945	Omstreeks 08:30 uur werden door vliegtuigen van onbekende nationaliteit acht bommen afgeworpen nabij het punt waar de Rijksstraatweg Steenwijk-Meppel en de spoorlijn Steenwijk-Meppel elkaar kruisen. Drie niet gedetoneerde bommen werden door de Wehrmacht onschadelijk gemaakt en naar Havelte afgevoerd (Steenwijkerwold 990)
24 maart 1945	Omstreeks 11:20 uur werd nabij de watertoren in de gemeente Steenwijkerwold een lijkkoets beschoten door twee vliegtuigen van een onbekende nationaliteit. De beschieting vond plaats op de provinciale weg Tuk-Oldemarkt (Steenwijkerwold 990)
5 april 1945	Omstreeks 08:00 uur werd er op de Eesveenseweg te Eesveen een melkwagen door een Brits vliegtuig beschoten. Deze melkwagen was op weg van Eesveen naar de melkfabriek 'Ons Belang' te Tuk (Steenwijkerwold 990)
7 april 1945	Omstreeks 10:30 uur werd er een Duitse personenauto door een Brits vliegtuig beschoten. De beschieting vond plaats op de Eesveenseweg te Eesveen, tegenover de woning van Gerrit Groen (Steenwijkerwold 990)
7 april 1945	Omstreeks 19:45 uur wierpen enkele geallieerde vliegtuigen een viertal bommen af, die terecht kwamen in de omgeving van de IJzeren Brug, gelegen te Achterbuurt, gemeente Steenwijkerwold. Een bom kwam ongeveer drie meter naast de spoorrails terecht, in het baanvak Steenwijk-Leeuwarden. De boven dit baanvak lopende verkeersbrug werd licht beschadigd. De drie andere bommen vielen in het veld naast de spoorlijn (Steenwijkerwold, 990)
10 april 1945	Er vonden in de gemeente Giethoorn enige beschietingen vanuit de lucht plaats. De boterfabriek en een enkele woning werden beschadigd (Giethoorn, 275)
Geen datum	In de gemeente Steenwijkerwold is een parachute gevonden, met daaraan een projectiel (Steenwij-

Datum	Gebeurtenis
	kerwold 701)

2.5.2 Aangetroffen / geruimde CE en oorlogsschade

In het onderstaande overzicht zijn gegevens met betrekking tot CE en oorlogsschade opgenomen. Deze vermeldingen hebben betrekking op het onderzoeksgebied.

Datum	Gebeurtenis (selectie)
11 januari 1940	In de gemeente Blankenham zijn geen schietbanen aanwezig (Blankenham, 250)
15 juli 1940	In de gemeente Steenwijkerwold zijn geen legervoorraden, wapens e.d. achtergebleven (Steenwijkerwold, 701)
10 januari 1945	De gemeente Giethoorn werd tot jachtgebied van de Wehrmachtbefevelshaber in den Nederlanden verklaard (Giethoorn, 275)
5 april 1945	Bij de bevrijding van Steenwijk zijn geen oorlogshandelingen van belang voorgevallen. Het bleef beperkt tot een kleine schietpartij op een aantal Duitse militairen (Steenwijk 241)
6 augustus 1945	Er zijn in de gemeente Oldemarkt geen munitieopslagplaatsen aanwezig (Oldemarkt 627)
10 augustus 1945	In de gemeente Oldemarkt zijn geen panden door oorlogsgeweld verwoest of beschadigd (Oldemarkt 740)
29 november 1945	De ophaalbrug 'over de Tusschenlinde bij Slikenburg' is ten gevolge van oorlogsgeweld vernield (Kuinre, 285)
25 januari 1946	In de gemeente Oldemarkt zijn geen panden door oorlogsgeweld verwoest of beschadigd (Oldemarkt 740)
15 maart 1946	In de gemeente Oldemarkt komen geen mijnen voor en is geen munitie aanwezig (Oldemarkt 627)
13 januari 1947	in de gemeente Oldemarkt zijn geen ontplofbare stoffen en dergelijke aanwezig (Oldemarkt 627)
4 juni 1947	In de Broeklanden onder Ossenzijl liggen de restanten van een 'Engels' vliegtuig verspreid op landerijen [N.B. dit moet de vliegtuigcrash d.d. 28-01-1945 betreffen] (Oldemarkt 627)
7 juli 1947	Op het land achter de woning van Dirk Lenstra, wijk IV no. 81 te Ossenzijl, liggen twee onontploffte bommen in de grond op een diepte van één à anderhalve meter [N.B. in een document d.d. 18-03-1948 wordt vermeld dat de Hulpverleningsdienst opdracht heeft gekregen om de bommen te ruimen] (Oldemarkt 627)
15 september 1950	Er waren in de gemeente Oldemarkt zijn geen munitieopslagplaatsen aanwezig (Oldemarkt 627)
6 november 1974	Ten noorden van de Woldweg op landgoed de Eese stond vroeger een munitiebunker, die was opgeblazen. Op de plaats van de bunker trof de politie intacte geweerpatronen en een luchtdoelgranaat aan (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
5 februari 1976	Op landgoed De Eese bevonden zich 5 à 6 munitiebunkers, die kort voor het eind van de Tweede Wereldoorlog werden opgeblazen. Volgens geruchten heeft de bevolking meerdere malen munitie gevonden, maar hier geen melding van gemaakt (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
14 mei 1982	Uit politie-inspectie bleek, dat er op de Eese munitie voor het oprapen lag. Dit betrof hulzen van geweerpatronen, scherven en koppen van granaten. Burgers hadden ter plaatse graafwerk verricht: er werd een kuil van 1.50 meter diep aangetroffen. Volgens een verklaring van bosbaas Groen was er aan de oppervlakte geen munitie meer aanwezig. Volgens zijn lezing konden er op een diepte van 1.50 en meer wel degelijk nog oude intacte mijnen en granaten worden aangetroffen. De 'vindplaats' van munitie strekte zich uit over diverse hectaren (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
14 juli 1982	Volgens bosbaas Groen hebben er op de Eese 42 munitiebunkers gestaan, die een oppervlakte van ca. 25 hectare in beslag namen (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
2 augustus 1982	Uit nader onderzoek is gebleken dat de munitievindplaatsen ten westen van de Woldweg een oppervlak beslaan van ca. vijf hectare, verdeeld over een viertal plaatsen (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
23 augustus 1982	De eigenaar van camping De Bosrand heeft voor zijn huis een granaat of iets dergelijks aangetroffen (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
30 augustus 1982	De EOD verricht opgravingswerkzaamheden bij de Woldweg (De Eese). Iedere dag om 15:00 uur wordt de aangetroffen munitie gesprongen (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)
Geen datum	In de gemeente Blankenham zijn geen gesneuvelden uit de Tweede Wereldoorlog begraven (Blankenham, 266)
Geen datum	Er waren in de gemeente Oldemarkt geen mijnenvelden aanwezig (Oldemarkt 627)
Geen datum	De Eese ligt bezaaid met geweerpatronen (Gemeentepolitie Steenwijk, 658)

2.6 Nieuwsberichten

2.6.1 AVG collectie

De collectie CE gerelateerde nieuwsberichten is in het AVG bedrijfsarchief is geraadpleegd. In dit archief zijn berichten gevonden die betrekking hebben op het onderzoeksgebied. Deze berichten zijn voor de volledigheid in deze paragraaf opgenomen.

Afb. 8. — Krantenartikel. Herkomst bron onbekend.

Explosieven Opruimingsdienst actief in De Eese

Groot aantal luchtdoelgranaten tot ontploffing gebracht.....

STEENWIJK – Het bosgebied van De Eese is nu „schoon”. Een intens onderzoek naar granaten en andere explosieven, waarmee de Explosieven Opruimingsdienst enige maanden intens mee bezig is geweest, bleek bepaald niet overbodig. Een grote voorraad granaten voor luchtafweergeschut was op verschillende plaatsen in de bossen van de Eese begraven. Vrijwel dagelijks werd de „oogst” van explosieven via een elektrische ontsteking tot ontploffing gebracht. Dit ging vergezeld van een doffe knal die over heel Eesveen en omgeving te horen was.

De behoefte van een onderzoek deed zich voelen toen een bewoner van Eesveen het gemeentebestuur waarschuwde dat hij jongens had zien lopen met metalen voorwerpen waarvan de herkomst wees op de jaren '40-'45. Op verzoek van het gemeentebestuur schakelde het ministerie van defensie de EOD in. Na een onderzoek bleek dat hier inderdaad explosieven in de grond zaten. 23 augustus werd begonnen met het opruimen.

Tijdens een bezoek dat wij vorige week aan dit terrein brachten vertelde sergeant-majoor B. Engberts van de Explosieven Opruimingsdienst ons dat men hier te maken had met granaten van Duits makelij, bestemd voor luchtafweergeschut, de „Flak” zoals de Duitsers dit onderdeel noemden. Kleine granaten maar van hoogst explosieve aard. Het is bekend dat in dit gebied luchtafweer stond opgesteld als bescherming van het toenmalige vliegveld Havelte. De granaten droegen het jaartal 1942.

BEVRIJDING

We kennen dit materiaal en we hebben de indruk dat het rond de bevrijding, toen overal de Duitsers terugtrokken, hier en daar in de grond is gestopt”, is de mening van Engberts. Hij toonde ons een aantal van die granaten die sterk verroest waren, maar nog uiterst ge-

vaarlijk. Sergeant R. van Lent was op de bodem van de kuil bezig het materiaal met springstof te omwikkelen en van elektrische bedrading te voorzien. Werk dat met de grootste voorzichtigheid moet worden uitgevoerd”.

EXPLOSIE

„Of we zo niet dagelijks in gevaar verkeren?”. Sergeant-majoor Engberts haalt zijn schouders op. „We doen het niet als hobby. Het is ons werk en we zijn voor dit werk speciaal opgeleid. Dat betekent dat je dit spul kent en weet hoe je het moet behandelen. Het is vuil werk, zwaar werk en niet ongevaarlijk. Maar je leert er mee omgaan. Bovendien, dit werk moet ook gebeuren”.

Het moment is gekomen om een 100 meter terug te trekken. De bedrading wordt uitgerold en even later klinkt een knal en regent het stof en dennenaalden op ons neer.

OPGERUIMD

„Dat is weer opgeruimd”, zegt sergeant Van Lent er rolt de draden weer op. „Het schiet goed op. Voor zover wij kunnen overzien zijn we aan de laatste putten bezig”.

De kosten van deze werkzaamheden zijn in eerste instantie voor rekening van de gemeente Steenwijk. Maar voor zover wij van gemeentewege vernamen wordt er,

● Het materiaal wordt verzameld om tot ontploffing te brengen. Rechts sergeant Van Lent, in het midden zijn chef die de springstof aanreikt.

door defensie een regeling getroffen waardoor het grootste deel van de onkosten weer terug vloeit in de gemeentekas. Eind vorige week vonden de laatste ontploffingen plaats en zijn de werkzaamheden beëindigd.

Is het gebied nu ook werkelijk „schoon”? Sergeant-majoor Engberts zegt dat hiervoor geen garantie te geven is. Het is niet mogelijk het totale bosgebied, dat zich van Eesveen uitstrekt tot over de Friese grens, hiervoor af te speuren. Nu, ruim 37 jaar na de oorlog blijkt steeds weer dat zich ergens explosieven in de grond bevinden. Soms in weilanden waar al die jaren gewerkt is en zware trekkers heen en weer reden. Bij wegeaanleg en bouwactiviteiten komen met grote regelmaat explosieven bloot. Ze variëren van V.1 en V.2-bommen tot kogelbanden voor machinepistolen.

Onderzoekingslust van mensen

die materiaal vonden en aan het experimenteren gingen, hebben in de na-oorlogse jaren honderden doden en gewonden geëist. Vooral onder de jeugd vielen veel slachtoffers. Het blijft dus uitkijken.

Afb. 9. – Krantenartikel. Herkomst bron onbekend.

Als illustratie bij het bovenstaande artikel nog een foto uit de 'Oprechte Steenwijker Courant' van vrijdag 20 januari 1989, waar boven stond 'BERGING VLIETUIGRESTEN UIT BELTER'. De berging geschiedde door de duik- en demonstratieteam van de Koninklijke Marine, dat door enkele watersporters op de resten was geattendeerd. Het onderschrift van de foto luidde: 'Een lid van het team met een deel van de vleugel'.

Afb. 10. – Artikel, ontleend aan gegevens uit de Oprechte Steenwijker Courant d.d. 20 januari 1989.

Granaat opgebaggerd.

STEENWIJK. De grachten worden thans uitgebaggerd, met grote machines. Dat hieruit van alles en nog wat opgehaald wordt, ligt voor de hand. Maar in het Dolderkanaal, waar ook een baggermachine bezig is, werd gen 10 cm. granaat boven gebracht. Dit voorwerp is met spoed naar 't politiebureau gebracht, om daar gedemonteerd te worden.

Afb. 11. – Granaat opgebaggerd in het Dolderkanaal te Steenwijk. Bron: Nieuwsblad van Friesland: Hepkema's courant d.d. 5 oktober 1949.

Gevaarlijk terrein

OSSENZIJL — Bij het terrein aan de Venebosweg, dat wordt opgespoten, heeft men een bord geplaatst met de tekst: „Gevaarlijk terrein: munitie”. Er is namelijk gebleken, dat in het zand, dat wordt opgespoten vanuit het kanaal tussen Steenwijk en Ossenzijl, nogal veel vliegtuigmunitie zit. In de oorlog werd door de geallieerde vliegtuigen vaak geschoten op diverse doelen in de omgeving. Men neemt aan, dat de in het zand gevonden projectielen, waarvan de slaghoedjes vaak nog gaaf zijn, hiervan afkomstig zijn.

Afb. 12. – Munitie uit het kanaal tussen Steenwijk en Ossenzijl. Bron: Friese Koerier d.d. 21 december 1966.

2.7 Explosieven Opruimings Diensten Defensie (EODD)

2.7.1 Collectie ruimrapporten

De EODD houdt sinds 1970 heeft meldingen van aangetroffen CE bij. Deze meldingen zijn tot 1992 als melding opdracht en ruim rapport (MORA) en na 1992 als uitvoeringsopdracht (UO) gearchi-veerd. AVG heeft het overzicht van relevante MORA's en UO's van o.a. Blokzijl, De Pol, Giethoorn, IJsselham Oldemarkt, Paaslo, Sint Jansklooster, Steenwijk, Steenwijkerwold, Tuk, Vollenhove, Wanneperveen en Zuidveen opgevraagd. Er zijn in dit overzicht meldingen van het onderzoeksgebied en/of nabije omgeving geregistreerd. Deze documentatie is bestudeerd. De onderzoeksresultaten zijn als volgt:

MORA / UO	Locatie (Blankenham)	Vondst
19820412	Rietweg 4 Bedreigd gebied: op zolder	1 lichtgranaat van 81 mm mortier (leeg)

MORA / UO	Locatie (Brederwiede)	Vondst
19772149	Bij bureau, Brederweide [=Brederwiede]	1 brisantpantsergranaat van 7.5 cm met bodembuis
19820070	Buro, Brederwiede	Ca. 200 patronen klein kaliber munitie diversen
19911213	Belterweg t.o. 28 Weltschutsloot	Handgranaat 36 M (GB), zonder beugel, zonder slag-pin
19911758	Bureau in fietsenhok, Brederwiede	Handgranaat MK2 compleet (US), brisantgranaatpa-troon van 2 cm, lijnwerpraket, brisantgranaat van 3.5 cm Oud-Hollands leeg
19921202	Bureau, Brederwiede Gebracht door zoeker	Ca. 200 stuks klein kaliber munitie
19922483	Bureau fietsenhok, Brederwiede	Ca. 80 stuks klein kaliber munitie, brisantgranaat van 7 veld met mechanische tijdbuis verschoten

MORA / UO	Locatie (Blokzijl)	Vondst
19863961	Blokzijl / Steenwijkerweg Bedreigd gebied: bouwland	1 seingranaat van 2 inch mortier
20060447	Scheepsdiep 1a te Blokzijl Bedreigd gebied: gebouw van rattenbestrijding	1 vermoedelijk explosief. Na controle bleek het te gaan om een contragewicht van een olielamp

MORA / UO	Locatie (De Pol)	Vondst
19872052	De Pol 26 in de tuin, gemeente Steenwijk	1 brisantgranaat van 8.8 cm niet verschoten met ontste-ker
20080551	Lohnislaan 9 De Pol, gemeente Steenwijk Bedreigd gebied: bospad	2 scherfhandgranaten nummer 1, 2 brisantgranaten van 5 cm mortier, ca. 20 stuks klein kaliber munitie

MORA / UO	Locatie (Giethoorn)	Vondst
19712672	Zoekactie zuidelijke gedeelte Dwarsgracht in Giethoorn	Aangegeven gedeelte water afgezocht met behulp van Förster 4012 en duikers. Geen explosieven aangetrof-fen [N.B. er wordt melding gemaakt van het feit dat in 1971 in opdracht van Waterschap Vollenhove diverse vaarten in de omgeving van Giethoorn werden uitge-baggerd]
19752231	Jonenweg 5, Giethoorn	9 brisantgranaten van 2 cm
19851540	Buro Giethoorn	Explosief niet te vinden
19852499	Kanaaldijk 6 Giethoorn Bedreigd gebied: veeschuur	Ca. 1500 patronen klein kaliber .50

MORA / UO	Locatie (Giethoorn)	Vondst
19852500	Buro Giethoorn	1 oefenbrisantgranaat van 30 mm
19871240	Achter buro onder verkapping, gemeente Brederwiede	1 scheepsrooksignaal compleet (CCCC)
19871259	Beulakerweg 48 Giethoorn op erf	1 batterij / condensatorbundel (5 x 1), geen munitieartikel
20020648	Vos Jacht 8 Giethoorn	1 handgranaat nr. 1 C1 (scherf)

MORA / UO	Locatie (IJsselham)	Vondst
19772651	Zanddepot, Markerbroekerpolder gemeente IJsselham	1 drukcilinder
19830976	Buro, gemeente IJsselham	2 gietijzers voorwerpen, geen munitieartikelen
19891582	VZA zie brief 7380. Natuurgebied de Weerribben, gemeente IJsselham	Steekproefdetectie met Ferex uitgevoerd op de aangegeven plaats. Geen munitieartikelen aangetroffen [er zou hier een bom hebben gelegen, die afkomstig was van een Amerikaanse bommenwerper die in februari 1944 bij Baarlo was neergestort]

MORA / UO	Locatie (Kadoelen)	Vondst
19971058	Kadoelen 15, Sint Jansklooster Bedreigd gebied: schuur bij woonhuis	1 oefen anti tank brisant granaatpatroon van 84 mm TLV

MORA / UO	Locatie (Oldemarkt)	Vondst
19950907	In de achtertuin aan de Hoofdstraat 107 te Oldemarkt Bedreigd gebied: tuin	1 scherfhandgranaat Mills 36 zonder beugel
19951045	Bij de bouwput naast het gemeentehuis aan het Marktplaats 4 te Oldemarkt Bedreigd gebied: bouwput	Explosief was weg. Wordt bij terugvinden opnieuw gemeld

MORA / UO	Locatie (Paasloo)	Vondst
19971815	Aan de Paasloerweg Paasloo Bedreigd gebied: weiland	1 schroot (geen munitie)

MORA / UO	Locatie (Sint Jansklooster)	Vondst
19991368	De Hoogte 4 Sint Jansklooster Bedreigd gebied: kast in de schuur	1 schroot
20000854	Barsbeek 11 Sint Jansklooster Bedreigd gebied: tuin	1 schroot (olieklout)
20061026	Molenstraat 60 te Sint Jansklooster Bedreigd gebied: bij aannemer	15 patronen .50

MORA / UO	Locatie (Steenwijk)	Vondst
19720739	Politiebureau Koningstraat 1 te Steenwijk	1 brisantgranaat van 40 mm, 1 brisantgranaat patroon van 20 mm, ca. 350 stuks klein kaliber munitie diversen
19721986	Brig. Bergsma gemeentepolitie Koningstraat 1 Steenwijk	1 brisantgranaat van 75 mm USA
19730800	Tuin Marijenkampen 2 te Steenwijk	Aangegeven stuk ca. 8 m2 onderzocht, geen explosieven aangetroffen
19760290	Prins Frederikstraat 7, gemeente Steenwijk	1 brisantgranaat 8.8 cm m/sb. Projectiel is in bos gevonden door kinderen. In het bos hebben 6 bunkers gestaan, welke na de oorlog opgeblazen zijn. Meermalen is er al munitie aangetroffen
19760322	Op bureau Oosterstraat 88 Steenwijk	1 brisantgranaat 7.5 cm (Oud Nederlands) leeg, 1 pistool incompleet, ca. 250 patronen klein kaliber munitie

MORA / UO	Locatie (Steenwijk)	Vondst
19762188	Bureau gemeentepolitie Oosterstraat 88 Steenwijk	1 oefen antitank brisantgranaat raket kop 3.5 inch
19762494	Produktieweg Steenwijk	1 oefenprojectiel anti tank van 105 mm (Duits?), 1 oefenraket 3.5 inch, 1 loop (dubbel), 10 stuks klein kaliber munitie, 1 leeg projectiel 7.5 cm, 2 oefenprojectielen 37 mm
19762697	Bureau gemeentepolitie Oosterstraat 88 Steenwijk	Melding reeds op 19 augustus door een sergeant majoor van de EOD gedaan [zou 1 granaat en 20 stuks klein kaliber munitie betreffen]
19792820	Joodse begraafplaats Eesveenseweg, gemeente Steenwijk	1 pantsergranaat 25 ponder niet verschoten, 1 kardoeshuls 25 ponder leeg
19793285	Kornputkazerne Ligplaats: bij munitiebeheerder , gebouw AB, kamer 16	Ca. 300 stuks klein kaliber munitie diversen
19800598	Johan v.d. Kornputkazerne	1 handgranaat W.P. met always fuze nr. 247 N.B. dit betreft munitie met fosfor. Eén van de ruimers raakte gewond bij het vinden van het conventionele explosief
19810857	Munitiebunker, gemeente Steenwijk [locatie Van den Kornput Kazerne?]	1 blik verdikkingspoeder voor napalm / benzine ten bate van simulator A-wapen, 1 nabootser mitrailleurvuur gedeeltelijk geweigerd
19811541	Joh. V.d. Kornputkazerne. Ligplaats: Bevoorradingsgroep 45 Pantser Infanterie Bataljon	14 rookpotten nr. 21, 2 traangas handgranaten nr. 20, 3 slagpijpen elektrisch nr. 29, 2 slagpijpen nr. 1, 2 verbindingshulsjes, 1 struikeldraadlichtsein DM 10
19820491	In bunker op complex Johan van den Kornput kazerne, gemeente Steenwijk	1 staartstuk van 81 mm lichtgranaat mortier, 1 lichtgranaat schot van 2 inch mortier (incomplete), 1 struikeldraadlichtsein DM16, 1 struikeldraadlichtsein M70, 1 rookhandgranaat nr. 9 zonder ontsteker, 8 + 26 verbindingspijpen, 5 elektrische slagpijpen nr. 2, 21 elektrische ontstekers DM 28, 10 ontstekers DM67A1, 1 exercitie ontsteker M66A1, 1 restant van ontsteker nr. 2 C 1, 2 ontstekers vlam. nr. 41, 30 stuks klein kaliber munitie diversen, 8 stuks restanten van mitrailleur nabootser, 1 ontsteker vkv nr. 3
19822758	Buro Oosterstraat 88 Steenwijk Ligt in schietkelder	Is reeds op 2 september meegenomen door Sergeant Majoor Engberts
19830721	Buro Oosterstraat 88 Steenwijk	1 kop van oefen anti tank brisant granaat raket 3.5 inch
19831714	Johan v.d. Kornputkazerne, in bunker	5 mitrailleur nabootsers, 1 rookpot nr. 18 + verbindingspijpen, 11 elektrische ontstekers DM 29, 1 oefen anti personeels mijn nr. 24 zonder ontsteker, 3 trekontstekers DM 29, 2 vuurkoord veerontstekers nr. 3 + 3 klemhulzen, 1 MTR vuurkoord
19833032	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk Bijzonderheden: afkomstig uit Frankrijk - Duinkerken (meegenomen)	1 pantsergranaat van 70 mm
19832357	Willem de Zwijgerstraat 22 Steenwijk	1 staartstuk oefen anti tank brisantgranaat 3.5 inch raket, 1 drukvat (geen munitie)
19833007	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk	Mora kan vervallen omdat deze dezelfde is als mora 833032
19840132	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk	1 brisantgranaat van 40 mm m/sb (niet verschoten, leeg), buis bevat nog springstof
19840136	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk	1 oefenbrisantgranaat van 8 cm
19840841	Lijweg 1-3 Steenwijk	8 hulzen .50, 1 patroon klein kaliber munitie
19841698	Buro (wapenkamer), Oosterstraat 88 Steenwijk	1 oefen anti tank brisantgranaat van 84 mm
19841716	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk	Ca. 30 stuks klein kaliber munitie, 1 patroon van 40 l 70 esc.
19841769	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk	Ca. 30 stuks klein kaliber munitie
19841911	Akkerpad perceel nr. 1 Steenwijk	1 rookgranaat van 2 inch mortier

MORA / UO	Locatie (Steenwijk)	Vondst
19843320	Restantenhoek 47 pantser infanterie bataljon, gemeente Steenwijk [locatie Johannes Post Kazerne?]	1 restant nabootser atoombom (flitsgedeelte)
19852030	Buro, Oosterstraat 88 Steenwijk	1 handgranaat Mills 36 compleet, ca. 150 stuks klein kaliber munitie diversen, 1 oefenbrisantgranaat van 20 mm verschoten, 1 schroot
19853775	Steenwijkerweg 255 Steenwijk	1 brisantgranaat van 7 veld met ontsteker (Oud-Hollands)
19870831	J. v.d. Kornputkazerne	1 TOW lanceerbuis (opengewerkt model) inhoudende 1 TOW raket (opengewerkt model). Bijzonderheden: het inspecteren van een TOW lanceerbuis en classificeren van deze als instructie munitie volgens de bekende richtlijnen) N.B. dit betreft naoorlogse munitie!
19872985	Bureau Oosterstraat 88 Steenwijk	1 brisantgranaat van 2 cm met sb, 1 oefenbrisantgranaat 30 mm, 1 pantsergranaat van 75 mm, 2 schroot, 1 schietkamer, ca. 400 stuks klein kaliber munitie
19911738	v. d. Kornputkazerne Bijzonderheden: werkzaamheden liggen stil, er moeten kabels gelegd worden	Ca. 25 patronen klein kaliber munitie, 1 patroon van 25 mm, ca. 10 patroonhouders (leeg), ca. 25 kilo schroot. N.B. dit betrof een munitieput die werd uitgegraven
19930143	Buro van melder, Johan van de Kornputkazerne Meppelerweg	1 granaatlichaam afkomstig van 120 mm rookgranaat DM 35, 1 staartstuk afkomstig van 120 mm lichtgranaat leeg
19940687	Rijksscholengemeenschap Steenwijk. Lijsterbestraat 1	Ca. 50 gram pikrinezuur
19941605	De Baars – Baarsweg t.o. perceel nr. 19, langs de weg ongeveer 10 cm. Gemeente Steenwijk	1 schroot
19941650	Baarsweg t.o. nr. 19 gemeente Steenwijk	Explosief is ca. 12.5 jaar geleden ongeveer bij het meterhuisje in sloot gegooid en is derhalve niet meer te vinden
19942675	Oefenterrein Havelte west Steenwijk Bedreigd gebied: bos	Ca. 50 stuks klein kaliber munitie diversen, 1 handgranaat werpgewicht, 1 exercitiemijn nr. 26, 3 magazijnen, 1 rookgranaat van 2 inch mortier (niet verschoten)
19951132	In de wapenkamer op het buro, gemeente Steenwijk. Tijdens huiszoeking enkele weken geleden aangetroffen	Identificatie rapport munitie artikelen. 1 imitatiehandgranaat MK2 met imitatieontsteker (leeg), 3 stuks oefengeweergranaten, diverse uitvoeringen (leeg), 2 stuks patroon 25 mm (leeg), 1 stuk exercitiepatroon 20 mm, 1 restant van sein c.q. lichtpatroon (leeg), 1 stuk van kop van oefengeweergranaat nr. 18 (zonder markeerlading), 5 stuks vermoedelijke subkalibers (leeg), 2 stuks oefenbrisantgranaatpatroon 20 mm (samengesteld), 1 patroon .50 met lichtspoor (samengesteld), ca. 1000 patronen klein kaliber munitie diversen
19951227	In de wapenkamer van het buro, gemeente Steenwijk	3 oefenbrisantgranaten van 30 mm, 2 oefenbrisantgranaten van 27 mm, 7 oefenbrisantgranaten van 20 mm, allen verschoten. 1 oefenbrisantgranaatpatroon van 27 mm (verschoten, samengesteld), 4 hulzen van 27 mm leeg, 5 hulzen van 20 mm leeg, 1 oefenhandgranaat nr. 101 (massief), 1 restant van raketmotor 3.5 inch, 1 patroon .50, 2 restanten van sb, ca. 30 patronen klein kaliber munitie diversen
19960021	Opvangpunt: Johannes Post Kazerne	Bezoek Gravendienst
19960186	Volkstuincomplex gemeente Steenwijk Aanvraag zoekactie, zie brief 4081, uibredingsplan Steenwijkerkamp, gedeelte uitbreiding R.K. Begraafplaats (dhr. V.d. Knokke)	Positief advies [N.B. op de betreffende locatie zou kort na de Tweede Wereldoorlog munitie zijn begraven. Dit betrof enkele patroontassen met munitie]
19960228	Bezoek tental BBT-11n op 14 feb 1996 Adres: Steenwijk, Johan van der Kornputkazerne Meppelerweg 109	Gesneuvelden procedure, taak / werkwijze BID / GRD, rondleiding

MORA / UO	Locatie (Steenwijk)	Vondst
19960250	Bezoek BID op 23 april 1996 Adres: Johannes Post Kazerne Steenwijk	Gesneuvelden procedure STAMAG 2070, TR-ZAK
19970024	Plas aan de Brauweringen, Steenwijk [N.B. er wordt ook over 't Goor gesproken]	Verkennde zoekactie, positief advies. Het betreft een oude drinkpoel van 8 x 8 meter. Hier is in 1963 een mortiergranaat in gedumpt. Het zou ook gaan om enige gewoemunitie
19980579	Johannes Post kazerne Steenwijk Bedreigd gebied: schietbaan	1 pantsergranaat van 90 mm verschoten (vermoedelijk uit Hongarije meegenomen)
19980821	Eesveenseweg 155 Steenwijk	3 schroot (geen munitie)
19990278	Binnenplaats buro, Vendelweg 2 Steenwijk. Is naar het buro gebracht	1 oefenpanzerfaust DM 18
19991709	Westelijke Belter (waterskibaan), aan de kant van de Veneweg, 80 meter uit de beschoeiing	1 boomstronk
19991753	Bureau, Vendelweg 2 Steenwijk	2 projectielen van 25 mm (ball), 1 stuk klein kaliber munitie
20000109	Steenakkers 1, Steenwijk Bedreigd gebied: tuincentrum	1 handgranaat nr. 1C1 met restant ontsteker
20000169	Bureau, Vendelweg 2 Steenwijk	Vervoerd naar NFI. Verzegeling na controle verbroken en de artikelen uitgepakt. Uitleg gegeven over werking van AP mijnen. Monster getrokken van de vermoedelijke kneedspringstof
20010630	Steenwijkerdiep, Steenwijk Bedreigd gebied: kanaal	1 brisantgranaat van 81 mm mortier, met restant sb, z/vdl
20011102	Buro, Vendelweg 2 Steenwijk	1 handgranaat Mills 36
20080364	Kluis op het politiebureau, Vendelweg 2, Steenwijk	1 mandje handgranaten inhoudende: 1 aanvalshandgranaat nr. 69 (met restant slagpijpje), 2 scherfhandgranaten Mills 36 (leeg), 1 oefenhandgranaat Mills 36, 1 oefen brisantgranaat 20 mm niet verschoten, 1 restant 30 mm projectiel / korte baan, 1 lichaam scherfhandgranaat nr. 1 afgedopt, ca. 500 stuks klein kaliber munitie
20080424	Meppelerweg 115 Steenwijk Bedreigd gebied: dierenasiel Bijzonderheden: voormalig militair terrein	1 handgranaat, scherf nr. 1C1
201108760 01	Generaal, Steenwijk	Scherfhandgranaat No 36 (M)
201114280 01	Bureau van Politie, Steenwijk	Klein kaliber munitie diversen
201115350 01	Bouwlocatie Meppelerweg, Steenwijk	Excercitiehndgranaat

MORA / UO	Locatie (Steenwijkerwold)	Vondst
19820057	In weiland nabij de De Woldweg V.Z.A.	Hier zou in de grond nog munitie uit de Tweede Wereldoorlog aanwezig zijn [N.B. geen melding van aangetroffen conventionele explosieven]
19821885	Landgoed 'de Eese'	15 restanten van explosieven afkomstig uit springput voorzien van ontsteker en gedeeltelijk gevuld met springstof
19822389	Landgoed 'De Eese'	15 brisantgranaten 8.8 cm (restanten), 2 brisantgranaten 8.8 cm (restanten)
19822536	Bosperceel De Eese, springputten	2 restanten brisantgranaten van 8.8 cm met restant MTB 30 6 restanten brisantgranaten van 8.8 cm met restant MTB 30, 2 bodems brisantgranaten van 8.8 cm met restant springstof, 9 restanten brisantgranaten van 8.8 cm met restant MTB 30, 4 bodems van brisantgranaten 8.8 cm met restant springstof, 2 mechanische tijdbuizen nr. 30, 1 restant mechanische tijdbuis nr. 30, 2 overdragers van brisantgranaat 8.8 cm, 6 restanten brisantgranaat van 8.8 cm met restant MTB 30, 9 bo-

MORA / UO	Locatie (Steenwijkerwold)	Vondst
		dems van brisantgranaten 8.8 cm met restant springstof, 11 mechanische tijdbuizen nr. 30, 3 overdragers van brisantgranaat 8.8 cm, 3 restanten mechanische tijdbuizen nr. 30, 1 bodem van 8.8 cm brisantgranaat met restant springstof, 1 restant MTB nr. 30, 5 bodemstukken van brisantgranaat van 8.8 cm Duits, 3 ogieven van brisantgranaat van 8.8 cm Duits met ontsteker, 2 ovd, 3 stuks klein kaliber munitie, 7 hulsbodems van 8.8 cm, 7 granaatbodems met springstof afkomstig van 8.8 cm, 7 ontstekers (restanten), 1 overdrager, 1 granaatkop met ontsteker afkomstig van 8.8, 5 granaatkoppen met ontsteker en ovd (restanten 8.8 cm), 1 granaat (restant achtergedeelte met springstof), 1 ontsteker restant, 2 restanten hulzen van 8.8 cm
19853426	Oefenterrein gemeente Steenwijk	1 oefengranaat van 2 inch mortier, ca. 100 patronen klein kaliber munitie diversen
19981897	De Eese, van Karnebeekstraat Eesveen Bedreigd gebied: zeer druk wandelgebied	1 scherfhandgranaat nr. 1 (Oud-Hollands)
19991485	Bos de Eese, Witte Pad, Steenwijk	1 scherfhandgranaat Oud-Hollands
20050388	Heidegebied in Steenwijkerwold	1 brisantgranaat van 40 mm niet verschoten

MORA / UO	Locatie (Tuk)	Vondst
19711336	Politiebureau Tukseweg 208 Tuk	1 brisantgranaat van 40 mm, 1 handgranaat ei Oud-Hollands, 2 jachtgeweren dubbelloops, 2 stukken 198 patroon klein kaliber munitie, 1 lichtgranaat van 81 mm leeg, 1 projectiel licht van brisantgranaat van 60 mm (leeg)

MORA / UO	Locatie (Vollenhove)	Vondst
19711619	Vollenhove	Brisantgranaat van 8.8 cm, 41 stuks klein kaliber munitie diversen, brisantgranaatpatroon 15 mm, patroon .50, 5 stuks klein kaliber munitie
19792686	Bureau te Volknhove(?) [= Vollenhove], wapenkast	20 brisantgranaten 20 mm, 2 oefenbrisantgranaten 30 mm, brisantgranaatpatroon 15 mm, .50, 5 stuks klein kaliber munitie
19812444	Buro GPB Brederwiede te Vollenhove	Ca. 20 stuks klein kaliber munitie
19850398	Buro Vollenhove	Oefen brisantgranaatpatroon van 20 mm
19853498	Buro Vollenhove	Rookgranaat van 2 inch mortier, vermoedelijk verschoten
20021606	Rijksweg N331, Vollenhove, t.h.v. hp 22.9 Aangetroffen door radarcontroleteam	Lichtgranaat van 120 mm met DOPPZ M93, verschoten

MORA / UO	Locatie (Wanneperveen)	Vondst
19970943	Wanneperveen, Zomerdijk 4 Bedreigd gebied: akker	Rookgranaat van 2 inch mortier
20010490	Zomerdijk 4 Wanneperveen Bedreigd gebied: weiland	1 schroot (geen munitieartikel)
20101111	Bureau Wanneperveen	Niet aanwezig in Rijswijk!

MORA / UO	Locatie (Zuidveen)	Vondst
20061490	Buro, Vendelweg 2 Steenwijk Vindplaats klein kaliber munitie: Harm Wickersweg te Zuidveen	10 hagelpatronen

MORA / UO	Locatie (Willemsoord)	Vondst
20071200	Ing.c.a. Kloosterhuisstraat 97, Willemsoord	Scherfhandgranaat No. 1 (Oud-Hollands)

2.8 Collectie mijnenkaarten

De collectie mijnenveldkaarten van de EODD is in kader van het vooronderzoek geraadpleegd. Dit geldt ook voor de collectie mijnenveld leg- en ruimrapporten. Er lagen geen gedocumenteerde mijnenvelden in het onderzoeksgebied. Let wel: er bevond zich volgens andere archiefbronnen wel degelijk een mijnenveld bij de Eese.

2.9 Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)

Het NIMH in Den Haag beheert collecties over de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht in binnen- en buitenland vanaf de Tachtigjarige Oorlog tot heden. In dit archief is een groot aantal collecties met betrekking tot de landmacht, luchtmacht en marine ondergebracht.

2.9.1 Collectie Duitse verdedigingswerken

De collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen', ook wel bekend als de 575-serie, is opgebouwd uit inlichtingenrapporten, plattegronden en verordeningen van zowel de Duitse bezettingsmacht als van het verzet / Bureau Inlichtingen te Londen. Deze zes meter lange collectie bestaat onder andere uit afwikkelingen van de Genie, inlichtingen van de illegaliteit, kaarten van inundaties, de waterstaatkundige situatie in onder andere Gelderland, gegevens betreffende Duitse mijnenvelden, Britse en Duitse kaarten, telegrammen en Duitse voorschriften. De onderstaande inventarisnummers werden geraadpleegd. Aangetroffen relevante documenten zijn in bijlage 6.4.3 opgenomen.

Collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen'	Inventarisnummer
1944: Duitse verdedigingswerken in Nederland. Ost Steenwijk (blad 16)	66
1 januari 1945: Rapport over het grote stoom gemaal tussen Vollenhove en Blokzijl (A.F. Stroink gemaal)	135
16 augustus 1944: munitieopslag bij Willemsoord	206
15 december 1944: objecten in en nabij Steenwijk	227
17 november 1944: E/103/45, kaart van de Kornputkazerne in de gemeente Steenwijk	249
6 januari 1945: E/2132/45, aanvulling Dr. Hoofdvaartlinie, omgeving Steenwijk, langs de Veendijk, met situatietekening	322
16 maart 1944: GB/4996/44, landwachtsterkte te Steenwijk en Meppel	368
16 maart 1944: GB/5001/44, munitieopslag te Steenwijkerwold	369
24 maart 1944: GB/5042/44, Kornput kazerne te Steenwijk; beschrijving met situatieschets	
24 maart 1944: GB/5041/44, plattegrond van Steenwijk met verklaring; schaal 1:5000	
8 januari 1944: GB/5290/44, luchtgevechten en bommen bij Onna-Zuidveen, 1/2 januari	378
4 februari 1944: GB/5398/44, Marinecommandant Steenwijk abkommandirt, landgoed 'de Ehze' opslagplaats bommen, troepenverplaatsing en verdediging te Steenwijk	381
2 juli 1944: GB/7359/44, schets kruispunt Wasperven. Schets, aanvulling op plattegrond Steenwijk	417
3 december 1944: E/980/45, verslag munitiedepot De Eese, Steenwijk met plattegrond schaal 1:10.000	460
14 oktober 1944: E/829/45: Steenwijk e.o.	461
15 oktober 1944: E/867/45 Plattegrond objecten Steenwijk / Hagestein	

Collectie 'Duitse verdedigingswerken en inundaties van Nederlands grondgebied in de oorlog / rapporten van militaire aard vanuit bezet Nederland aan Bureau Inlichtingen Londen'	Inventarisnummer
26 februari 1945: E/2106/45 verzoek om bombardement fabriek te Steenwijk en Enschede, verdwenen bossen in Drente. Bijlagen schetsen Steenwijk en Enschede, schaal 1:50.000	467
13 december 1943: GB/3674/44, rapport over het bouwwerk bij Paasloo (het gebouw dient ter bescherming van de Nederlandse kunstschaten)	473
4 juni 1943: NE/16/203, fabrieken te Steenwijk	487
12 december 1944: E/127/45, vliegveld ten oosten van Steenwijk, met III	508

2.9.2 Collectie kazernes, legerplaatsen en gebouwen

Bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) te 's-Gravenhage werd de collectie kazernes, legerplaatsen en gebouwen (toegang 406) geraadpleegd. Inventarisnummer 599 ('Johan van den Kornputkazerne 1965-1989') bevat informatie over de geschiedenis van de Van den Kornput Kazerne, alsmede gegevens over naoorlogse werkzaamheden.

Het archiefonderzoek geeft geresulteerd in de volgende resultaten:

- De kazerne werd gedurende de Tweede Wereldoorlog gebruikt door de Waffen SS en de Kriegsmarine. Vanaf 1944 was er sprake van een Feldlazaret;
- De kazerne werd in augustus 1945 overgenomen door de Binnenlandse Strijdkrachten⁵⁷;
- In 1946 werden in de kazerne militairen van het 3^e, 4^e en 5^e bataljon van het 9^e Regiment Infanterie gelegerd. Deze militairen werden hier opgeleid, alvorens zij werden uitgezonden naar Nederlands-Indië;
- In 1953 werd het 423^e Infanterie Bataljon in de Johan van den Kornput kazerne gelegerd.
- In een brief d.d. 29-11-1965 wordt gesproken over de uitvoering van bouwkundige voorzieningen in verband met de motorisatie van 45 Infbat. Dit betrof onder andere nieuwbouw en de aanleg van een nieuw c.q. de wijziging van het bestaande wegennet;
- In een brief d.d. 27-10-1970 wordt melding gemaakt van de geplande bouw van een A.S. magazijn op het terrein van de Johan van den Kornput kazerne. Aan één zijde van dit magazijn zouden volgens de betreffende brief 120 mm mortieren worden opgeslagen.

2.10 Provinciaal archief / Historisch Centrum Overijssel te Zwolle

2.10.1 Militair Gezag

Het Militair Gezag was verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van de in 1944-1945 bevrijde delen van Nederland. In dit archief zijn doorgaans per provincie gegevens over in gemeenten aanwezige CE ondergebracht. Archieven van het Militair Gezag zijn in veel gevallen niet openbaar.

Bij het Provinciaal Archief werden de volgende inventarisnummers geraadpleegd:

0397 Archief van de Militaire Commissaris van Overijssel te Zwolle, 1945 – 1946 (Historisch Centrum Overijssel te Zwolle)	Periode
14 - Algemene correspondentie waaronder enkele processen-verbaal van neergeschooten geallieerde vliegtuigen en begraven geallieerde militairen	Geen datumvermelding
88 - Instructies en correspondentie betreffende mijnen- en munitieopruiming, benevens een proces-verbaal van een ongeval met 53 personen gedood of gewond te Oldenzaal	Geen datumvermelding

⁵⁷ Zie tevens: <http://www.stoottroepers.nl/RSPB-VVNRB.pdf>. De benaming Binnenlandse Strijdkrachten is overigens onterecht. Op dat moment werd er over de Stoottroepen gesproken. O.a. de regimentsstaf van de Stoottroepen werd van 's-Hertogenbosch naar de Van den Kornputkazerne overgeplaatst.

400.7 Archief van de Districts Militaire Commissaris van Zwolle te Zwolle, 1945 (Historisch Centrum Overijssel te Zwolle)	Periode
33 - Aangifte van mijnenvelden met correspondentie inzake de opruiming van mijnen	Geen datumvermelding

De volgende vermeldingen werden in het archief van het Militair Gezag Overijssel aangetroffen:

Datum	Gebeurtenis (selectie)
24 mei 1945	Er bevinden zich in een voormalige Duitse kamp in de buurt van Steenwijk, vlakbij de Friese grens, nog verschillende kisten met ontplofbare stoffen, projectielen en mogelijk wapens (inv. nr. 88)
18 juni 1945	Er waren in de gemeenten Blokzijl, Wanneperveen, Giethoorn en Oldemarkt geen mijnenvelden aanwezig (inv. nr. 33)
Periode 5-11 augustus 1945	Op maandag munitie verzameld te Steenwijkerwold (= Steenwijkerwold), heerlijkheid Eeze. Op woensdag munitietransport van Steenwijkerwold naar L.B.O. Het betrof tien gedemonsteerde bommen van 250 kilo en één 50 kilo bom. Op donderdag munitie verzameld te Steenwijkerwold, heerlijkheid Eeze. Er werden 63 projectielen en 6 landmijnen opgegruimd. (inv. nr. 88)
Periode 27 augustus - 1 september 1945	Op dinsdag munitie verzameld in de heerlijkheid 'Eeze' (Steenwijkerwold) en vervoerd naar Zwolle (inv. nr. 88)
4 augustus 1945	Er ligt te Steenwijkerwold munitie verspreid over 200 hectare bos van het landgoed en voormalig munitiekamp De Eeze (inv. nr. 88)
30 juni 1945	In de gemeenten Ommen en Steenwijkerwold liggen grote hoeveelheden munitie. In de gemeente Steenwijkerwold ligt dit verspreid over 200 hectare bos van het landgoed en voormalige munitiekamp De Eeze (inv. nr. 88)

2.11 Nationaal archief

2.11.1 Archief Korps Hulpverleningsdienst

Het Nationaal Archief is de grootste openbare archiefinstelling in Nederland. Het Nationaal Archief is formeel gezien een Algemeen Rijksarchief, waar onder andere het 2,1 meter lange archief van het Korps Hulpverleningsdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is ondergebracht. Het Korps Hulpverleningsdienst is de voorganger van de huidige EODD en was belast met de ruiming van CE in Nederland. Het archief van de Hulpverleningsdienst bevat onder andere registers met krantenknipsels van aangetroffen CE. Verder bevat het archief stukken betreffende (al dan niet dodelijke) ongevallen tijdens diensttijd en hulp en uitkeringen aan nabestaanden van omgekomen personeel. Daarnaast zijn er registers inzake meldingen van CE in het archief aanwezig.

In de geselecteerde inventarisnummers uit dit archief zijn geen relevante vermeldingen betreffende het onderzoeksgebied aanwezig.

2.11.2 Archief Bescherming Bevolking tegen luchtaanvallen

In het archief van de Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, periode 1937-1946, zijn meldingen en processen-verbaal van gemeenten over geallieerde luchtactiviteiten opgenomen. Het betreft gegevens betreffende de luchtoorlog in onder andere de provincie Overijssel, periode 1940-1941. De in dit archief aanwezige bronnen bevatten gegevens over onder andere bombardementen, noodafwerpen en vliegtuigbeschietingen. Er zijn in inventarisnummer 72 geen documenten met betrekking tot het grondgebied van de huidige gemeente Steenwijkerland aanwezig.

2.11.3 Archief Verzetsgroep Albrecht

De archieven van het Ministerie van Defensie te Londen en het Ministerie van Oorlog te Londen, alsmede het Departement van Oorlog bureau Londen bevatten ingekomen inlichtingenrapporten van de spionagegroep Albrecht uit de periode september 1944 – mei 1945. Groep Albrecht was de belangrijkste verzetsgroep in Nederland die werd belast met het verzamelen van militaire inlichtingen. Onder de documenten bevinden zich rapporten waarin onder andere de locaties van Duitse militaire posities en vijandelijke hoofdkwartieren worden beschreven. Er zijn in dit archief tevens schetsen van tactisch belangrijke militaire locaties opgenomen. De aangetroffen relevante informatie is als bijlage in paragraaf 6.4.1 opgenomen.

2.12 Semi Statistische Archiefdiensten Ministerie van Defensie (SSA)

Het SSA in Rijswijk beheert de archieven van het Ministerie van Defensie voordat deze aan het Nationaal Archief worden overgedragen. In dit archief zijn bronnen met betrekking tot naoorlogse CE-ruimingen door de Mijn- en Munitie Opruimingsdienst en de Mijn Opruimings Dienst ondergebracht. Het betreft documenten uit de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog: een periode waarin er nog grote aantallen CE in Nederland aanwezig waren.

2.12.1 Archief Mijn- en Munitie Opruimings Dienst (MMOD) 1945-1947

De MMOD en de MOD waren na de Tweede Wereldoorlog in Nederland verantwoordelijk voor het opruimen van mijnen en achtergelaten CE. Het archief bestaat uit meldingen, kaarten, plattegronden en ruimrapporten betreffende locaties binnen Nederlandse gemeenten waar CE aanwezig waren. In het betreffende archief zijn meerdere relevante documenten van het onderzoeksgebied aanwezig. De meldingen hebben voornamelijk betrekking op de Eese.

Afb. 13. – Door middel van GIS gepositioneerde kaart van het munitiedepot en de munitiebunkers op de Eese. De opgeblazen munitiebunkers zijn met kruisjes aangegeven, het gebied waar landmijnen lagen is vetgedrukt gearceerd.

Lijst van de aanwezige munitie op de Duitse
Munitieopslagplaats De Eeze
te Steenwijkerwold.

*Van y karmichel
by Frederikson*

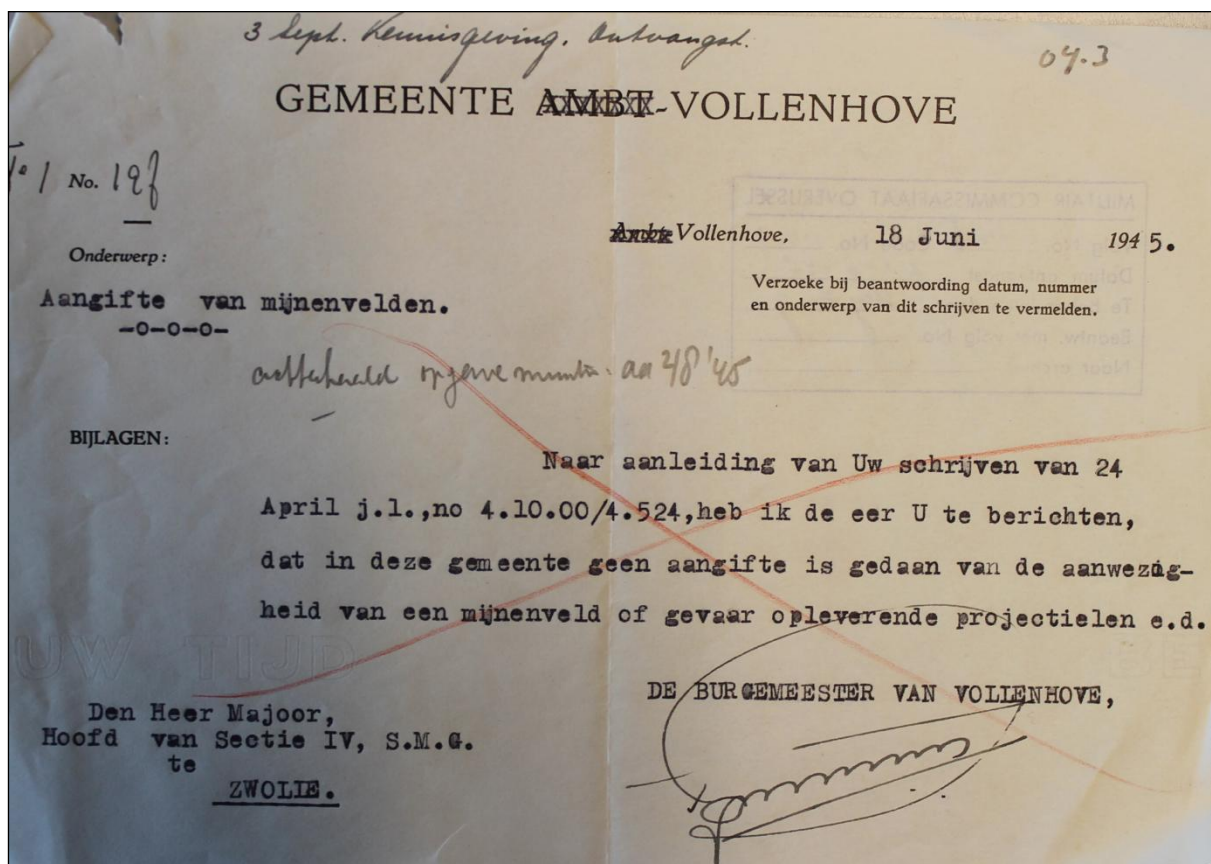
Ned. Patronen (geweer)	ong. 28000 st.
Fr. geweerpatronen	" 31000 "
Tsjechische geweerpatronen	" 37000 "
Pantsergranaten	75
Luchtafweer 8,8 cm.	22
Bommen 250 kg.	8
Bommen 50 kg.	1
Landmijnen	6
Eihandgranaten	40
Springblokjes	400
Pantsergranaten 2,5 cm.	300
Boordwapenpatronen 1,5cm.	1000
Nevelwerpers	6
Springpatronen	13
Spring snoeren 50cm.	18
Slagpijpjes	1 Kist
Pantsergranaten 3,7 cm.	8
Luchtafweer 3,7 cm.	21

De Commandant

*Handij wijzigt van
loopstaf.
sg HRS*

te Tly

Afb. 14. - Lijst met op de Eeze aanwezige munitie.

Afb. 15. – Burgemeestersopgave van de voormalige gemeente Vollenhove.

2.13 Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD)

Het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies houdt zich bezig met de bestudering van de Eerste en Tweede Wereldoorlog, de Holocaust en hedendaagse genociden. In het archief te Amsterdam is een uitgebreide collectie oorlogsdagboeken en boeken ondergebracht. Dit archief bevat daarnaast een groot aantal foto's uit de Tweede Wereldoorlog.

2.13.1 Collecties Departement van Justitie en Generalkommissariat für das Sicherheitswesen

Bij het NIOD werden de onderstaande twee collecties geraadpleegd:

- Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k)
- Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077)

Het betrof de onderstaande inventarisnummers:

Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k), NIOD	Inventarisnummer
Dagboek van de Inspectie Luchtbescherming, 10 augustus 1942 - 12 april 1945.	178
Rapporten van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politiekorpsen en de Marechaussee inzake het geven van het sein luchtalarm, het neerstorten van vliegtuigen en vliegtuigonderdelen en de vondst van niet-ontplofte explosieven, 23 juni 1943 - 28 april 1944.	180
Processen-verbaal van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten, politie en Marechaussee met betrekking tot vijandelijke vliegtuigen, bomaanvallen en ontploffingen in verschillende gemeen-	181-185

Collectie Departement van Justitie (toegangsnummer 216k), NIOD	Inventarisnummer
ten.	
Meldingen van verschillende gemeenten betreffende ongevallen, beschietingen, bombardementen en het afwerpen van (lege) benzinetanks door vliegtuigen.	186
Meldingen van luchtalarm in de provincies Gelderland en Overijssel, 18 september 1944 - 16 januari 1945.	188
Telexberichten inzake meldingen van neergestorte geallieerde bommenwerpers, 20 - 24 februari 1944.	328
Stukken betreffende het melden van schade door bombardementen en beschietingen uit vliegtuigen, 24 februari 1944 - 31 maart 1945.	329
Stukken betreffende het opstellen van processen-verbaal inzake bombardementen en beschietingen in verschillende gemeenten, 28 september 1944 - 31 maart 1945.	331
Proces-verbaal van de luchtbeschermingsleider inzake schade door luchtaanvallen door de geallieerden en afweergeschut van de Duitsers, 3 februari 1944.	477
Stukken betreffende het instellen van een onderzoek naar de gevolgen van luchtaanvallen, 8 oktober 1944 - 6 februari 1945.	493
Stukken betreffende het instellen van een onderzoek inzake het bombardement op 14 oktober, 17 oktober 1944.	624
Rapporten van de onderluitenant van de Marechaussee F. Meems inzake het vinden van benzinetanks, die uit een vliegtuig waren geworpen, alsmede de inslag van een granaat, 20 januari - 20 maart 1944.	642
Stukken betreffende het informeren van de commandant van het Gewest Arnhem door de commandant van de Afdeling Zwolle over neergestorte vliegtuigen, afgeworpen bommen, beschietingen en ontploffing van granaten van het afweergeschut, 4 december 1944 - 15 maart 1945.	703
Meldingen van een verdrinkingsgeval en een beschieting door een vliegtuig, door de Marechausseegroep Steenwijkerwold, toegezonden aan de commandant van het Gewest Arnhem, 3 februari 1945.	766
Processen-verbaal van de Marechausseegroep Vollenhove inzake een beschieting van schepen, gelegen aan de wal in Vollenhove en een ongeval, waarbij drie mensen omkwamen, 22 januari - 21 februari 1945.	768
Proces-verbaal van de Marechausseepost Balkbrug inzake een beschieting door vliegtuigen, 6 januari 1945.	794

Collectie Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West (toegangsnummer 077), NIOD	Inventarisnummer
Berichtgevingen betreffende neergekomen vliegtuigen, 1943.	1759

De volgende voor dit vooronderzoek relevante vermeldingen zijn in het archief van het NIOD aanwezig:

Datum	Gebeurtenis (collectie 216k)
10 februari 1944	Viermotorige Lancaster bommenwerper neergestort op ca. 1500 meter buiten de bebouwde kom van de gemeente Blokzijl, ten noorden van Blokzijl. Het vliegtuig kwam terecht op twee boerderijen in buurtschap Baarlo, toenmalige nummers C. no 9 en 10. De beide boerderijen vlogen in brand. De in het brandende vliegtuig aanwezige munitie detoneerde (inv. nr. 180)
15 februari 1944	Stukken van een Lancaster neergekomen in weilanden achter buurtschap Baarlo in de richting van de Roomsloot, ongeveer op de grens van de gemeenten Blokzijl en Steenwijkerwold. Tevens stoffelijke overschotten van bemanningsleden gevonden (inv. nr. 183)
Nacht van 19 op 20 februari 1944	Er is een vermoedelijk Amerikaans vliegtuig versplinterd neergestort op de grens van de gemeenten Steenwijkerwold en Havelte. Drie stoffelijke overschotten op de hei te Kallenkote gevonden (inv. nr. 328)
22 oktober 1944	Ca. 100 staafbrandbommen en vier brisantbommen afgeworpen in weilanden en op percelen in het Westeinde. Vier boerderijen, één huis en hotel 'het Belterheide' totaal afgebrand. Een houder met niet ontplofte staafbrandbommen lag in het weiland, tevens één blindganger (brisantbom) in een weiland aanwezig. Eén huis werd door het detoneren van een brisantbom licht beschadigd (inv. nr. 188)
5 december 1944	Amerikaanse viermotorige bommenwerper neergestort in de Belterweide ter hoogte van de buurtschap Ronduit. Het toestel was vernield (inv. nr. 188)
3 februari 1945	Burger, wonende te Onna No. 71, gemeente Steenwijkerwold, 's nachts door mitrailleurvuur van een vliegtuig dodelijk getroffen (inv. nr. 766)
21 februari 1945	Vliegtuigbeschieting van een drietal met turf geladen schepen die aan de wal lagen in het zuigkanaal achter het stoomgemaal 'F.A. Stroink' van het waterschap 'Vollenhove', gemeente Vollenhove. Eén

Datum	Gebeurtenis (collectie 216k)
	schip werd door kogelgaten zodanig beschadigd dat het in 'zinkende toestand' verkeerde. Schoorsteen en het ketelhuis van het stoomgemaal door naar schatting 200 kogelgaten beschadigd (inv. nr. 768)

2.14 The National Archives Ottawa

The National Archives in Ottawa is het officiële nationale archief van Canada. In dit archief liggen de gevechtsverslagen van Canadese eenheden die op Nederlands grondgebied strijd hebben geleverd. De in dit archief aangetroffen gegevens zijn in bijlage 6.4.2. opgenomen.

3 CHRONOLOGIE RELEVANTE GEBEURTENISSEN

3.1 Inleiding

AVG heeft op basis van de gegevens in hoofdstuk 2 een overzicht van gebeurtenissen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog opgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van alle op het moment van opstellen beschikbare bronnen. Deze gegevens zijn in paragraaf 3.2 verwerkt.

3.2 Chronologie

3.2.1 Meidagen 1940

Er was in de meidagen van 1940 geen sprake van gevechtshandelingen in het onderzoeksgebied.

3.2.2 Duitse bezetting

Er was gedurende de Duitse bezettingsjaren sprake van gevechtshandelingen in het onderzoeksgebied:

- 1940-1945: diverse geallieerd en Duitse vliegtuigen op het grondgebied van de huidige gemeente Steenwijkerland gecrasht. Het betrof zowel jachtvliegtuigen als bommenwerpers. Ook geallieerde vliegtuigbeschietingen op het grondgebied van de gemeente Steenwijkerland
- Oktober 1942: de bezetter legt vliegveld Havelte aan, ook wel bekend als Flugplatz Steenwijk. Een klein gedeelte van dit vliegveld lag op het grondgebied van de huidige gemeente Steenwijkerland
- Februari 1944: aanleg Munitionsausgabestelle der Luftwaffe ter plaatse van de Eese. Er werden bij dit munitiedepot landmijnen gelegd
- April 1945: munitiedepot de Eese door de bezetter met behulp van vliegtuigbommen (geïmproviseerde vernielingsladingen) opgeblazen. Munitiebunkers, woningen en andere gebouwen werden vernield

3.2.3 Bevrijding april 1945

Er was in 1945 sprake van enkele gevechtshandelingen in het onderzoeksgebied.

- 12 april 1945: de Steenwijker toren onder vuur genomen door Canadese militairen van 3rd Canadian Infantry Division, waardoor dit object werd vernield
- April 1945: de Royal Canadian Dragoons schakelen twee mitrailleurnesten in Steenwijk uit
- April 1945: Canadese militairen gelegerd in de Dennenbos en de Paasloregeel. Een ooggetuige zag munitie om de tenten heen liggen, waaronder handgranaten

3.2.4 Naoorlogse CE-ruimingen

Er zijn uit het archief van de Mijn- en Munitieopruimings Dienst relevante CE-ruimingen in of in de nabijheid van het onderzoeksgebied bekend. Uit een opgavelijst blijkt dat er op de Eese klein kaliber munitie, pantsergranaten, 8.8 cm granaten, 50 en 250 kilo bommen, landmijnen, eihandgranaten,

springstof, 2.5 cm pantsergranaten, 1.5 cm boordwapenmunitie, nevelwerpers, springpatronen, springsnoeren, slagpijpjes, 3.7 cm pantsergranaten en 3.7 cm luchtafweergranaten aanwezig waren.

Er zijn uit het gemeentearchief en het EOD-archief relevante CE-ruimingen in of in de nabijheid van het onderzoeksgebied bekend. De belangrijkste locatie die veelvuldig wordt genoemd is De Eeese.

4 BEOORDELING BRONNENMATERIAAL

4.1 Indicatie van explosieven in het onderzoeksgebied

Er is in de meidagen van 1940 geen sprake geweest van grondgevechten in of in de directe nabijheid van het onderzoeksgebied.

Er was in de periode voorafgaand aan de bevrijding door de geallieerden nauwelijks sprake van grondgevechten in of in de directe nabijheid van het onderzoeksgebied.

Er waren militaire objecten in het onderzoeksgebied of de directe nabijheid aanwezig. Het betrof (luchtafweer-)stellingen, loopgraven en schuttersputten. Daarnaast was er ter plaatse van de Eese een Luftwaffe-munitiedepot aanwezig, de Van der Kornputkazerne en houten barakken aan het Steenwijkerdiep werden door de bezetter in gebruik genomen. Het door de Luftwaffe aangelegde vliegveld Havelte lag voor een klein gedeelte op het grondgebied van de huidige gemeente Steenwijkerland.

Er zijn geallieerde en Duitse militaire vliegtuigen in het onderzoeksgebied gecrasht. Het betrof bommenwerpers en jachtvliegtuigen.

Er was sprake van vliegtuigbeschietingen, noodafwerpen en bombardementen in of in de nabijheid van het onderzoeksgebied.

Het onderzoeksgebied heeft geleden onder gevechtshandelingen.

Er zijn in het verleden talloze CE in het onderzoeksgebied of in de directe nabijheid van het onderzoeksgebied gevonden.

Op basis van de beschikbare feiten zijn er voldoende indicaties beschikbaar waaruit blijkt dat er mogelijk CE in de gemeente Steenwijkerland aanwezig zijn.

4.2 Contra-indicatie met betrekking tot explosieven

De volgende contra-indicaties zijn relevant:

Vliegtuigbergingen:

- De Wellington Mk Ic R1757 DX- van het No. 57 squadron die op 12 oktober 1941 neerstortte in de toen in aanleg zijnde Noordoostpolder werd op 5 maart 1948 geborgen. Deze crashlocatie valt overigens tegenwoordig niet meer binnen de gemeentegrenzen van Steenwijkerland
- De Halifax Mk II HR878 TL-J for Johnny van het No. 35 Madras Presidency Squadron die op 31 augustus 1943 in de binnenpolder het 'Rendebroek' [N.B. dit betreft het huidige Rondebroek], gemeente Blankenham, brandend neerstortte werd in 1964 door de Bergingsdienst van de luchtmacht geborgen
- De Messerschmitt Bf 109 G van het 7./JG 1 die op 29 november 1943 verongelukte aan de binnenzijde van de slotgracht van kasteel De Oldehof tussen Vollenhove en St. Jansklooster werd in 1984 met behulp van een graafmachine op een diepte van zeven meter geborgen. Het jachtvliegtuig werd bestuurd door een Duitse aas, met 94 erkende overwinningen op zijn naam
- Enkele onderdelen van de twee B-24H Liberators met de nummers 4.29466 en 42.52587 van het 785th Bomber Squadron van de 466th Bomber Group, die op 23 maart 1944 waren neergestort na

een botsing te Sint Jans klooster (bij Boschwijde) werden in 1981 geborgen. In 1982 werden opnieuw onderdelen en acht 500-ponders van de B24H Liberator met het nummer 42.52587 geruimd

- Leden van de 'lucht oorlog documentatie groep' hebben op 14 oktober 1978 onderzoek gedaan op de crashlocatie van de Amerikaanse B-17G met nummer 42.31218 'Eto-Itis' van het 571st Bomber Squadron van de 390th Bomber Group. Dit 'vliegende fort' was op 10 februari 1944 te Baarlo bij Blokzijl neergestort. De onderzoekers troffen een propeller, een zuurstoffles en een aanjager aan
- De P-38J Lightning met nummer 42.67404 van het 20th Fighter Squadron van de 364th Fighter Group, die op 29 november 1944 neerstortte in de Walengracht, werd door de bergingsdienst van de luchtmacht geborgen in mei 1971, augustus 1974 en oktober 1974
- De restanten van de B-24H Liberator met nummer 41.28932 'Ramblin Wreck I' van het 787th Bomber Squadron van de 466th Bomber Group, die op 15-08-1944 neerstortte ten zuiden van de straatweg Willemsoord-Oldemarkt, ter hoogte van het voormalige Rooms-Katholieke gesticht 'De Voorzienigheid' in Gelderingen / Kerkbuurt, werden op 20 april 1977 op een stuk bouwland geborgen
- Amateurzoekers hebben in november 1983 met behulp van metaaldetectors drie .50 mitrailleurs en een grote hoeveelheid munitie naar boven gehaald. Deze munitie was afkomstig van de B-24H Liberator met nummer 41.29449 -D 'True Love' van het 786th Bomber Squadron van de 466th Bomber Group. Deze bommenwerper crashte op 15 augustus 1944 in de Verlaatse Polder onder Zuidveen
- Op 6 december 1944 crashte er een B-17G met nummer 42.102658 van het 708th Bomber Squadron van de 447th Bomber Group in het meer de Belterwijde (Belterwiede) op ca. 400 meter afstand van de brug te Ronduite. In literatuur wordt melding gemaakt van het feit dat restanten van de bommenwerper in het najaar van 1946 werden gelicht. Er werden in 1980 een vleugel en delen van de cockpit geborgen. De Meppeler sportduiker Massier dook in 1984 naar 'de laatste' restanten van het vliegtuig en vond o.a. een plaatje van de Boeing fabrieken met productiegegevens over de bommenwerper. Dit waren blijkbaar niet 'de laatste' restanten, zoals blijkt uit het feit dat in 1989 opnieuw vliegtuigresten door het duik- en demonstratieteam van de marine uit de Belter werden gehaald

Explosieven onderzoek

- De Eese werd in de jaren '80 gedeeltelijk door de Explosieven Opruimings Dienst Defensie onderzocht. Gegevens van het exacte gebied dat werd onderzocht zijn AVG niet bekend. Het betrof voornamelijk onderzoeken op voormalige springput locaties

Naoorlogs grondverzet:

- Er is na de Tweede Wereldoorlog sprake geweest van talloze naoorlogse bodemingrepen in het onderzoeksgebied. Het betreft voornamelijk uitbreidingen van bestaande plaatsen en verbeteringen /aanpassingen van de infrastructuur. CE kunnen ten gevolge van deze werkzaamheden uit het onderzoeksgebied zijn verwijderd of naar elders verplaatst (redepositie).

4.3 Leemten in kennis bronnenmateriaal

- Bij een historisch onderzoek kan nooit een volledig overzicht van alle bronnen worden verkregen. Bij dit onderzoek is gebruik gemaakt van een bronnenselectie
- Dit onderzoek is grotendeels gebaseerd op schriftelijke bronnen. Dumping werd vrijwel nooit op schrift gesteld en is feitelijk zeer moeilijk te bewijzen
- Er werden, in overleg met de gemeente Steenwijkerland, geen getuigen / locatiedeskundigen geraadpleegd
- Wij zijn bij de afbakening van het verdachte gebied 'De Eese' van de volgende aannames uitgegaan: alle munitiebunkers werden in april 1945 door de Duitsers opgeblazen, men maakte hierbij gebruik van 250 kilo bommen, die als geïmproviseerde springlading werden gebruikt. Rondom de bekende munitiebunkers is een straal van 400 meter getrokken. Dit is het 'verdachte gebied'. Deze afbakening is geba-

seerd op de praktijkervaring van onze Senior OCE-deskundige bij Hoog-Soeren. Deze afbakening kan empirisch worden getoetst door middel van een detectieonderzoek. Wanneer er aan de buitenrand van het verdachte gebied conventionele explosieven worden aangetroffen, dan kan de 400 meter straal verder worden uitgebreid

- Luchtfoto's van de Royal Air Force geven doorgaans een betrouwbare indicatie voor wat betreft de vraag of er mogelijk CE in het onderzoeksgebied aanwezig zijn. Luchtfoto's geven altijd een momentopname weer. Er kunnen vòòr, na en tussen verschillende opnamedata CE in het onderzoeksgebied terecht zijn gekomen. Sporen van gevechtshandelingen zijn niet of zeer slecht zichtbaar in beboste gebieden. De Duitsers waren bovendien meesters in de camouflage: het is maar zeer de vraag of alle geschutopstellingen etc. op luchtfoto's kunnen worden teruggevonden
- De ruimrapporten van de EODD kennen hun beperkingen, voor wat betreft de nauwkeurigheid van de vindplaatsbeschrijvingen. Het is niet altijd mogelijk om exact aan te geven waar de CE werden aangetroffen. Deze munitie is bovendien geruimd
- Bij schetsen van het Nederlandse verzet moet de kanttekening worden geplaatst dat de inlichtingen onder zeer moeilijke omstandigheden werden verzameld. Dit kan concreet betekenen dat er op tekeningen en in beschrijvingen van vijandelijk geschut onbedoeld fouten werden gemaakt, ook vanwege het feit dat niet iedere verzetsman een militaire achtergrond had
- Het is niet altijd mogelijk om meldingen met betrekking tot oorlogshandelingen te verifiëren met behulp van twee bronnen. Denk bijvoorbeeld aan beschrijvingen van vliegtuigbeschietingen uit het archief van de Luchtbeschermingsdienst. Inslagen van geschutmunitie van vliegtuigen zijn nauwelijks of zelfs helemaal niet zichtbaar op luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog
- Coördinaten worden meerdere malen slordig of foutief vermeld in de Daily Logs van de 2nd Tactical Air Force. Deze bronnen zijn kritisch geanalyseerd en vergeleken met vermeldingen in Operations Record Books
- De op het GIS kaartmateriaal ingetekende crashlocaties van vliegtuigen zijn gebaseerd op uit literatuur afkomstige kaarten. Er moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat niet alle crashlocaties exact zijn ingetekend. Veel crashlocaties zijn alleen globaal bekend. Mede vanwege het feit dat er geen getuigen werden geraadpleegd, was het niet mogelijk om alle crashlocaties van vliegtuigen (exact) te achterhalen
- Er zijn bij het Kadaster te Zwolle geen luchtfoto's van De Eese beschikbaar, die zijn gemaakt in de jaren direct na de Tweede Wereldoorlog (vroegste opnamedatum: 1952). Derhalve kunnen er geen naoorlogse springputten worden getraceerd. De UO's van de EODD bevatten slechts globale schetsen van de in de jaren '80 onderzochte springputten. Onbekend is of alle springputten zijn onderzocht, tot op welke diepte er werd gegraven en of het gebied waar de munitie naartoe is weggeslingerd al dan niet gedeeltelijk werd onderzocht. In één van de UO's wordt vermeld dat er niet van mag worden uitgegaan dat alle percelen vrij zijn van explosieven; dit is in overeenstemming met munitievondsten die in de 21e eeuw op de Eese werden gedaan
- Naoorlogse oefenterreinen worden in de WSCS-OCE als zodanig niet benoemd. Uit de UO's valt op te maken dat er binnen de grenzen van de gemeente Steenwijkerland meerdere keren naoorlogse oefenmunitie is geruimd, die werd opgehaald bij politiebureaus. Deze informatie kan niet worden gekoppeld aan specifieke verdachte gebieden
- De brug bij Slikkenburg werd tengevolge van oorlogsgeweld verwoest. Op welke wijze de verwoesting tot stand kwam, is niet bekend. Er is geen maatstaf voor de afbakening van een dergelijk verdacht gebied. Mochten er aan de buitenranden van het vastgestelde verdachte gebied 'verdachte uitslagen' worden geconstateerd, dan is het raadzaam om het verdachte gebied verder uit te breiden
- De Eese was afgerasterd. Het eventuele gebruik van *Behilfsminen* kan niet worden uitgesloten, hoewel dit niet feitelijk kan worden aangetoond

4.4 Soort en verschijningsvorm van explosieven

In de lijst van gebeurtenissen (hoofdstuk 3) zijn in hoofdlijnen de volgende gevechtshandelingen genoemd

- Duitse defensieve maatregelen (o.a. loopgraven, stellingen)
- Grondgevechten en artilleriebeschietingen
- Luchtaanvallen en noodafwerpen
- Vliegtuigcrashes
- Het aanbrengen van vernielingsladingen
- Sympatische detonatie van CE

Voor de genoemde handelingen is beoordeeld of – als gevolg van de handeling – CE in het onderzoeksgebied aangetroffen kunnen worden. Zo ja, dan is tevens beoordeeld welke van de zestien hoofdsorten CE uit de WSCS-OCE, versie 1, in de bodem aanwezig kunnen zijn.

4.4.1 Duitse defensie

Rondom Duitse schuttersputten, (luchtafweer-)stellingen en loopgraven kunnen CE zijn achtergelaten of gedumpt.

De volgende hoofdsorten CE zijn mogelijk ter plaatse van de (voormalige) schuttersputten en loopgraven aanwezig:

Soort explosief	Nationaliteit	Subsoort	Verschijningsvorm
Hand- en geweergrenaten	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Klein kaliber munitie (KKM)	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Panzerfäuste	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten

De volgende hoofdsorten CE zijn mogelijk ter plaatse van de (voormalige) stellingen aanwezig:

Soort explosief	Nationaliteit	Subsoort	Verschijningsvorm
Hand- en geweergrenaten	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Klein kaliber munitie (KKM)	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Panzerfäuste	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Geschutgranaten	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten

4.4.2 Grondgevechten en artilleriebeschietingen

In de geraadpleegde bronnen wordt gesproken over kleinschalige artilleriebeschietingen op het grondgebied van de gemeente Steenwijkerland in april 1945. De Steenwijker toren werd vernield.

Er is aanleiding om te veronderstellen dat er mogelijk verschoten CE in de bodem van het onderzoeksgebied aanwezig zijn. Hieronder vallen de volgende hoofdsorten CE:

Soort explosief	Nationaliteit	Subsoort	Verschijningsvorm
Geschutmunitie	Geallieerd	Vermoedelijk 25 pond (brisant)	Verschoten
Mortiergranaten	Geallieerd	2 inch, 3 inch, 4.2 inch	Verschoten

4.4.3 Geallieerde luchtaanvallen en noodafwerpen

In de geraadpleegde bronnen wordt melding gemaakt van de afworp van geallieerde brand- en brisantbommen.

Er moet rekening worden gehouden met de aanwezigheid van vliegtuigbommen met een gewicht van voornamelijk 250 lbs tot en met 1.000 lbs, afgeworpen door vliegtuigen van o.a. het type Typhoon. Er was sprake van tactische luchtaanvallen.

Vliegtuigbeschietingen met 20 mm boordwapens door geallieerde jachtvliegtuigen.

Noodafwerpen door geallieerde vliegtuigen. Het betrof staaftbrandbommen en brisantbommen.

De volgende soorten CE zijn als gevolg van de bovengenoemde gevechtshandelingen mogelijk in de bodem aanwezig:

Soort explosief	Nationaliteit	Subsoort	Verschijningsvorm
Afwerpmunitie	Brits	Voornamelijk 250, 500 en 1000 lbs, brandbommen	Afgeworpen
Geschutmunitie	Brits	20 mm	Verschoten
Submunitie	Brits	Staaftbrandbommen	Afgeworpen

4.4.4 Vliegtuigcrashes

Er zijn vliegtuigen van geallieerde en Duitse nationaliteit in het onderzoeksgebied gecrasht. Het betrof zowel jachtvliegtuigen als bommenwerpers.

Het merendeel van de crashlocaties is alleen globaal bekend en is derhalve alleen indicatief op de CE bodembelastingkaart ingetekend.

Vliegtuig konden CE aan boord hebben op het moment van de crash. Er kans op de aanwezigheid van onderstaande hoofdsorten explosieven in de bodem:

Soort explosief	Nationaliteit	Verschijningsvorm
Afwerpmunitie	Geallieerd, Duits	Onderdeel van vliegtuigwrak
Geschutmunitie	Geallieerd, Duits	Onderdeel van vliegtuigwrak
Klein kaliber munitie	Geallieerd, Duits	Onderdeel van vliegtuigwrak
Raketten	Geallieerd, Duits	Onderdeel van vliegtuigwrak
Submunitie	Geallieerd, Duits	Onderdeel van vliegtuigwrak
Vernielingsladingen (bijv. aangebracht in radio-installaties)	Geallieerd, Duits	Onderdeel van vliegtuigwrak

4.4.5 Sympatische detonatie

Er was bij de Eese sprake van een massa-explosie van CE, waardoor er een grote hoeveelheid munitie tot ontploffing kwam of werd weggeslingerd.

De volgende soorten CE zijn mogelijk op de Eese aanwezig:

Soort explosief	Nationaliteit	Subsoort	Verschijningsvorm
Handgranaten	Duits	Eihandgrana-	Gedumpt / achtergelaten

Soort explosief	Nationaliteit	Subsoort	Verschijningsvorm
		ten	
Handgranaten	Oud-Hollands	Scherfhandgranaten No 1	
Geschutmunitie	Duits	O.a. 2 cm, 3.7 cm, 8.8 cm, '2.5 cm', '1.5 cm'	Gedumpt / achtergelaten
Geschutmunitie	Geallieerd	2 inch	Gedumpt / achtergelaten
Mortiergranaten	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Geweergranaten	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Klein kaliber munitie (KKM)	Duits, Frans, Oud-Hollands, Tsjechisch	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Mijnen	Duits	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Vernielingsmiddelen	Springstof, slagpijpjes	Onbekend	Gedumpt / achtergelaten
Afwerpmunitie	Duits	50 kilo, 250 kilo	Gedumpt / achtergelaten / geïmproviseerde vernielingslading (ingeval 250 kilo bommen)

4.4.6 Vernielingsladingen

Bij de Slijkenburgerweg werd een brug vernield met een onbekend type Duitse vernielingsladingen.

CE kunnen in het geval van een niet in werking getreden vernielingslading zijn gedumpt of achtergelaten in het onderzoeksgebied. Wanneer er sprake is geweest van een geïmproviseerde vernielingslading, dan kunnen CE ten gevolge van de detonatie zijn weggeslingerd. De vraag of CE zijn weggeslingerd is afhankelijk van de gebruikte typen CE. De volgende CE zijn mogelijk in het op vernielingsladingen verdachte gebied aanwezig:

Soort explosief	Nationaliteit	Verschijningsvorm
Standaard vernielingslading, CE niet in werking getreden	Duits	Gedumpt, achtergelaten
Geïmproviseerde vernielingslading, CE niet in werking getreden	Duits	Gedumpt, achtergelaten
Geïmproviseerde vernielingslading, CE in werking getreden	Duits	Weggeslingerd

4.5 Aantal mogelijk aan te treffen explosieven

De volgende soorten CE kunnen mogelijk in het onderzoeksgebied worden aangetroffen (soort afhankelijk van de CE verdachte locatie):

Soort explosief	Aantal mogelijk aan te treffen explosieven
Afwerpmunitie	Eén tot enkele
Submunitie	Enkele tot tientallen
Geschutmunitie	Enkele tot honderden
Mortiergranaten	Enkele tot tientallen
Geweergranaten	Enkele tot tientallen

Soort explosief	Aantal mogelijk aan te treffen explosieven
Handgranaten	Enkele tot tientallen
Klein kaliber munitie	Honderden tot duizenden
Vernielingsladingen	Eén tot enkele
Vernielingsmiddelen	Eén tot tientallen
Mijnen	Eén tot enkele
Raketten	Eén tot enkele
Raketwerpers	Eén tot enkele

4.6 Horizontale en verticale begrenzing verdacht gebied

De verdachte gebieden die in deze paragraaf worden besproken zijn ingetekend op de CE bodembelastingskaart. In de volgende deelparagraaf wordt de begrenzing van ieder verdacht gebied besproken en gemotiveerd.

4.6.1 Verdacht gebied 1 (locaties gedumpte munitie)

Er is binnen het onderzoeksgebied sprake van een drietal verdachte deelgebieden, te weten:

- Schuttersputten
- Loopgraven
- (Flak-)stellingen

CE kunnen in schuttersputten, loopgraven en stellingen zijn achtergelaten of gedumpt. Schuttersputten worden in de WSCS-OCE als 'wapenopstellingen' omschreven. Dit betreft opstellingen van handvuurwapens, machinegeweren of andere (semi-)automatische wapens die geen onderdeel van een verdedigingswerk uitmaken. De locatie van de bekende schuttersputten is conform de WSCS-OCE als zijnde verdacht op CE aangemerkt.

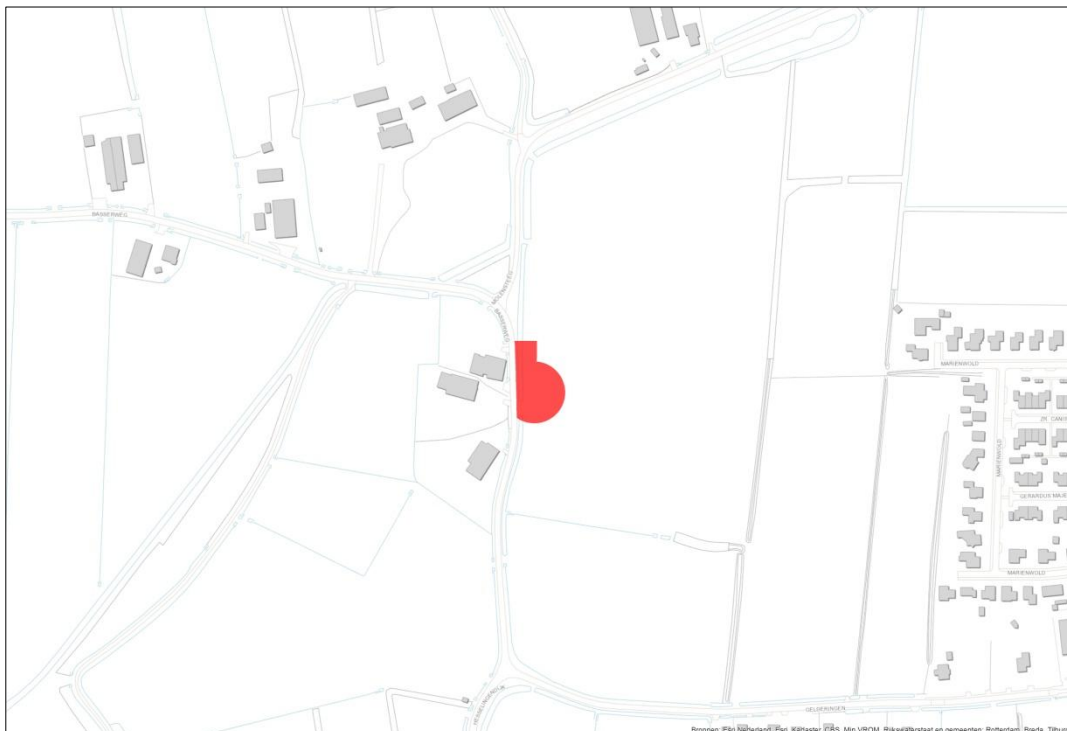
Conform WSCS-OCE tabel wordt de volgende afbakening gehanteerd voor de locaties waar mogelijk munitie in is gedumpt:

Militaire loopgraaf: het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht op de mogelijke aanwezigheid van CE.

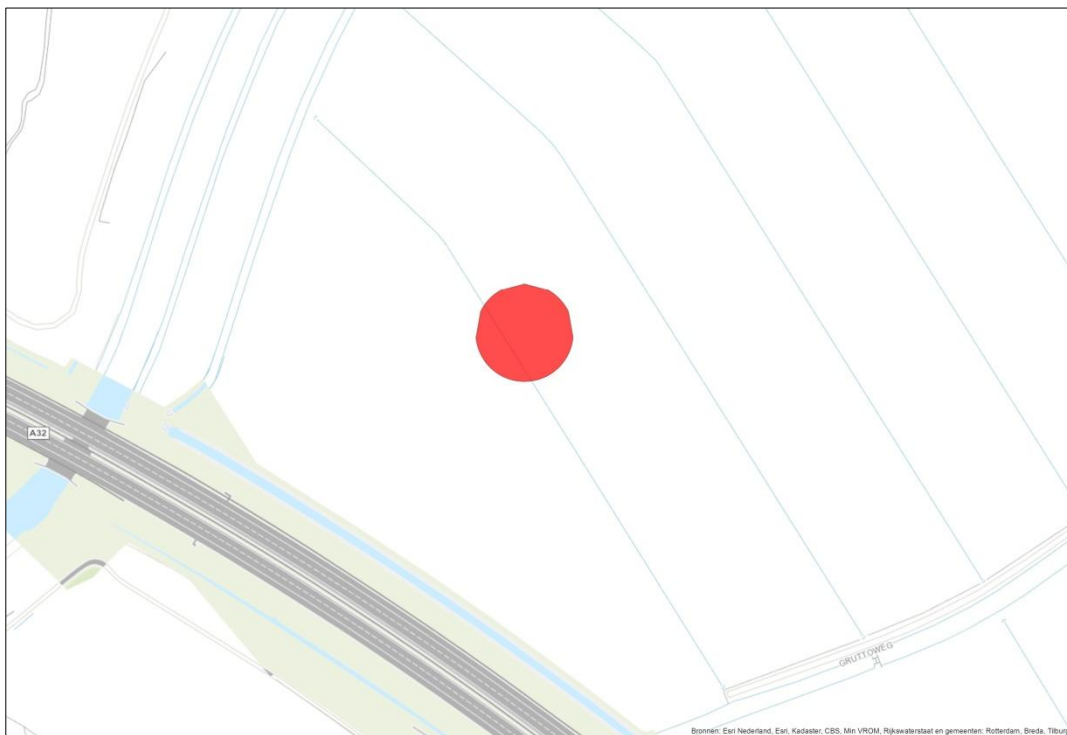
Wapenopstelling (schuttersput): de locatie van de wapenopstelling is verdacht op de mogelijke aanwezigheid van CE.

Geschutopstelling: een gebied van 25 meter rondom het hart van de geschutopstelling is verdacht op de mogelijke aanwezigheid van CE.

De ondergrens van de op gedumpte munitie verdachte gebieden is de toenmalige bodem van het militaire object, situatie Tweede Wereldoorlog. De maximale diepte waarop CE kunnen worden aangetroffen is naar onze inschatting maximaal 2 meter minus het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog.

Afb. 16. – De op gedumpte munitie verdachte locatie bij de Basserweg.

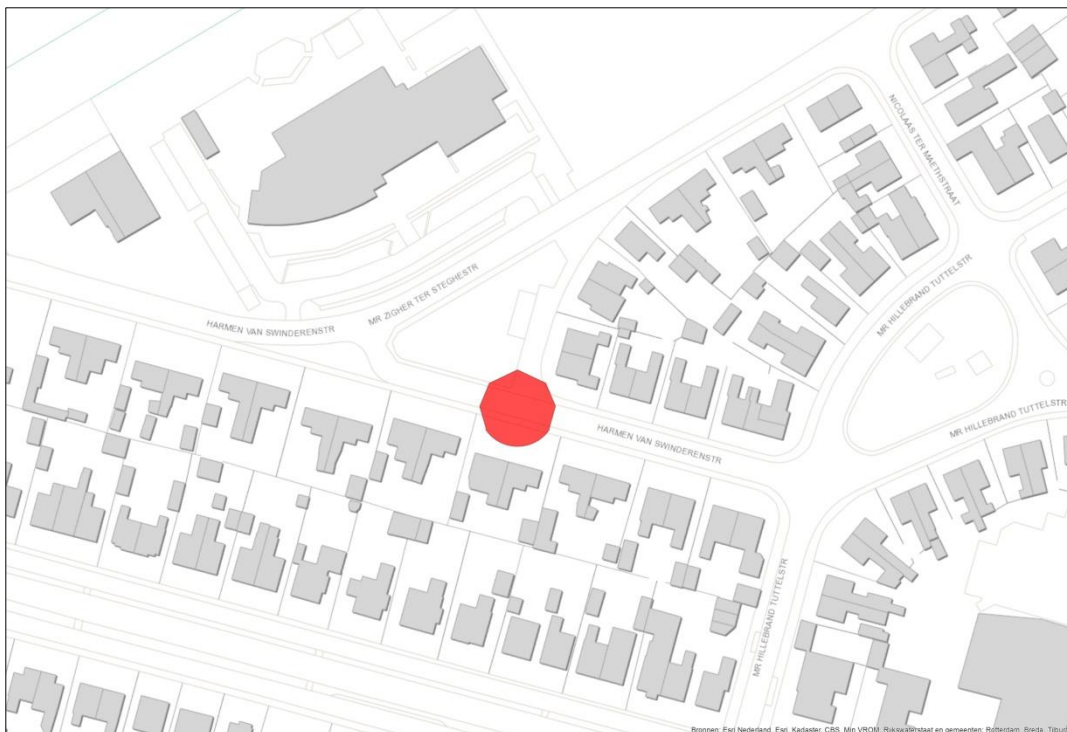
Afb. 17. – De op gedumpte munitie verdachte locatie bij de Gruttoweg.

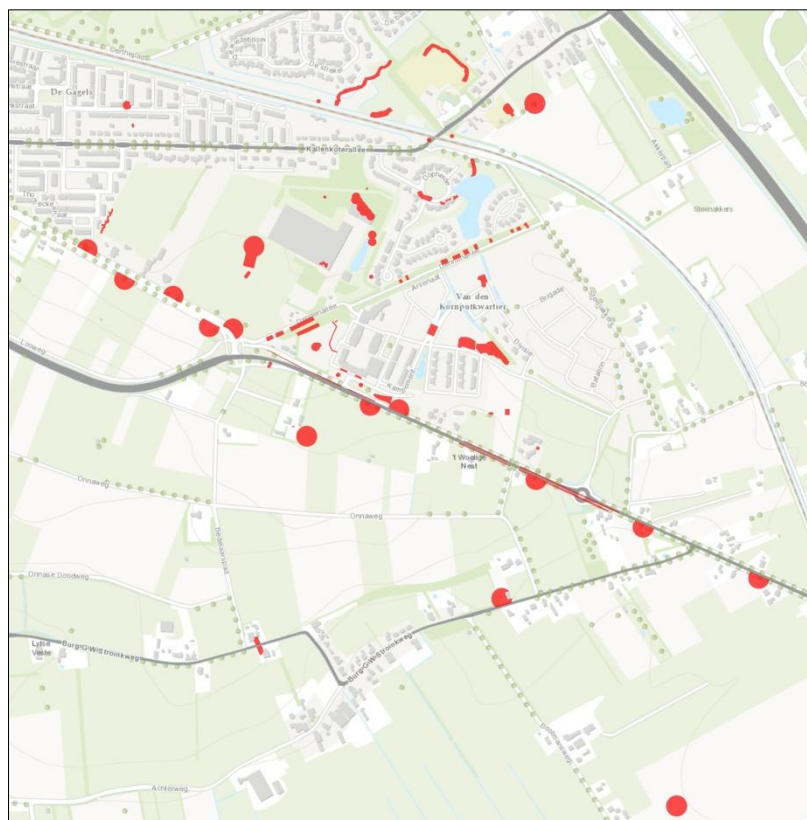

Afb. 18. – De op gedumpte munitie verdachte locatie bij de Nieuwe Dijk.

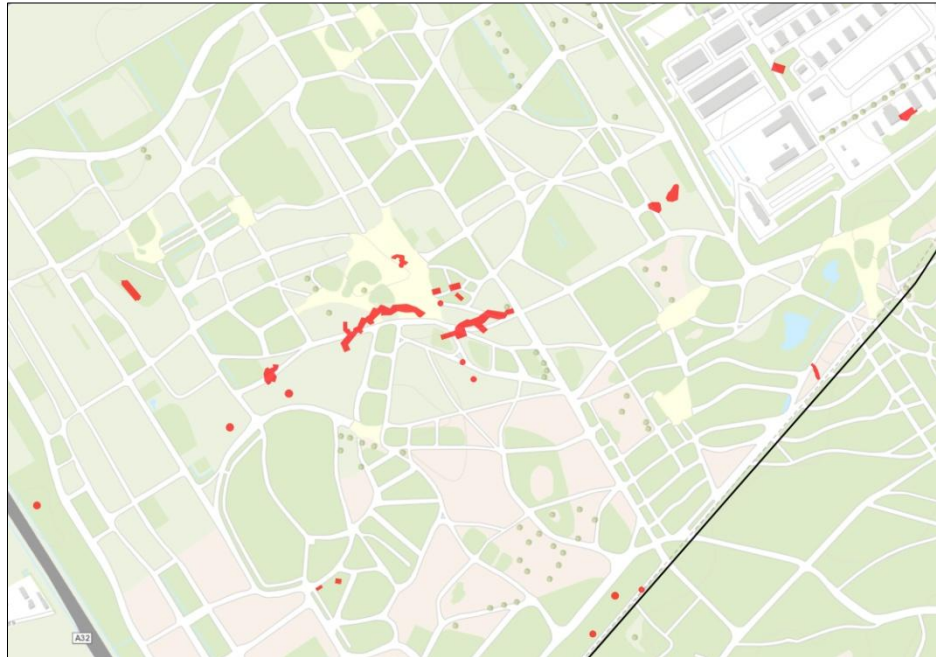

Afb.19. – De op gedumpte munitie verdachte locatie bij de Harmen van Swinderenstraat.

Afb.20. – De op gedumpte munitie verdachte locaties bij de Van den Komput kazerne.

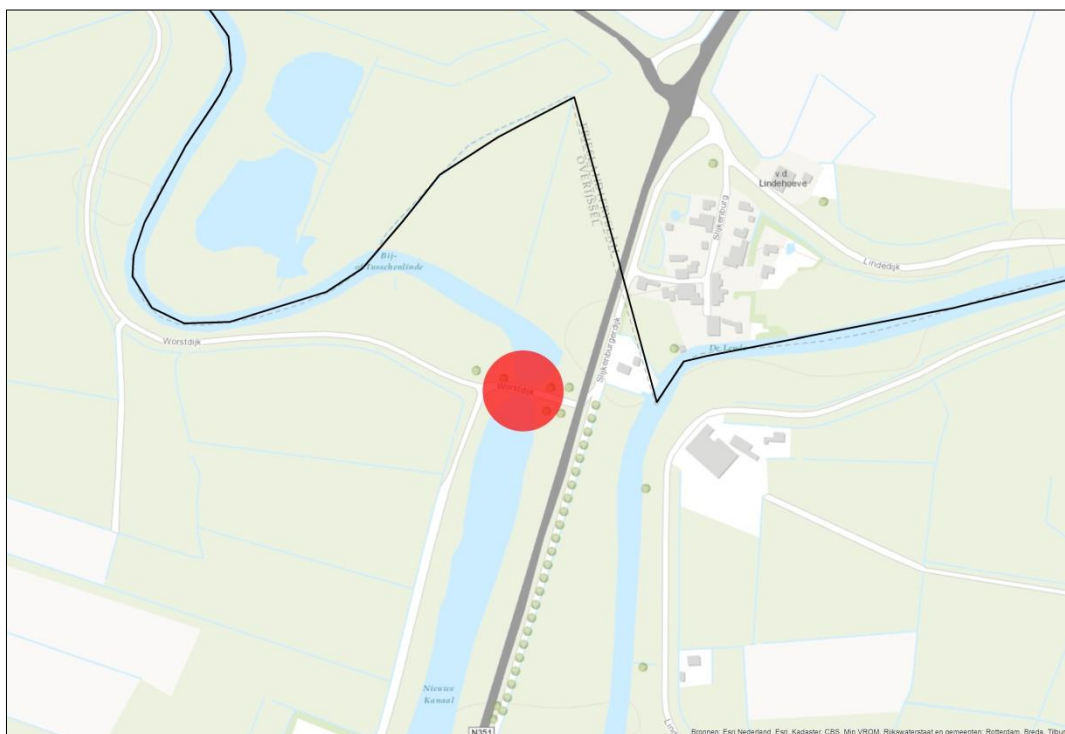
Afb.21. – De op gedumpte munitie verdachte locaties bij het oefenterrein.

4.6.2 Verdacht gebied 2 (vernielingslading)

Op de locatie van een in werking gestelde vernielingslading bij de brug te Slikenburg bestaat de mogelijkheid op het aantreffen van (niet geheel) gedetoneerde springlading(en). De afbakening is conform de WSCS-OCE situationeel bepaald, waarbij de locatie van de vernielingslading zonder meer verdacht is op CE.

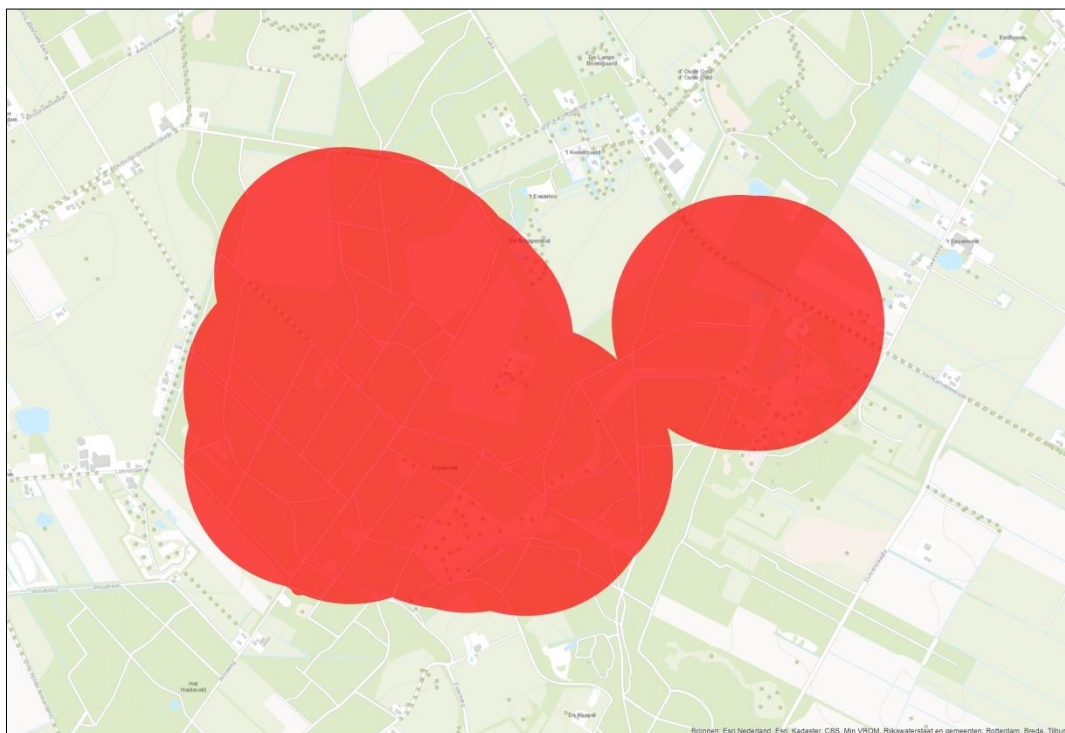
De verticale afbakening van gedumpte en niet in werking getreden vernielingsladingen ter plaatse van de brug is maximaal de vaste waterbodem uit de Tweede Wereldoorlog en 1 meter minus het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog. De bovengrens is het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog.

Afb.22. – De op vernielingsladingen verdachte locatie bij de Worstdijk / Slijkenburgerdijk.

4.6.3 Verdacht gebied 3 (massa-explosie)

Afb.23. – De op weggeslingerde / achtergelaten CE verdachte locatie ter plaatse van de Eese.

Er kunnen in verdacht gebied 3 weggeslingerde en/of achtergelaten CE worden aangetroffen.

De verticale afbakening is 2 meter minus het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog. De bovengrens is het huidige maaiveld.

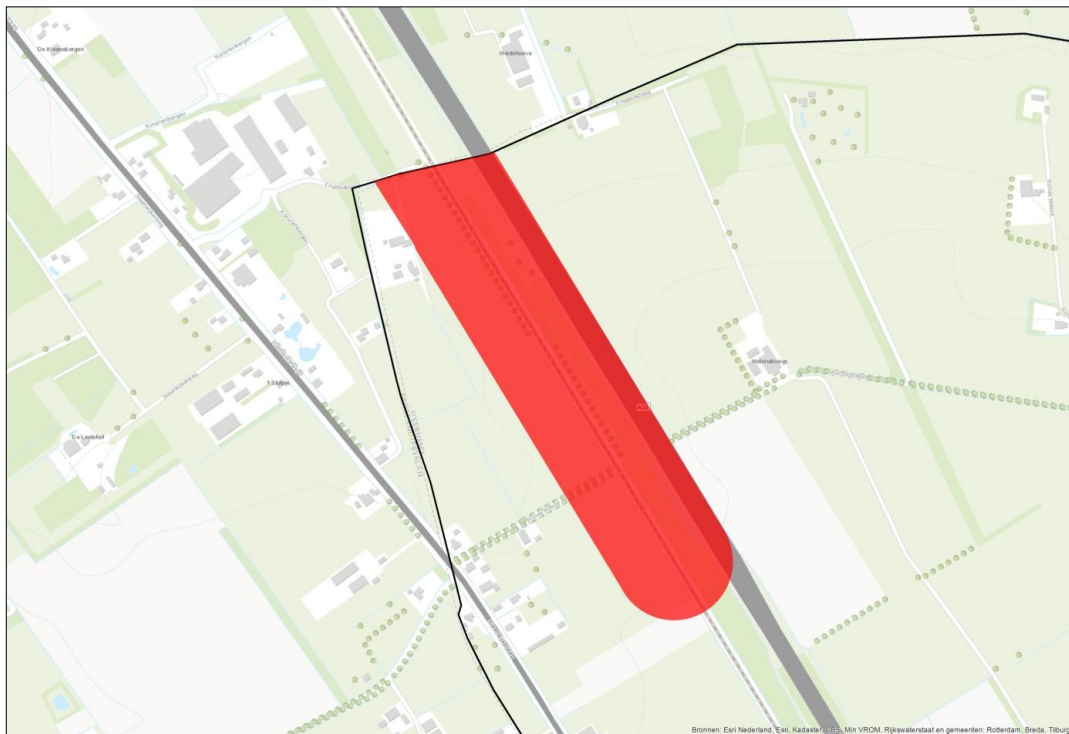
4.6.4 Verdacht gebied 4 (bombardementen, noodafwerpen, vliegtuigbeschietingen)

Tactische luchtaanvallen op een line target (afwerpmunitie):

Het doelwit was een zgn. line target. Dit is een lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat werd getroffen door aanvallen van jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn of het treinstel op de spoorlijn te treffen.

De WSCS-OCE schrijft de volgende afbakening voor ingeval van afwerpmunitie, afgeworpen op een line target:

- Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 91 meter, gemeten vanuit het hart van de spoorlijn, als zijnde CE verdacht te verklaren

Afb.24. – De op afwerpmunitie verdachte locatie ('line target'), spoorlijn ten zuiden van Willemsoord.

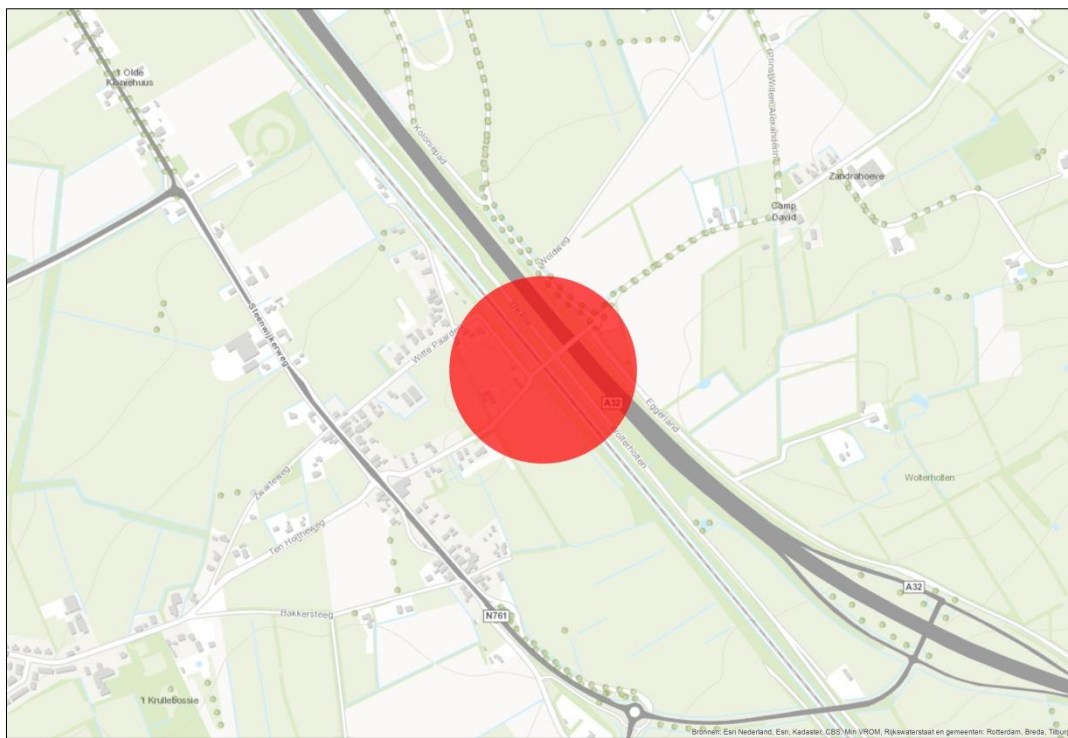

Tactische luchtaanvallen op een pin point target (afwerpmunitie):

Het doelwit was een zgn. pin point target. Dat wil zeggen: een gebied dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen, in dit geval de spoorwegovergang.

De WSCS-OCE schrijft de volgende afbakening voor ingeval van afwerpmunitie, afgeworpen op een pin point target:

- Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 181 meter, gemeten vanuit het hart van het beoogde doelwit, als zijnde CE verdacht te verklaren

Afb.25. – De op afwerpmunitie verdachte locatie ('pin point target'), spoorwegovergang bij Wolterholten.

Noodafworpen

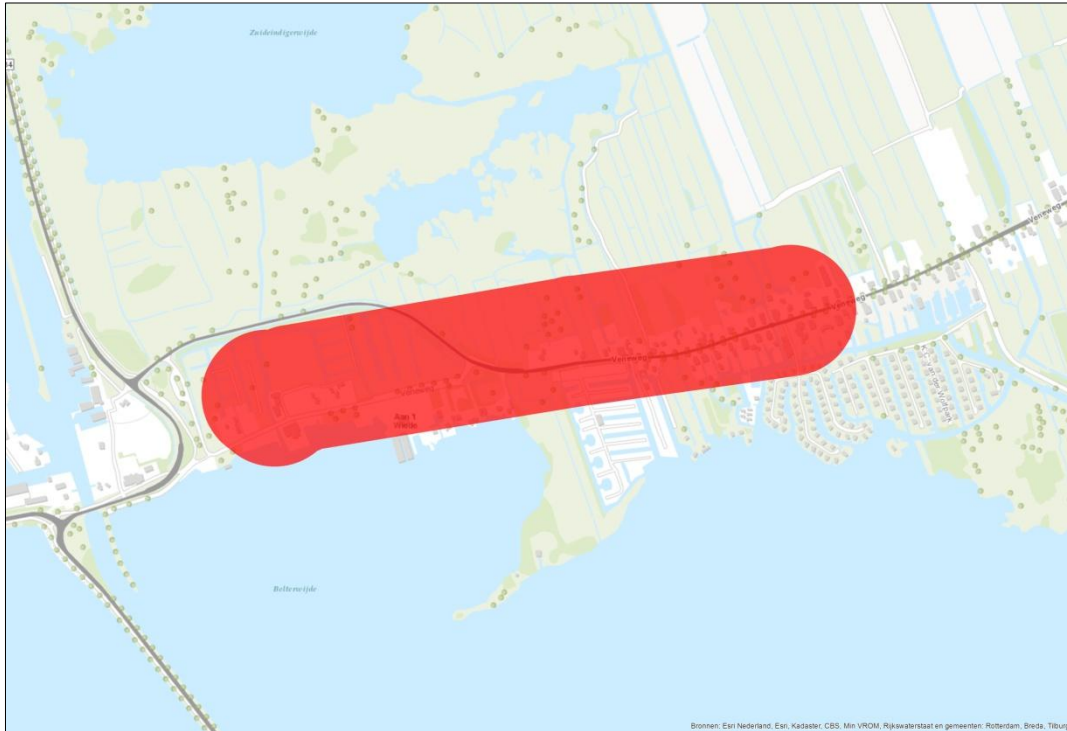
Na analyse van archiefmateriaal uit de Tweede Wereldoorlog kan worden geconcludeerd dat er in het onderzoeksgebied geallieerde noodafworpen zijn uitgevoerd.

De WSCS-OCE schrijft geen afbakening voor ingeval van geallieerde noodafworpen. Derhalve is de afbakening voor een pin point target gehanteerd.

Het op CE verdachte gebied is bepaald door een afstand van 181 meter vanuit het hart van de in het archiefmateriaal genoemde doelen af te bakenen. Er kunnen hier mogelijk Britse brand- en brisantbommen (type onbekend) worden aangetroffen.

Gezien het feit dat er geen sondeergegevens van de in deze paragraaf genoemde op afwerpmunitie verdachte gebieden voorhanden zijn, kunnen de CE verdachte gebieden niet verticaal worden afgebakend.

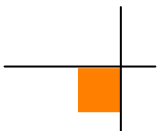

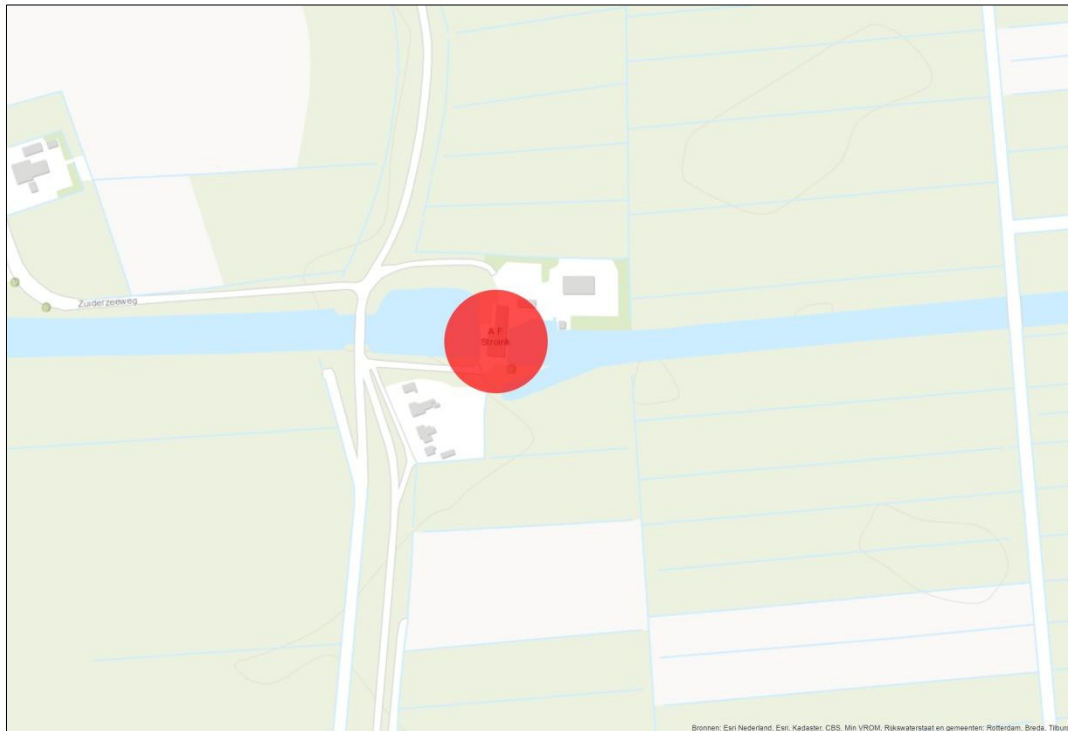
Afb.26. – De op afwerpmunitie verdachte locaties ('noodafwerpen'), bij de Veneweg.

Vliegtuigbeschietingen

Schepen en het A.F. Stroink gemaal werden onder vuur genomen met vliegtuigboordwapenmunitie, vermoedelijk 20 mm. Er kunnen in dit CE verdachte gebied mogelijk geschutgranaten worden aangetroffen.

Het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog is de bovengrens van het CE verdachte gebied. De ondergrens is 0.5 meter minus het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog, of het leggerprofiel van de watergang uit de Tweede Wereldoorlog.

Afb.27. – De op 20 mm munitie verdachte locatie bij het A.F. Stroink gemaal te Vollenhove.

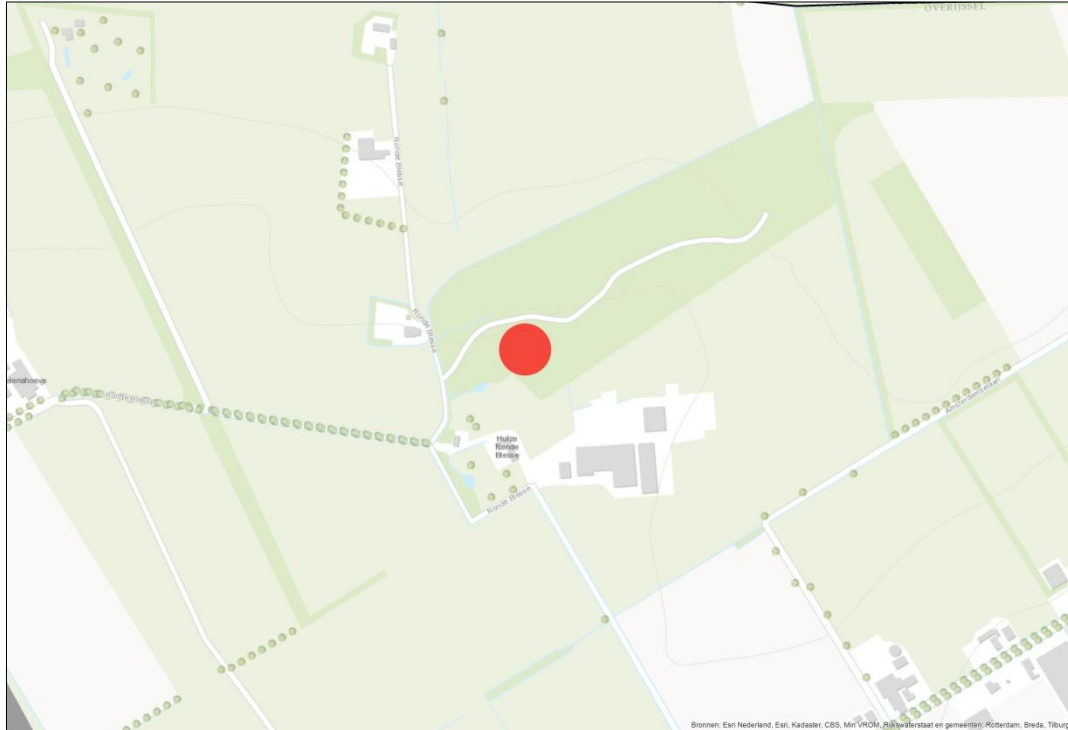
4.6.5 Verdacht gebied 5 (vliegtuigcrash)

Dit betreft de crashlocatie van een Blenheim Mk IV R3688 OM- van het No. 107 Squadron. Het toestel was totaal vernield. Over een uitgestrekt gebied werden wrakstukken aangetroffen. Het gat op het land van dhr. Groen was ongeveer 2.5 meter diep. Er kan hier vliegtuigboordwapenmunitie worden aangetroffen, alsmede afwerpmunitie van een onbekend type en vernielingsladingen voor het vliegtuig.

Het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog is de bovengrens van het CE verdachte gebied. De ondergrens van het CE verdachte gebied kan alleen met behulp van sondeergegevens worden bepaald. Deze gegevens zijn in dit geval niet voorhanden. De maximale indringingsdiepte is minimaal 2.5 meter minus het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog.

Er was op het grondgebied van de gemeente Steenwijkerland sprake van een groot aantal vliegtuigcrashes. Het merendeel van de crashlocaties is alleen globaal bekend. Deze locaties staan derhalve alleen indicatief op de kaart met historische feiten aangegeven. Globaal bekende locaties kunnen niet worden afgebakend op de CE bodembelastingkaart.

Afb.28. – De crashlocatie van een Blenheim bij de Ronde Blesse.

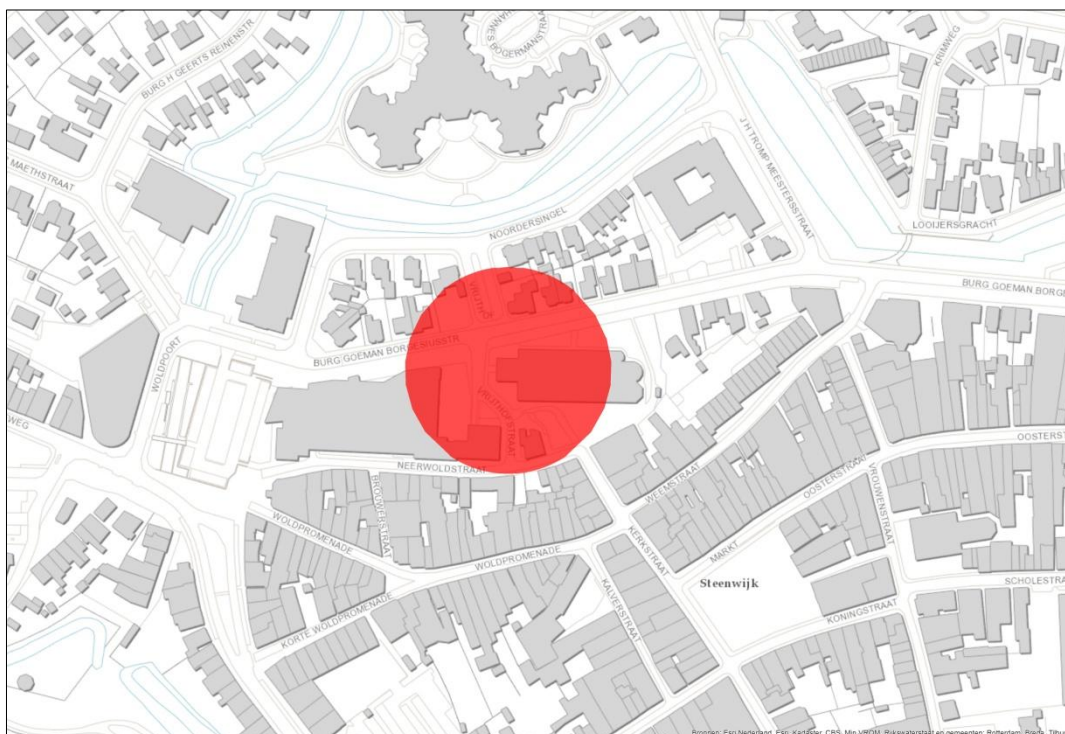
4.6.6 Verdacht gebied 6 (artillerie- en mortierbeschieting)

De Steenwijker Toren werd in april 1945 door Canadees geschut (artillerie en mogelijk mortieren) onder vuur genomen. Het CE verdachte gebied is situationeel bepaald door een straal van 50 meter rondom het hart van de kerktoren te trekken.

Het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog is de bovengrens van het CE verdachte gebied, de ondergrens 2.5 meter minus het maaiveld uit de Tweede Wereldoorlog.

Het Canadese geschut dat de Steenwijker Toren onder vuur nam behoorde tot 3rd Canadian Infantry Division. Dergelijke infanteriedivisies beschikten o.a. over 25-ponder geschut.

Afb.29. – Het op geschut- en mortiergranaten verdachte gebied.

5 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusie

AVG heeft in opdracht van de gemeente Steenwijkerland een vooronderzoek CE uitgevoerd ter plaatse van de onderzoekslocatie 'gehele gemeente Steenwijkerland'.

Op basis van de beoordeling van de feiten van het vooronderzoek is geconcludeerd dat er voldoende indicaties zijn voor de mogelijke aanwezigheid van CE in het onderzoeksgebied.

De volgende gevechtshandelingen hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden:

- Duitse defensieve maatregelen: de aanleg van o.a. loopgraven, (luchtafweer-)stellingen, schuttersputten
- De aanleg van een Duits munitiedepot
- Vliegtuigcrashes
- Tactische luchtaanvallen en noodafwerpen
- Vliegtuigbeschietingen
- Het aanbrengen van geïmproviseerde vernielingsladingen
- De aanleg van mijnevelden

De volgende CE kunnen mogelijk in het onderzoeksgebied worden aangetroffen (type CE afhankelijk van de CE verdachte locatie):

- Duitse 'dumpmunitie'
- Afwerpmunitie
- Submunitie
- Geschutgranaten
- Mortiergranaten
- Geweergranaten
- Handgranaten
- Vernielingsmiddelen
- (Geïmproviseerde) vernielingsladingen
- Landmijnen
- Raketten
- Raketwerpers
- Klein kaliber munitie

Het onderzoeksgebied is gedeeltelijk verdacht op CE. Het verdachte gebied is horizontaal afgebakend op de CE-bodembelastingkaart (zie bijlage 6.5).

Voor de verticale afbakening van de afzonderlijke CE verdachte gebieden wordt verwezen naar paragraaf 4.5.

5.2 Advies vervolgtraject

Het is raadzaam om, afhankelijk van de CE verdachte locatie, eerst door een WSCS-OCE gecertificeerd bedrijf te laten bepalen of er direct een detectieonderzoek kan worden uitgevoerd, of dat er noodzaak is om eerst een Projectgebonden Risicoanalyse op te laten stellen.

De Projectgebonden Risicoanalyse heeft tot doel om op een pragmatische wijze de risico's van de toekomstige werkzaamheden in kaart te brengen, hierbij rekening houdend met naoorlogse contra-indicaties, zodat de uitvoering op een veilige en verantwoorde wijze plaatsvindt.

Wij adviseren de gemeente Steenwijkerland een protocol aantreffen conventionele explosieven op te stellen voor de onverdachte gebieden. De CE verdachte gebieden zijn op basis van feiten vastgesteld. Het is altijd mogelijk dat er gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden die niet op schrift werden gesteld. Derhalve kan er niet worden gegarandeerd dat er in de onverdachte gebieden geen CE aanwezig zijn.

6 BIJLAGEN

6.1 Bronnenlijst

6.1.1 Archieven

- Archief AVG
- Archief Explosieven Opruimings Dienst Defensie Soesterberg / Semi Statistische Archief Diensten Rijswijk
- Gemeentearchieven voormalige gemeenten Blankenham, Blokzijl, Giethoorn, Kuinre, Oldemarkt, Steenwijk, Steenwijkerwold, Vollenhove, Wanneperveen
- Historisch Centrum Overijssel, Zwolle / Provinciaal Archief
- Kadaster Zwolle
- Nationaal Archief 's-Gravenhage
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie 's-Gravenhage
- Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
- The Aerial Reconnaissance Archives (TARA, RCAHMS), Schotland
- The National Archives, Londen
- The National Archives Ottawa
- Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties

6.1.2 Literatuur

H. Amersfoort / P. Kamphuis (red.) *Mei 1940. De strijd op Nederlands Grondgebied* ('s-Gravenhage 2005).

P. Grimm e.a., *Vliegvelden in oorlogstijd. Nederlandse vliegvelden tijdens bezetting en bevrijding 1940-1945* (Amsterdam 2009)

C. Huurman, *Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd 1939-1945* (2001)

A.A. Jansen, *Gevleugeld verleden* (1975)

A.A. Janssen, *Sporen aan de hemel. Kroniek van een luchtoorlog. 1943-1945* (1979)

A.A. Jansen, *Wespennest Leeuwarden. De geschiedenis van de strijd van de Duitse nachtjagers en geallieerde luchtmachten boven Noord-Nederland in de jaren 1940-1945. Deel 2* (Baarn 1976)

C.Klep / B. Schoenmaker (red.), *De bevrijding van Nederland 1944 – 1945. Oorlog op de flank* (Den Haag 1995)

G.M. Laar e.a., *Steenwijk Vestingstad. Een terugblik voor de toekomst* (2009)

B.C. de Pater/ B. Schoenmaker e.a., *Grote Atlas van Nederland 1930-1950* (2006)

Sectie Militaire Geschiedenis Koninklijke Landmacht, *Steenwijk als militaire stad* (Den Haag 1996)

H. Spreen, *Steenwijk in 40-45: een historisch document* (1995)

J. van der Knokke, 'Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog', in: *Historische Mededelingen van de Historische Vereniging Steenwijk en Omstreken* (1998) 2.

S.L. Veenstra, *In de schaduw van de glorie: overzicht van vliegtuigbergingen in Nederland: 1960-1977* (Zutphen 1999)

G.J. Zwanenburg, *En nooit was het stil....Kroniek van een Luchtoorlog. Deel 1 & 2.* (Den Haag 1990/1992)

6.1.3 Websites

<http://www.avg.eu>
<http://www.explosievenopsporing.com>
<http://www.explosievenopsporing.nl>
<http://www.henkvanheerde.nl/vollenhove/20e%20eeuw/2wo.htm>
<http://www.kornputkwartier.nl>
<http://www.steenwijkerland.nl>
<http://www.tauw.nl>
<http://www.teunispats.net/jack-edward-gibbs.htm>
<http://www.vergeltungwaffen.nl>

6.2 Certificaat WSCS-OCE

A.V.G. Explosieven Opsporing Nederland te Gennep

KvK: 12029421

heeft aangetoond dat het managementsysteem en de verrichtte werkzaamheden voldoen aan het:

Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven WSCS-OCE: 2012, versie 1

Het bedrijf voldoet daarmee aan de in de bovengenoemde werkveldspecifieke certificatieschema vastgelegde eisen ten aanzien van:

Deelgebied A: Opsporing Deelgebied B: Civieltechnisch Opsporingsproces

Evaluatie van het managementsysteem heeft plaatsgevonden volgens de procedures voor systeemcertificatie van TÜV Nederland.
Deze certificatie is onderworpen aan een jaarlijkse evaluatie door TÜV Nederland.

Registratienummer : 13380/9.1
Geldig tot : 15-12-2015
Datum uitgifte : 15-12-2012
Datum eerste certificaat : 15-12-2006

Algemeen directeur

TÜV Nederland QA B.V. - Postbus 120 5680 AC Best - Tel. +31-(0)499-339500 - Fax +31-(0)499-339509
Website: www.tuv.nl - e-mail: info@tuv.nl

Aanwijzingsbeschikking Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid onder nummer: G&VW/VW/2009/14037

6.3 Richtlijnen WSCS-OCE afbakening verdachte gebieden

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
Verdedigingswerk	Groepering van wapenopstellingen en/of geschutsoptellingen, rondom afgezet met een versperring (bijvoorbeeld weerstandskern of steunpunt).	x		Het grondgebied binnen de grenzen van het verdedigingswerk is verdacht. De grenzen worden bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferente luchtfoto's.
Wapenopstelling	Opstelling van handvuurwapen, machinegeweer of andere (semi)automatisch wapen, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	x		Locatie van de wapenopstelling.
Geschutopstelling (statisch en mobiel)	Locatie van geschut, niet zijnde onderdeel van een verdedigingswerk.	x		25 meter rondom het hart van de geschutopstelling, maar niet verder dan een eventueel aangrenzende watergang.
Munitieopslag in open veld	Locatie van munitievoorraad in het open veld, niet zijnde binnen een verdedigingswerk.	x		Locatie van de veldopslaglocatie.
Loopgraaf	Militaire loopgraaf	x		Het gebied binnen de contouren van de loopgraaf is verdacht, bij voorkeur bepaald aan de hand van georeferente luchtfoto's.
Tankgracht of -geul	Een diepe (al dan niet droge) gracht of geul met steile wanden, aangebracht om pantservoertuigen tegen te houden.		x	Niet verdacht, tenzij er aanwijzingen zijn dat er mogelijk munitie in gedumpt is.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD géén landmijnen aangetroffen.		x	n.v.t.
Landmijnen verdacht gebied	Middels een aanwijzing, niet zijnde een mijnenlegrapport, op landmijnen verdacht verklaard gebied. In het verdachte gebied zijn bij de controle door de MMOD, of bij na-oorlogse activiteiten landmijnen aangetroffen.	x		De grenzen zoals aangegeven in het ruimrapport.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld, waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd.		x	n.v.t.
Mijnenveld	Geregistreerd mijnenveld waarvan mijnenlegrapport aanwezig is. Niet alle volgens het mijnenlegrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Geen feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vernist.	x		De grenzen zoals aangegeven in het mijnenlegrapport en/of ruimrapport.
Mijnenveld	Mijnenlegrapport aanwezig. Niet alle volgens het legrapport gelegde landmijnen zijn geruimd. Feitelijke onderbouwing bekend waarom er landmijnen worden vernist.		x	n.v.t.
Versperringen	Versperringen, zoals strandversperringen en drakentanden.		x	Tenzij er indicaties zijn dat CE onderdeel uitmaken van de versperring.
Infrastructuur zonder geschutopstelling of munitievoorraad	Militaire werken zoals woononderkomen of werken met een burgerdoel zoals schuilbunker.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van nabijverdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Schuilloopgraaf	Loopgraaf voor burgerbevolking om in te schuilen.		x	n.v.t.
Kampementen	Grondgebied met onderkomens zoals tenten.		x	Tenzij er indicaties zijn op CE vanwege de aanwezigheid van munitieopslag of nabijverdediging in de vorm van bijvoorbeeld wapenopstellingen.
Mangat	Gat in grond met schuifunctie, niet in gebruik genomen als schuttersput.		x	n.v.t.
Vernielingslading	Locatie van aangebrachte vernielingslading.	x		Locatie van de vernielingslading.
Artillerie-, mortier- of raketbeschieting	Gebied dat is beschoten door mobiel of vast geschut, mortieren of grondgebonden (meervoudig) raketwerpersysteem.	x		Situationeel te bepalen.
Raketbeschieting inslagenpatroon bekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers.	x		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Inslagpunt blindganger, zijnde een vliegtuigbom	Vliegtuigbom die niet in werking is getreden.			Te bepalen volgens rekenmethode waarin ten minste rekening wordt gehouden met de volgende parameters: de afwerphoogte, de afwerpsnelheid, het gewicht van de bom, de diameter van de bom en de weerstand van de bodem. Op basis van in ieder geval deze vijf parameters wordt berekend tot welke diepte CE theoretisch kunnen indringen en hoever de maximale horizontale verplaatsing is.

Indicatie	Algemene omschrijving	Uitgangspunt conclusie		Uitgangspunten voor afbakening verdacht gebied
		Verdacht	Onverdacht	
Crashlocatie vliegtuig	Aanwezigheid van CE vanwege de crash.	x		Situatieel te bepalen.
Krater van gedetoneerde incidentele luchtafweergranaat	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een incidentele luchtafweergranaat bevindt.		x	Tenzij er indicaties zijn dat het geen incidentele luchtafweergranaat betreft.
Inslagpunt van een V-1 wapen	Gebied dat is getroffen door de inslag van een V-1 wapen.	x		15 meter rondom een inslagpunt vanwege de mogelijke horizontale verplaatsing onder de grond.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerd V-1 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-1 wapen bevindt.	x		50 meter rondom een inslagpunt vanwege de mogelijke aanwezigheid van explosieve componenten.
Krater van een (gedeeltelijk) gedetoneerd V-2 wapen	Gebied waarin zich de krater van de detonatie van een V-2 wapen bevindt.	x		Situatieel te bepalen.
Dumpllocatie van munitie en/of toebehoren	Dumpllocatie van CE en/of toebehoren in landbodem of op waterbodem.	x		Locatie van de dump en afbakening verder situatieel te bepalen, bijvoorbeeld dumping in stilstaand of stromend water.
Ongecontroleerde (massa)explosie	(Sympathische) detonatie van een explosieven voorraad zoals ontploffing munitieopslag of munitie trein.	x		Situatieel te bepalen
Vernietigingslocatie voor CE	Eén of meerdere springputten.	x		De contour(en) van de springput(ten) en afbakening verder situatieel te bepalen, bijvoorbeeld dumping in stilstaand of stromend water.
Vernielingslading (in werking gesteld)	Locatie van in werking gestelde vernielingslading, waarbij de mogelijkheid bestaat op het aantreffen van niet (geheel) gedetoneerde springlading(en).	x		Locatie waar de vernielingslading in werking is gesteld en afbakening verder situatieel te bepalen.
Tapijtbombardement	Gebied dat is getroffen door een bombardement met middelzware en/of zware bommenwerpers, met als doel om schade aan te richten over een groot gebied.	x		Op basis van een analyse van het inslagenpatroon ¹ wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagenpatroon bepaald. Het verdachte gebied wordt afgebakend door deze afstand te projecteren op de buitenste inslagen van het inslagenpatroon. Dat is exclusief de eventuele horizontale verplaatsing van de buitenste blindganger binnen het inslagenpatroon.
Duikbombardement op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 181 meter gemeten vanuit het hart van het doel ^{2,3} .
Duikbombardement op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een bombardement met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 91 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn ^{2,4} .
Raketbeschieting op zgn. 'Pin Point Target', inslagenpatroon onbekend	Gebied dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om een vooraf bepaald specifiek object te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 108 meter gemeten vanuit het hart van het doel ^{2,5} .
Raketbeschieting op zgn. 'Line Target', inslagenpatroon onbekend	Lineair gebied, nabij een spoorlijn, dat is getroffen door een raketbeschieting met jachtbommenwerpers, met als doel om de spoorlijn of treinstel op deze spoorlijn te treffen.	x		Het verdachte gebied wordt bepaald door een afstand van 80 meter gemeten vanuit het hart van de spoorlijn ^{2,6} .

¹ Verzameling van de locaties van inslagen van één bepaald toestel of één bepaald bombardement.

² Afstanden zijn afkomstig van een Britse studie (empirisch onderzoek) naar de accuratesse bij aanvallen door eenmotorige duikbommenwerpers gedurende de periode oktober 1944 – april 1945 (AIR 55/322). Eventueel effect van vijandelijk luchtafweer tijdens deze duikbombardementen is niet in de studie meegenomen.

³ De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50% van de vliegtuigbommen binnen 119 meter neer is gekomen en de maximaal gemeten afstand t.o.v. het doel 181 meter was.

⁴ De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel waarbij opgemerkt moet worden dat 50 % van de vliegtuigbommen binnen 46 meter neer is gekomen en de maximaal afstand t.o.v. het doel 91 meter was.

⁵ De genoemde afstand is de gemiddelde afstand t.o.v. het doel (gebouwen) waarbij opgemerkt moet worden dat de gemiddelde spreiding van de raketten t.o.v. het middelpunt van een salvo 69 meter was, en dat de gemiddelde afstand van het middelpunt van een salvo t.o.v. het doel 39 meter was.

⁶ De genoemde afstand is de maximale afstand gemeten n.a.v. luchtfoto-interpretatie.

Bijlage 4: Eisen te stellen aan materieel

Indien bij het benaderen van CE gebruik wordt gemaakt van materieel dient deze te voldoen aan de onderstaande eisen:

- De naar de graafbak gerichte ruiten zijn voorzien van 33 mm Lexguard materiaal, of een daaraan minimaal gelijkwaardige voorziening. Deze voorziening kan zijn aangebracht door de ruiten te vervangen of door het aanbrengen van een voorzetrui. Indien voorzetruiten worden toegepast dienen de originele ruiten te zijn vervangen door 8 mm Lexan materiaal, of een daaraan minimaal gelijkwaardige voorziening.

6.4 Bronnenmateriaal

6.4.1 Documenten verzetsgroep Albrecht

van Ludovicus voor Karel
15-10-1944.

N.106.
M. 384.

FF
33

Kaartje Steenwijk en Omgeving, schaal 1:100.000.
Verklaring zie kaartje.
Verdere verklaring:

~~Wierde~~ dijk door Belter Wiede.
~~Wierde~~ inundatiegebied in de omtrek van de Belter Wiede.
1.,2.,3., en 4 zijn de dammen tussen Belter en Beulaker Wiede
tussen Belter en Boven Wiede gelegd.

Rij de Bult(bij de Eze)

A. Kamp N.A.D.
B. Verenigingshuis Fredeshiem.
C. Villa.
D. Boerderij.

In kamp N.A.D. ongeveer 100 man W.Heer (vooral Nachrichtentruppen)
In Fredeshiem zal een Generaal komen; is er reeds geweest.
In villa officieren.

X In het N.A.D. kamp is een Vermittlung gevestigd met telefoonlijnen
naar Friesland, Groningen, Drente en Overijssel.

Tussen de boerderij(D.) en het N.A.D. kamp standplaats legerauto's.
Wet hier liggende onderdeel is volgens een richtingwijzer het
Nadere gegevens volgen. Stuttpunkt Blasig.

Bij Blokzijl.

E. Luchtwachtpost op de dijk (oude Zuiderzeedijk).

Bij Havelterberg.

Ter aanvulling vliegveld Havelte.
F. School met onderwijzerswoning, gevorderd voor W.Luftwaffe(bezet)
(zie een voorgaand bericht)

Te Steenwijk.

X Er is een telefoonkabel gelegd naar boven in de toren van de
grote kerk. Deze telefoonkabel loopt rechtstreeks naar het
Vliegveld Havelte.

M.385.

De houtzagerij van Wiecherson te Steenwijk(gelegen aan de weg
naar Steenwijkerwold, even verder dan de Landbouwersbank(overkant
kanaal) werkt voor de bunkerbouw langs de Drentse Hoofdvart.
Hier worden de palen voor de bunkers en die voor de prikkeldraad
versperringen gemaakt.

Melding van de verzetsgroep Albrecht d.d. 15 oktober 1944.

c. Driehoek Groningen-Leeuwarden-Meppeel.
Troepen
STEENWIJK M.A.St.Steenwijk in de Reze vt 22,00-63,50 blad 16 o. 1934.
Lazaret in kazerne.

Blad 2.

10. Driehoek Meppel-Leeuwarden-Groningen.

T r o e p e n

STEENWIJK Kriegslazarett 4/541.

REESVEEN ca 5 WL geel(Güttler) ; geen startplaats V₂.

Pagina 82 van 103

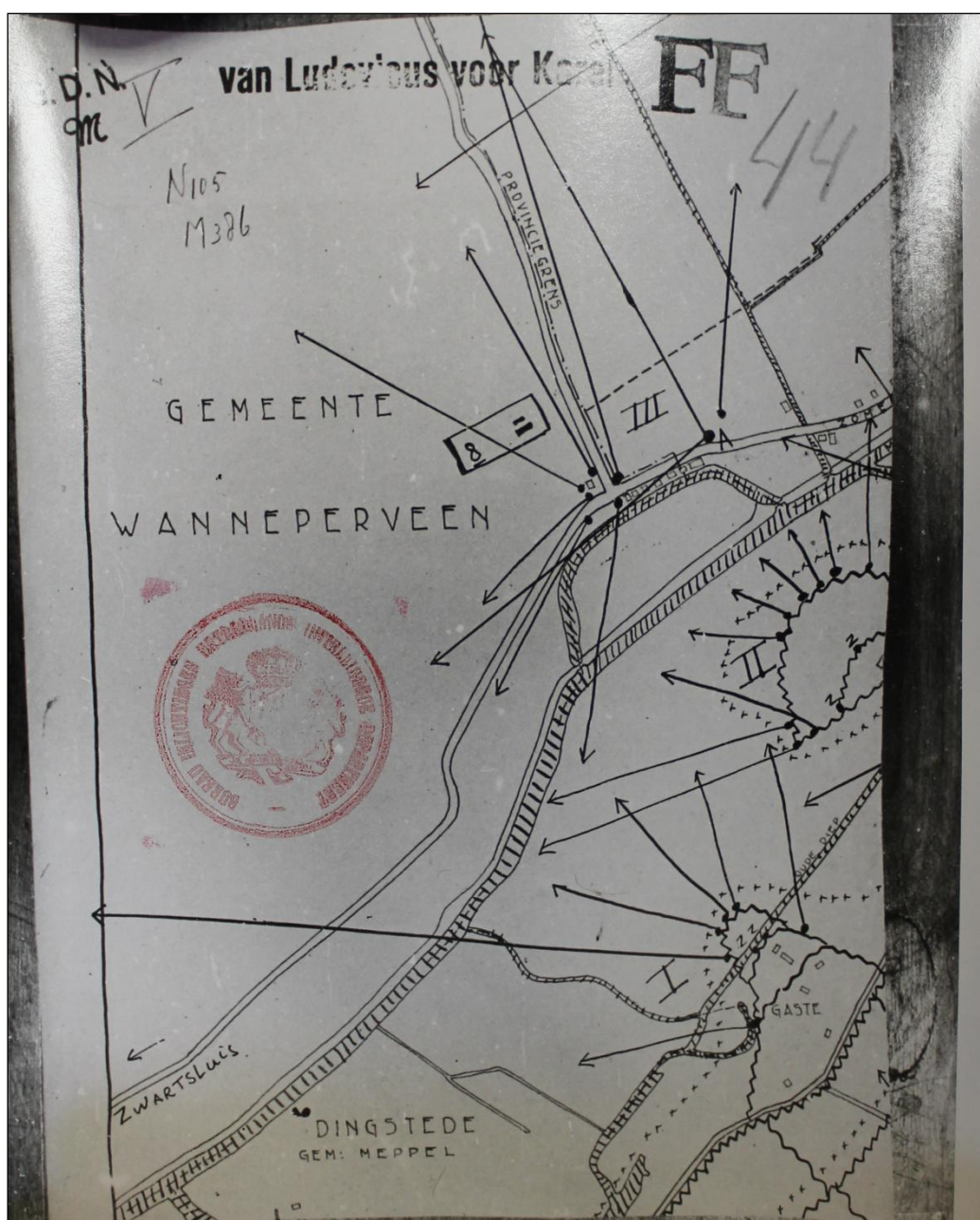
c. priehoek Meppel-Leswarden-Groningen.

Troepen

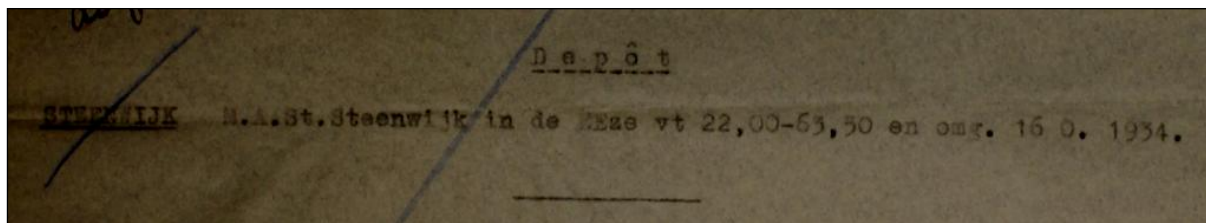
STEENWIJK ca 50 WM groen.

EESVEEN ca 30 WL geel (Güttler) in kamp vt 23,15-62,35 16 O. 1934;
hierbij tevens startplaats V₂.

Melding van de verzetsgroep Albrecht betreffende de aanwezigheid van Wehrmacht personeel te Steenwijk n een V2 startplaats te Eesveen (melding later herroepen).

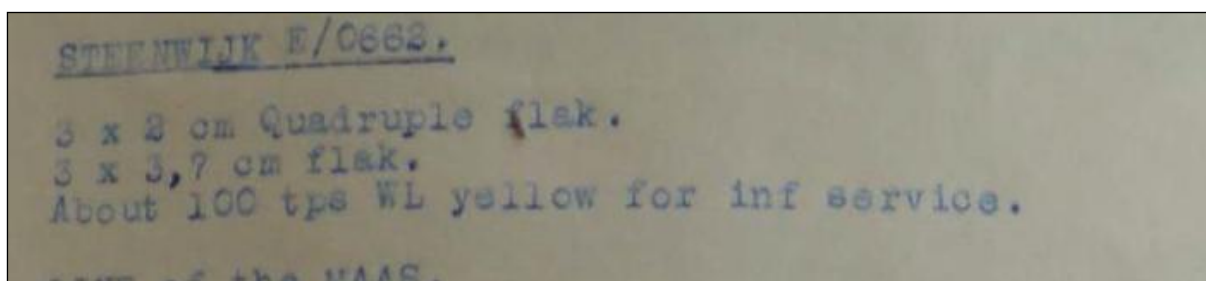

Melding van de verzetsgroep Albrecht betreffende de aanwezigheid van Duitse stellingen.

Melding van de verzetsgroep Albrecht betreffende de aanwezigheid van een MAST op de Eese.

6.4.2 Documenten The National Archives Ottawa

Flak (Duitse luchtafweer) in Steenwijk. Er is een fout gemaakt met de bijbehorende coördinaat vermelding.

993219 Sheet 3603 RAALTE 1/25000	15 Apr 45	At 0005 hrs the Regina Rif were placed on one hrs notice to move to STEENWIJKE as of 0700 hrs. 1 C Scot R were to clear the area from where they are to the town of ZWOLLE, then when they had completed that job to take over the town. Due to a mix up with the TCVs the R Wpg Rif were delayed in moving to HASSELT and it was not until 0300 hrs that they started for their objective. However by 1300 hrs the whole bn was in posn having met NO opposition. Coy locns were as follows 951576 - 948563 - 885453 - 953572. The Regina Rif also bn the move to STEENWIJKE reported all coys in posn by 1500 hrs and that they were located as follows 947575 - 883682 - 901659 - 922595. The 1 C Scot R now having completed their job of clearing the SOUTHERN approaches to ZWOLLE were located in the town as follows 858358 - 874337 - 880337 - 879342 - 868350. Bde Hq closed old location at 1000 hrs reopening at new location	Cloudy, Cool with Rain	K.F.S.
--	-----------	---	---------------------------	--------

War Diary 7th Canadian Infantry Brigade d.d. 15 april 1945.

916363 Sheet 3402 ZWOLLE 1/25000	16 Apr 45 (Cont'd)	else they can do for now 1 Cdn Inf Div is across the IJssel on to its WEST bank and are headed for APPELDORN. Its capture will then mean that German occupied HOLLAND will be cut in half. In order to ascertain just what covering forces the Hun had left on the IJssel the 1 C Scot R despatched a patrol across the river. The patrol reached the area of 874323 just short of HATTEM before being fired on. They came back with the report that there are a few enemy in that vicinity. However since that side of the IJssel is not this bdes responsibility, there was little we could do except forward our information to higher channels. The Regina Rif and R Wpg Rif commended to sweep their areas WEST and NORTH of their bases of STEENWIJKE and HASSELT respectively. The sweeps are being carried out in both cases by fast mobile patrols. So far they had very little to report except the usual civie information, which invariably is exaggerated. Div reports that substantial progress is being made by both 8 and 9 Cdn Inf Bdes although enemy resistance is stiffening slightly. These lucky people are getting all the loot, since our area is pretty well devoid of the Hun. However, in a way we are more fortunate than the other bdes in that we now have a chance to rest and re-organize. Amdt No 1 to 7 Cdn Inf Bde Op Order No 1 was issued (see appx)		4
--	-----------------------	--	--	---

War Diary 7th Canadian Infantry Brigade d.d. 16 april 1945.

(.) last unit eighty strong all over forty (.) STEENWIJK
9066 clear and no opposn reported this area (.) PW into
div cage 24 hrs up to 141800B (.) fifty-two stragglers and
deserters (.) ISUM of 13 apr 45 should have been numbered

Log 3rd Canadian Infantry Division d.d. april 1945.

1630	Q report ready at 9651.
1645	R Bty mobile moving to area STEENWIJK, 9166
	P Bty moving to area 9166
2235	R.H.Q. moved to 922667 on outskirts of STEENWIJK
	R.H.Q. moved again to 877685 - Bakery in T1j

War Diary 14th Field Regiment RCA d.d. 14 april 1945.

13 At first light "B" Squadron crossed the bridge in Square 9831 and by 1000 hours had pushed as far as the Bridge at MR 998351. Finding the bridge blown they sent parties over in boats found on the spot and reported the town of DALFSEN Square 9935 clear of the enemy. Other troops reached the river in Square 9636.
"C" Squadron going over on the heels of "B" Squadron fanned out to the NORTH-WEST, and patrols reached Square 9134. With the exception of road blocks "B" and "U" Squadrons continued unopposed.
Regimental Headquarters (Main continued on to STEENWIJK MR 899071
Weather: Fair

War Diary 17th Duke of York's Royal Canadian Hussars (7th Recce Regiment) d.d. 13 april 1945.

15 Apr	0630	Reveille. Rained all night and still hasn't stopped. However ^{as} the morning went on the weather cleared but still very cool.
	0800	Recce party leaves and we get ready to move again. The chase is really on and the roads are jammed with our traffic.
	1300	We start off again and head for STEENWIJK. Now we leave the province of OVERIJSEL and enter FRIESLAND. The usual welcome is met with in STEENWIJK. By the orange ribbons we meet it looks like a celebration of the Glorious 12th in Canada. We passed through WOLVEGA 8276 (Sheet 331) and eventually arrived in HEERENVEEN 7886 (sheet 325)

War Diary Queens Own Rifles of Canada d.d. 15 april 1945.

15 Apr 1945	0700 0800 0930 1200	The weather--dull, cloudy and cold with showers. After a very quiet night the Bn was ready to hit the trail again at 0800 hrs. This time STEENWIJK, North of MEPEL which was occupied by the R Wpg Rif was our objective. Two coys, left at 0930 hrs on our own tpt and the remainder were loaded on a sqn of tanks from the 27 Arm and moved off at 1200 hrs. The route was EAST to DALESUN, West to PEOPERSHOEK and North through ROUVEN to MEPEL. BnHQ was at KOLDEVEEN, North West of MEPEL. B Coy continued on to STEENWIJK and located at 883683, C Coy at 901659, D Coy at 922595. No sign of enemy in the area covered today. We expect to be in this area for 3 or 4 days but that sounds too good to be true. The carrier platoon was out making a sweep of the surrounding area and returned with seven nondescript looking characters in German uniform. They say they are soldiers. Could be! Our arrival in this area is the occasion for great celebrating among the civilian population and there is more orange ribbons than at an Orangeman's parade. The girls are getting better looking too! Or perhaps we need leave badly.	
16 Apr 1945	0700 0800 1800 2000	Weather--a fine sunny day. Coys are still in the same posns and the carriers continue to scour the country looking for Jerry without any success. Our only communication between coys and BnHQ is by DR as the coys cover such a large area that laying line is out of the question and the distance is too great for 18 sets. Bde HQ which is still at ZWOLLE has two relay stations between here and Bde HQ. The local underground is very active in this area and at times are a bit of a nuisance with their enthusiasm to be helpful. Carriers and D Coy went out at 1800 hrs to check on civilian report that enemy are in KUINRE and BLANKENHAM, sq 7267 and sq 7664. At 2000 hrs CQMS Hoskins of D Coy came pedalling into BnHQ poste-haste on his	

16 Apr 1945	2000	"liberated" velocipede with the alarming news that 20 Jerries had moved into D Coys area after they had pulled out. After a quick appreciation by the CO, the Scout Platoon under Lt L Bergeron were sent out on Carriers to round them up while BnHQ personnel took measures to protect BnHQ. The "enemy" proved to be a patrol of the Dutch underground who had not been issued with arm bands. CQMS Hoskins doesn't wish to discuss the matter further. D Coy moved into KUINRE sq 7267 (Sheet 2A, DEN HELDER) and found that the enemy had pulled out to the NORTH. Civilians gave them a great reception. Apparently the enemy is evacuating the area by boat from LEMMER, North West of KUINRE, and are thought to be crossing to AMSTERDAM. 15% of each coy were permitted to go into MEPEL or STEENWIJK for the evening.	
17 Apr 1945	0700 1830	Weather--A grand day with a bright sun. One of the nicest days so far this spring. No change in the coy positions. D Coy are now 22 miles away from the BnHQ and are having a very good go of it. As our only communication between coys is by DR the Dispatch Riders are very busy people. The carriers are going to hold KUINRE and D Coy is being brought back to their former position at 922595 this afternoon. 2 sections of Carriers, a section of 3" Mortars and a couple of anti-tank guns are occupying the town of ZWARTSLUIS sq 8750. D Coy is back in their old position by 1830 hrs. Instead of being relieved by our carriers their former positions were taken over by the R de Chauds. All coys are busy cleaning up and doing necessary maintenance on vehicles. The troops are taking advantage of the opportunity to fraternize and 15% were permitted to go MEPEL or STEENWIJK. There has been no sign of the enemy anywhere in our area.	

War Diary Regina Rifle Regiment d.d. 15 april 1945 / 17 april 1945.

		The area WEST of the River IJssel being the responsibility of 43 (Brit) Div, the 7 Bde moves North to MEPEL with the task of clearing the area NORTH of there to the sea. The German forces in WEST HOLLAND are now completely out off from GERMANY! This Battalion takes over the area NORTH of MEPEL with one Coy at STEENWIJK and other coys spread over a large area. Our job is to clean up the area which is only lightly held and it is also in the nature of a rest as there is little organized resistance. It is merely a matter of rounding up scattered groups. With our coys spread over such a large area the only communication is by DR as the distance is too great for 18 sets. One coy was 22 miles from BnHQ with others not quite so far away. With BdeHQ still at ZWOLLE two relay stations are required to keep in touch with them and more often than not we are out of contact due to atmospheric conditions. The only sign of enemy in our area was at KUINRE where reports indicated the remnants of the Wehrmacht in this area collected prior to proceeding to LEMMER where they were evacuating by boat across the ZUIDER ZEE to AMSTERDAM. D Coy was sent out to handle this but the bird had flown before they arrived. The follow up on this part of the job was left to the R de Chauds. We were four days in the area and the Carrier Pl covered the area with the assistance of the coys. Only a few stragglers were picked up in all this time and everyone managed to relax and appreciate the good weather. By this time everyone was eager to get going again.	
--	--	---	--

Regina Rifle Regiment. 'Summary of the month's events', april 1945.

2000	Carriers Underground reports enemy evacuating to NORTH HOLLAND from LEMMER sq 7466. A large number have gone out each night by boat and a large number estimated at 450, are awaiting to go tonight. SLIKENBURG has estimated 60 enemy. Carriers-- our sub unit went out to KUINRE sq 7267 where the bridge is up. There a few enemy on West side of the canal. Balance of area is cleared.	
------	--	--

Regina Rifle Regiment. 'Intelligence Log' d.d. 15 april 1945.

12 Apr 45
(cont'd)

Soon after main body of sqn moved off A-1 Ech which had remained in previous sqn location observed enemy movement in house close by. SSM Deeming organized a party of 7 to clear the building of what was believed to be 3 or 4 enemy. The house actually contained 20 Germans who resisted until three of their number had been killed. The Sqn suffered no cas. Meanwhile the Sqn had reached the outskirts of STEENWIJK and entered from the North after silencing two MG posts on the rly at MR 912673 and MR 911871. The afternoon was spent recce the immediate area of the town and shooting up transport and equipment trying to escape to the North. One recce gp worked its way as far South as HAVELTE AIRFIELD MR 995645 and took on one known occupied SP emplacement, but was unable to clear it before last light. A military hospital containing 800 patients was found in STEENWIJK which included 21 allied PW's who were immediately transferred to allied hospitals. During the day the Sqn shot up three lorries loaded with amm and kit, one bus loaded with enemy tps and one half-track. Two vhs moving South to support posns North of STEENWIJK were also shot up. In the fire fight which ensued the enemy withdrew leaving the dead and wounded by their vhs. It is estimated that about 30 Germans were killed, besides 6 taken prisoner, but it is difficult to assess damage owing to the fact that many wounded crawled away. The Sqn firmed up for the night at MR 905690.

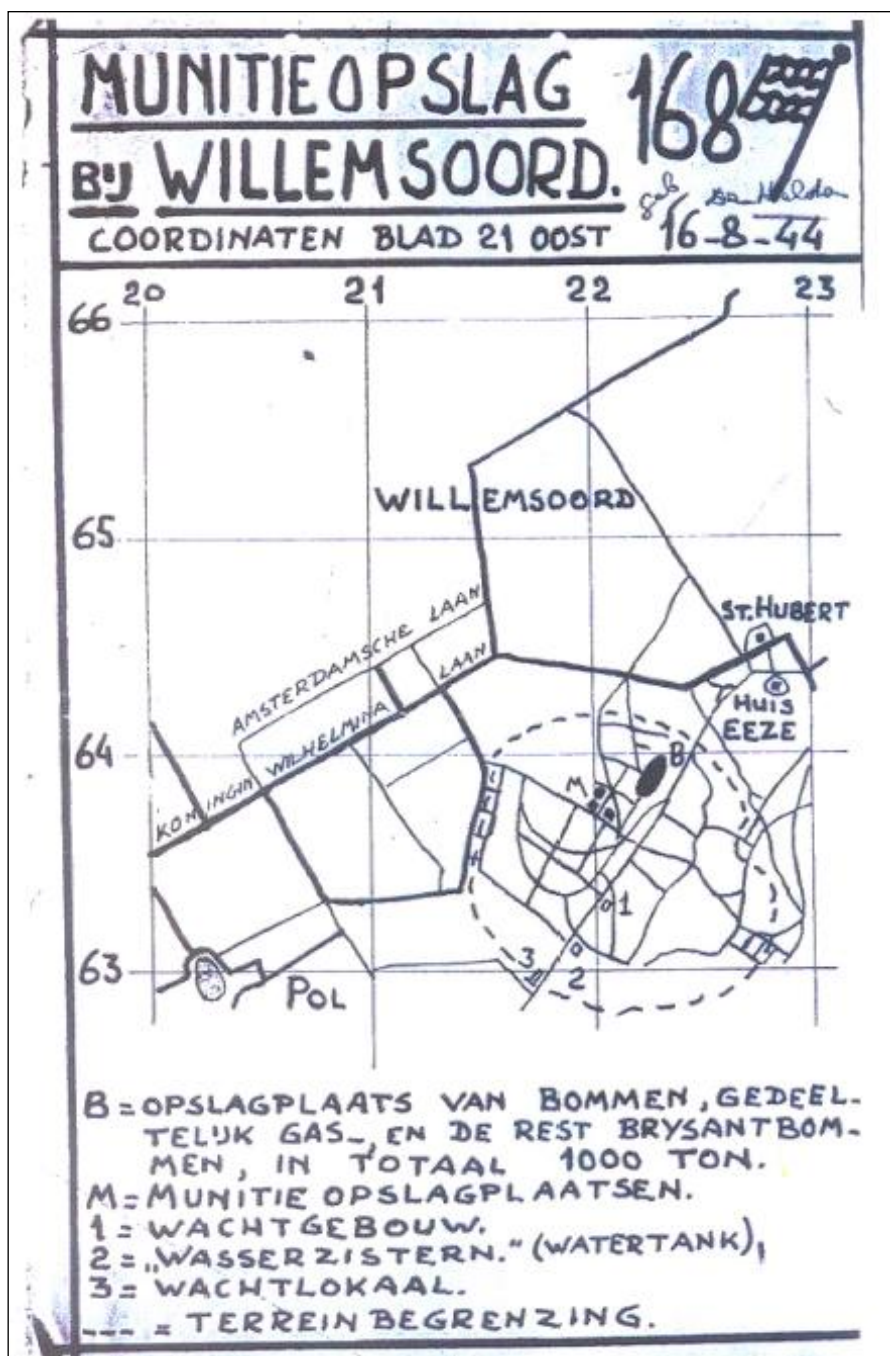
"D" Sqn - The Sqn pushed on at first light in a Northwesterly direction on axis

War Diary Royal Canadian Dragoons (1st Armoured Car Regiment RCA) d.d. 12 april 1945.

6.4.3 Documenten 575 serie

Door middel van GIS gepositioneerde verzetskaarten van het munitiedepot op de Eese.

Munitiedepot De Eese. Herkomst 575 serie, inventarisnummer 206.

E 980/45

G.D.N.

3 December 1944.

11.532.

Het Munitie Depot "De Eese".

Gaande van de Rijksweg van Meppel naar Steenwijk, hangt aan de overkroeping der R.H.B.F. aan de Burg. Gooen Bergesiusstraat een bordje M.A. St. Friesland, wijzende richting Wolvega. Een eveneens luidend bordje is gevestigd aan de boomen langs de Rijksweg bij Willemsoord, wijzende in de richting Eese.

Deze borden duiden de weg aan die gebruikt wordt als hoofdweg naar het Munitie Depot Eese.

Winsdag 28 Nov. arriveerden 2 schepen met munitie in het Steenwijkerdiep, alwaar de lading per auto verder werd vervoerd. Tegelijkertijd werden 5 wagons munitie gelost aan het spoorwegemplacement, eveneens bestemd Eese.

De munitie is afkomstig uit het Depot Naarden. De schepen ontvingen deze in Huizen. Er staan in Amersfoort nog 5 wagons, of zijn rollende, met bestemming Eese.

De bezetting van het depot bestaat uit 30 man W.Luftwaffe, welke over spoorhonden beschikt. Deze bevinden zich in een kennel, aangegeven op bijgaande kaart.

De munitie bestaat uit: Hollandsche handgranaten en Duitse, Fransch, FIAM. 7½ cm, en Duitse idem 88 mm, Pantservuisten, Nevelwerpers, Kisten dynamiet en 1 kist vloeibare springstof, waarschijnlijk Trotyl. Een nadere specificatie zal nog worden opgegeven.

Als wapens liggen opgeborgen: Hollandsche, Duitse en Fransche geweren en karabijnen met bijbehorende munitie, terwijl in het wachthuisje 10 automatische geweren zijn ondergebracht.

De wapenen, behalve de automatische geweren, zijn ondergebracht in ± 20 bunkers, welke van gemetselde steen zijn opgetrokken, tot halverwege zijn de bunkers van een splintermuur voorzien, terwijl 2 dubbele houten deuren toegang geven. De dakbedekking bestaat uit pannen. De gehele bunker is in camouflage verf (bruin groen gestrept) geschilderd, alsmede de dakpannen.

Tegen alle bunkers liggen 2 bommen van 250 kg. welke zoowel electrisch als d.m.v. een lont tot ontploffing kunnen worden gebracht, teneinde de zaak in de lucht te kunnen laten vliegen.

Voor luchtaanvallen zijn 4 stukken 2 cm. geschut opgesteld, welke op de kaart zijn aangegeven met een x.

6.4.4 Documentatie met betrekking tot vliegtuigcrashes

I. Van den Burgemeester van Steenwijkerwold: 22 Juni 1940
 Luchtgevecht boven Willemsoord Geseente Steenwijkerwold van 15.45 tot 16.00 tussen Engelse Blenheim Bommenwerper en twee Duitse Jachtvliegtuigen. Blenheim neergeschoten. Drie inzittenden gedood. Geen verliezen onder burgerbevolking of personeel luchtbeschermingsdienst. Geen alarmering luchtbeschermingsdienst. Geen brandslag. Materiele schade: vernieling weideperceel, ruiten boerderij, twee boomkanten.

Nederlandse melding betreffende de op 23 juni 1940 gecrashte Blenheim.

Lagebericht

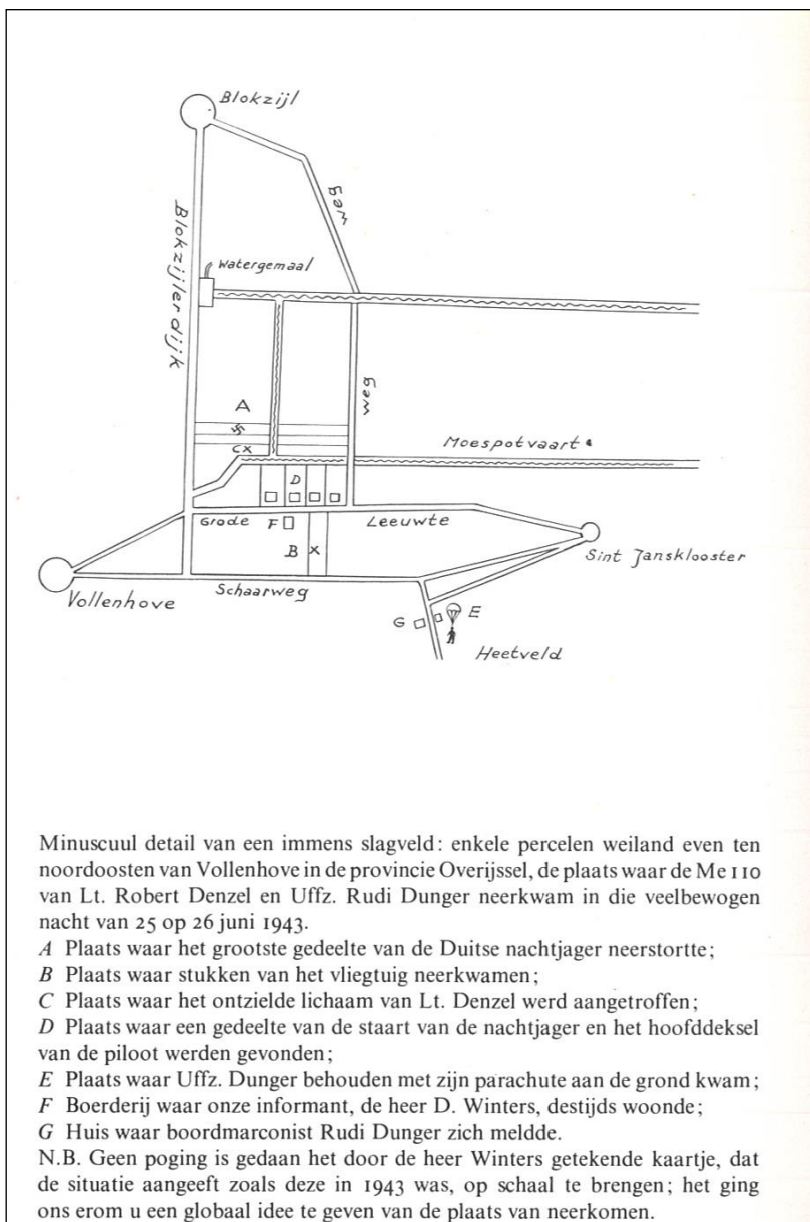
12.10.1941 1 Feindflugzeug südostwärts Lemmer bei Kuinre (Ijsselmeer),
 1 Besatzungsmitglied gefangen, Rest vermutlich tot.

Duitse melding betreffende de op 12 oktober 1941 gecrashte Wellington bommenwerper.

am 31.10 13.15 Uhr Abschuß 1 Vickers-Wellington an der Straßene
 Steenwijk-Willemsoord (etwa 30 km nördl. Zwolle) durch Jäger;
 von Besatzung 5 Mann tot. 150 Sam.

31.10.42	X. 2939	P/O Sweet, J.P.	Operations	11.05	14.35	150 Squadron Operations. 3 aircraft were detailed to carry out bombing, out of which 2 aircraft were missing, nothing being heard of either since their time of take-off. The one returning aircraft was forced to abandon the mission at 12.40 hours at a position 50° 40' N, 05° 30' E. The aircraft encountered with 2 P.3, 19Cs. The captain of this aircraft reported insufficient cloud cover for the operation to be completed.	Form 540
		P/O Powell, T.	Moleing				
		Sgt. Superville, L.J.					
		Sgt. Booth, A.G.					
	BE 360	P/Sgt. McKay, J.G.	Operations	10.40	Missing		
		P/O Folds, V.L.	Moleing				
		Sgt. Buller, J.					
		Sgt. Cook, J.G.					
		Sgt. Patten, G.R.					

Meldingen betreffende de op 31 oktober 1942 gecrashte Wellington bommenwerper.

Crashlocatie Duitse nachtjager d.d. 26 juni 1943. Bron afbeelding: Wespennest Leeuwarden.

am 31.8.
Schnauffer

22.51 Uhr Abschuss 1 Halifax 700 km nördl. Kuinre, 22 km nordwestl. Heppol, durch Nachtjäger; von Besatzung 3 Mann tot, 2 Mann gefangen.

Op den 31sten Augustus 1900 drie en veertig, omstreeks 22.45 uur, zag ik, Jan Boeve, Opperwachtmeester, Postcommandant der Marechaussee behorende tot de Groep Vollenhove en gestationeerd te Kuinre, dat een vliegtuig, komende vanuit N.W. richting en vliegende in Z.O. richting, brandend in het "Rendebroek", zijnde een binnenpolder, gelegen onder de gemeente Blankenham, neerstortte.

Duitse melding betreffende de gecrashte *Halifax* (bovenste afbeelding) en fragment van een Nederlands proces-verbaal (onderste afbeelding)

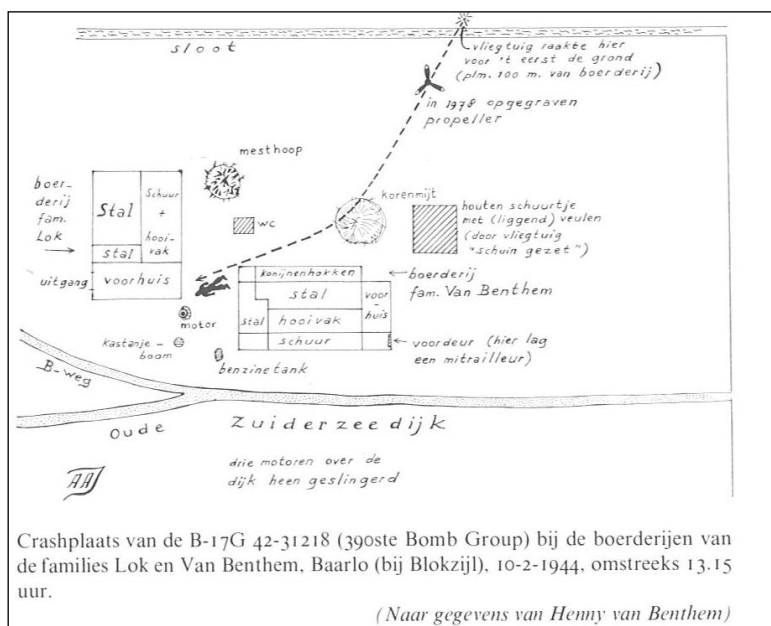
Meldingen en foto's betreffende de op 31 augustus 1943 gecrashte *Halifax* bommenwerper.

Naar aanleiding van uw schrijven van 8 December 1943, No. 1131 G.D., heb ik de eer U te berichten, dat het betrokken Amerikaansche toestel in deze gemeente neerstortte op 29 November 1943. Voor zoo ver bekend is J.S. Hascall de eenige geweest, die uit dit toestel is neergekomen.

De machine is echter geheel in het veen verdwenen, zoodat de mogelijkheid bestaat, dat zich daarin nog lijken bevinden.

Fragment van een Nederlands proces-verbaal betreffende de crash van een P-38 d.d. 29 november 1943.

Op Donderdag den 10den Februari 1900, vier en veertig des te omstreeks 13,15 uur is een 4 motorig vliegtuig neergestort op circa 1500 meter buiten de bebouwde kom van de gemeente Blokzijl, ten noorden van Blokzijl, en terecht gekomen op 2 boerderijen van het bewoonde oord, genaamd buurtschap Baarlo, waardoor beide perceelen, welke in elkaars onmiddellijke nabijheid stonden, in brand geraakten.

Proces verbaal en tekening betreffende de crashlocatie van een B-17 te Baarlo d.d. 10 februari 1944. Bron tekening: Sporen aan de hemel. Kroniek van een luchtoorlog.

In den morgen van den 16 Februari d.s.v. werd gerapporteerd dat stukken van een vliegtuig waren neergekomen op een stuk weiland achter de buurtschap Baarlo in de richting van de Roomsloot ongeveer op de grens van de gemeenten Blokzijl en Steenwijkerwold.

Ik heb onmiddellijk de postcommandant der Marchaussée laten waarschuwen en ben aanstonds gegaan in de richting mij aangeduid. Ter plaatse aangekomen zag ik verscheidene (wellicht honderden) stukken en stukjes aluminium enz. op meerdere stukken weiland liggen.

2 3 4 1 2 4 8 1 2 4 8 16		1 2 4 1 2 4 7		1 2 4 7		1 2 4 8 16 32		FL. LF. FL. H. EA.	
HUNDREDS		TENS		UNITS					
NON OP.	YEAR	MONTH	DAY	SQUADRON		TYPE OF A/C		CAUSE	
OC.	DATE	TYPE	SERIAL No. GP	TIME OF	BASE	TARGET	ETA. TARGET	FUEL	A.U.W.
GAR.	REF.	MODS.	SPEC. EQUIP.	TIME OF FIXES	POSITION OF FIXES	ROUTE		BOMB LOAD	
DAY			H 25 7 pmt			Base 5525N/1500E (5)		184000	
SPEC.			Handl. R.P.			5510N/1500E (3)		48 x 20	
						5430N/1230E (2) Tangil		900 x 4	

Gegevens betreffende de crash van een Lancaster d.d. 15/16 februari 1944 in de Baarlingerpolder bij Blokzijl.

MARCHAUSSEE GEWEST ARNHEM
GROEP -- STEENWIJKERWOLD
te STEENWIJK.

STEENWIJK, 16 Augustus 1944.

No. 670.

A A N :
Commandant Marchaussee Gewest Arnhem,
(d.t.v. Afd. Odt. Zwartsluis) en
Hoofd Luchtbeschermingsdienst Steenwijkerwold.

ONDERWERP: Neerstorten vliegtuigen.

Beloofd bericht ik U HoogEdelGestrenge - Edelaachtbare - dat op 15 Augustus 1944 omstreeks 13.00 uur, nabij de Gelderingendijk en nabij het Steenwijkerdiep, beiden onder de gemeente Steenwijkerwold, een vliegtuig is neergestort. Voorts zijn uit deze vliegtuigen eenige parachutisten gesprongen, die onverwijd zijn aangehouden door Duitse militairen. Omdat de omgeving onverwijd afgezet werd door Duitse militairen was het niet mogelijk de nationaliteit en de soort der vliegtuigen vast te stellen. Evenmin was vast te stellen of er doden bij de vliegtuigen waren. De burgerbevolking leed geen verliezen.

De Onder-luitenant,
Groepcommandant,
J. Bult.

Vermelding betreffende een vliegtuigcrash d.d. 15 augustus 1944.

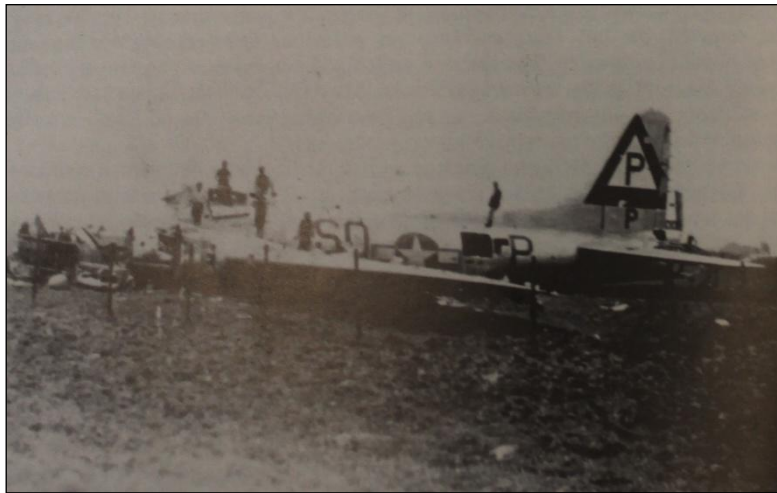

Foto en luchtfoto van een B-17 ('vliegend fort') die een noodlanding maakte bij de Lageweg op 28 januari 1945.

6.4.5 Proces-verbaal politie betreffende 'De Eese'

REGIOPOLITIE IJSSELLAND
TEAM STEENWIJKERLAND
Vendelweg 2
8331 XE Steenwijk
Postbus 611
8000 AP Zwolle
Telefoon : 09008844

RAPPORT

Naar aanleiding van het veelvuldig aantreffen van munitie en explosieven in een bosperceel gelegen in het natuurgebied De Hese en het landgoed De Hese, gelegen in de nabijheid van de Lohnislaan en de Woldweg in buurtschap de Pol, gemeente Steenwijkerland, rapporteer ik Simon Hoekstra, brigadier van politie, tevens Teamleider Explosieven Veiligheid het volgende;

Op verzoek van de veiligheidsadviseur van de gemeente Steenwijkerland, de heer Tromp, betrekking hebbend op het aantal meldingen over aantreffen explosieven uit De Eese, heb ik een onderzoek ingesteld.

Voor zover mogelijk zijn door mij alle zaken bekeken in de periode 2004 - 2009. Hieruit zijn de volgende feiten naar voren gekomen;

- 2004 - 1 melding
- 2005 - 3 meldingen
- 2006 - 1 melding
- 2007 - 2 meldingen
- 2008 - 5 meldingen
- 2009 - 7 meldingen

Hierin zijn ook de explosieven verwerkt die in de buurt bij personen of op plaatsen zijn aangetroffen, maar wel afkomstig zijn uit de Eese.

De meldingen gingen over het algemeen aangetroffen Hollandse en Duitse handgranaten, 2 inch rook- en fosforrubber granaten, mortier granaten en grote hoeveelheden gewermunitie.

Het is mij opgevallen bij meldingen die ik zelf heb afgehandeld, is de goede staat van de sommige explosieven, in het bijzonder de Hollandse handgranaten.

Deze Hollandse granaten zijn aan de buitenkant in goede staat, echter ze worden ontstoken door een soort koord wat in een draaidopje opgesloten zit.

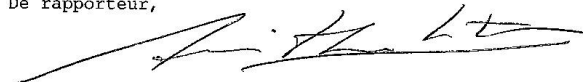
Wordt getracht dit dopje los te draaien, is de kans nadrukkelijk aanwezig dat het lont in de dop vast gekankerd is en door het losdraaien van de dop de granaat explodeert.

Gezien de gevaarzetting van vorenstaande adviseer ik;

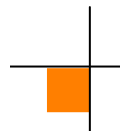
- voor het betreffende gebied een noodverordening in werking te stellen.
- het gebied af te zetten.
- zo spoedig mogelijk in overleg met Staats Bos Beheer een verkennend onderzoek te laten uitvoeren.
- de aanwezige explosieven zo spoedig mogelijk te laten ruimen.

Steenwijk, 20 november 2009

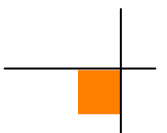
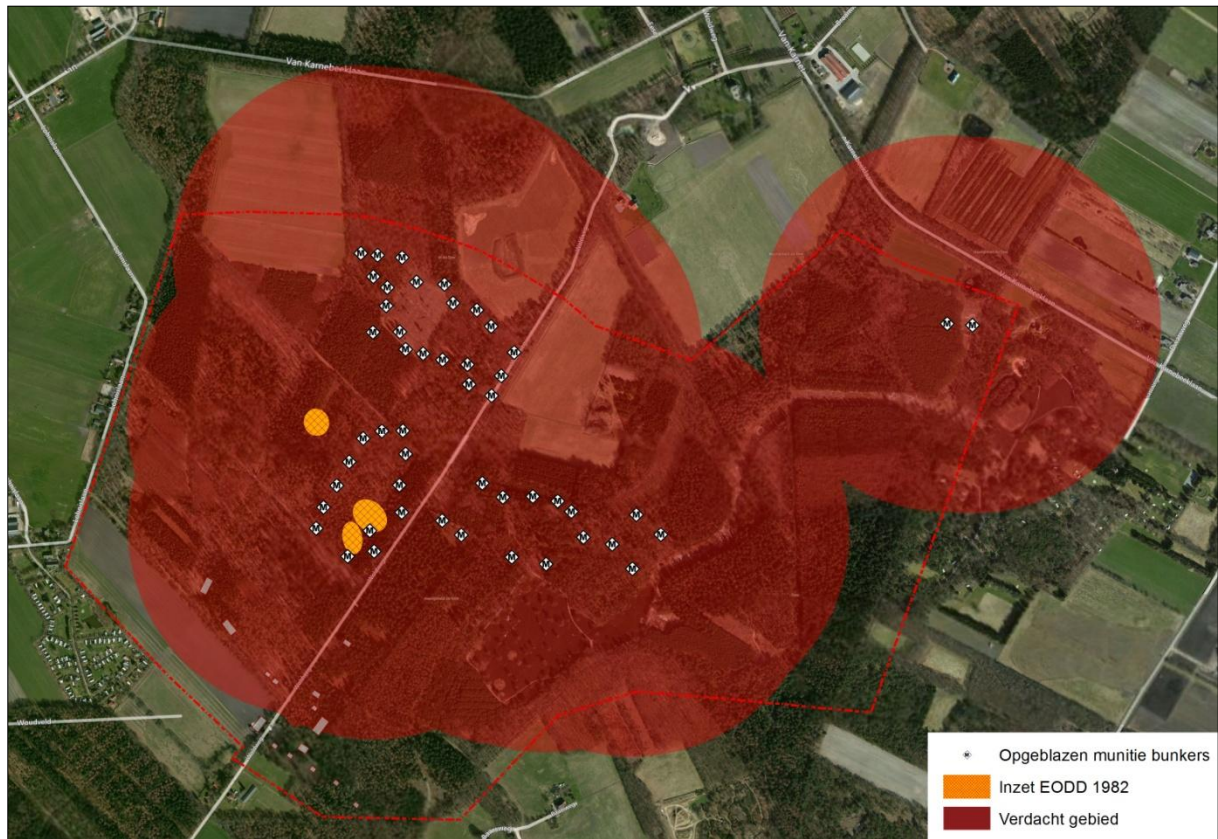
De rapporteur,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'S.L.F. Hoekstra', is written over the printed name.

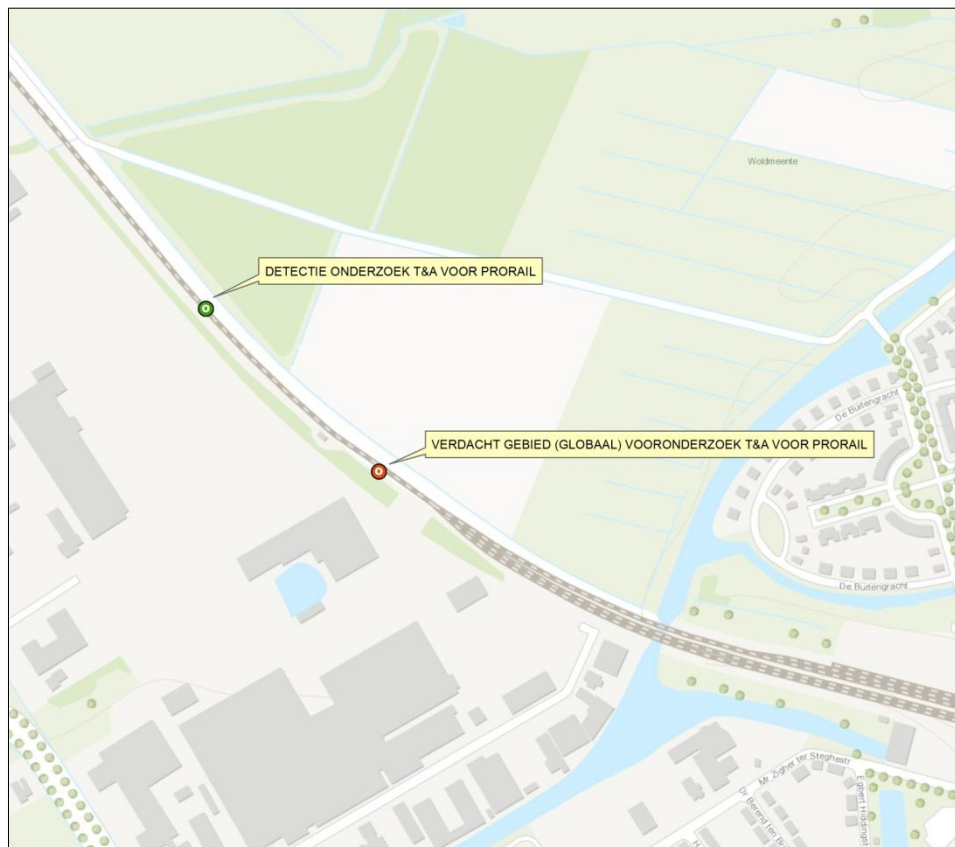
S.L.F. Hoekstra
Teamleider Explosieven Veiligheid
Tel. 0651074940

6.4.6 Kaart de Eese

6.4.7 In het verleden in kaart gebrachte / onderzochte CE locaties

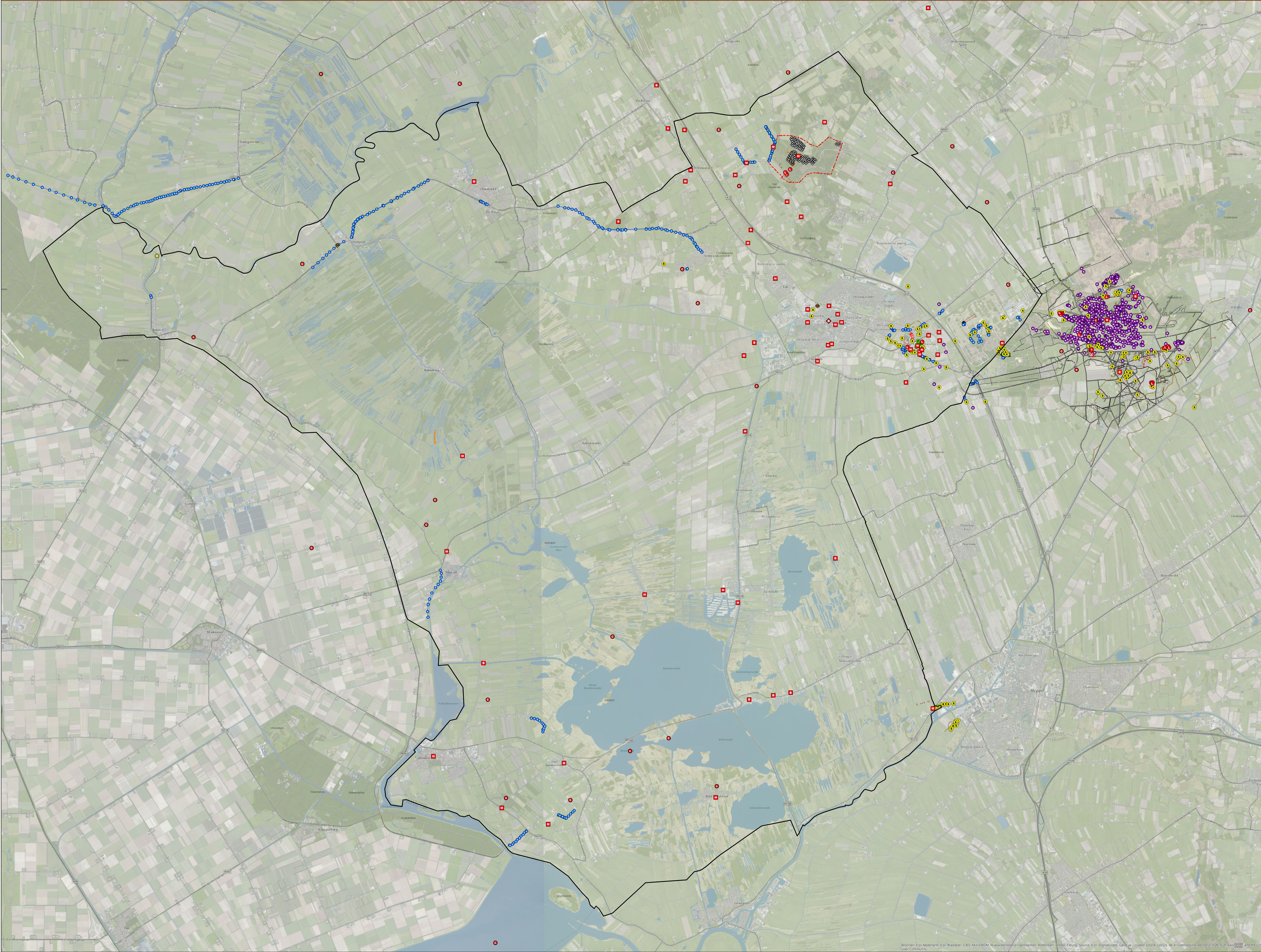

Het door T&A vastgestelde CE verdachte gebied is alleen globaal bekend en kon derhalve niet in de CE bodembelastingkaart worden opgenomen.

6.5 Presentatiekaart verzamelde historische feiten

Legenda

Onderzoeksgebied

Luchtaanval

Inzet EOD

Melding ruiming explosief, pre EOD

Melding beschieting Steenwijkerstoren

Luchtaanval

Luchtafweergeschut

Stelling

Vernieling van infra

Vliegtuigcrash

Opgeblazen munitie bunkers

Munitie opslag te velde

Krater

Splitterwall opstelplaats voertuigen

Schuttersput

Loopgraaf

Uzerdraadversperring 2m hoog

Topografische lijn 1944/1945

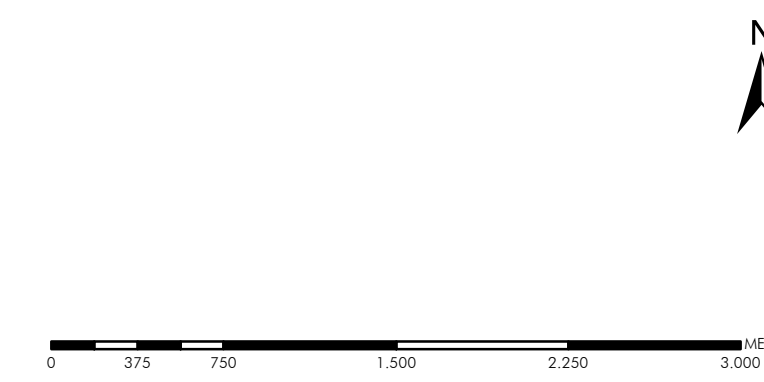
Topografisch vlak 1944/1945

Opsporing door EOD

Schuil bunker

Infrastructuur 1944/1945

Infrastructuur vliegveld Havelte

AVG

Explosieven Opsporing Nederland

Postbus 140

6500 AD Eindhoven

Steenwijkerland

Gemeente Steenwijkerland

Postbus 142

8320 JE Steenwijk

Opdrachtgever:
AVG Explosieven Opsporing Nederland

Projectnummer:
1402019

Ontwerper:
Paul Gubben

Datum:
15-06-2014

Voor afbeelding:
Marco Albers

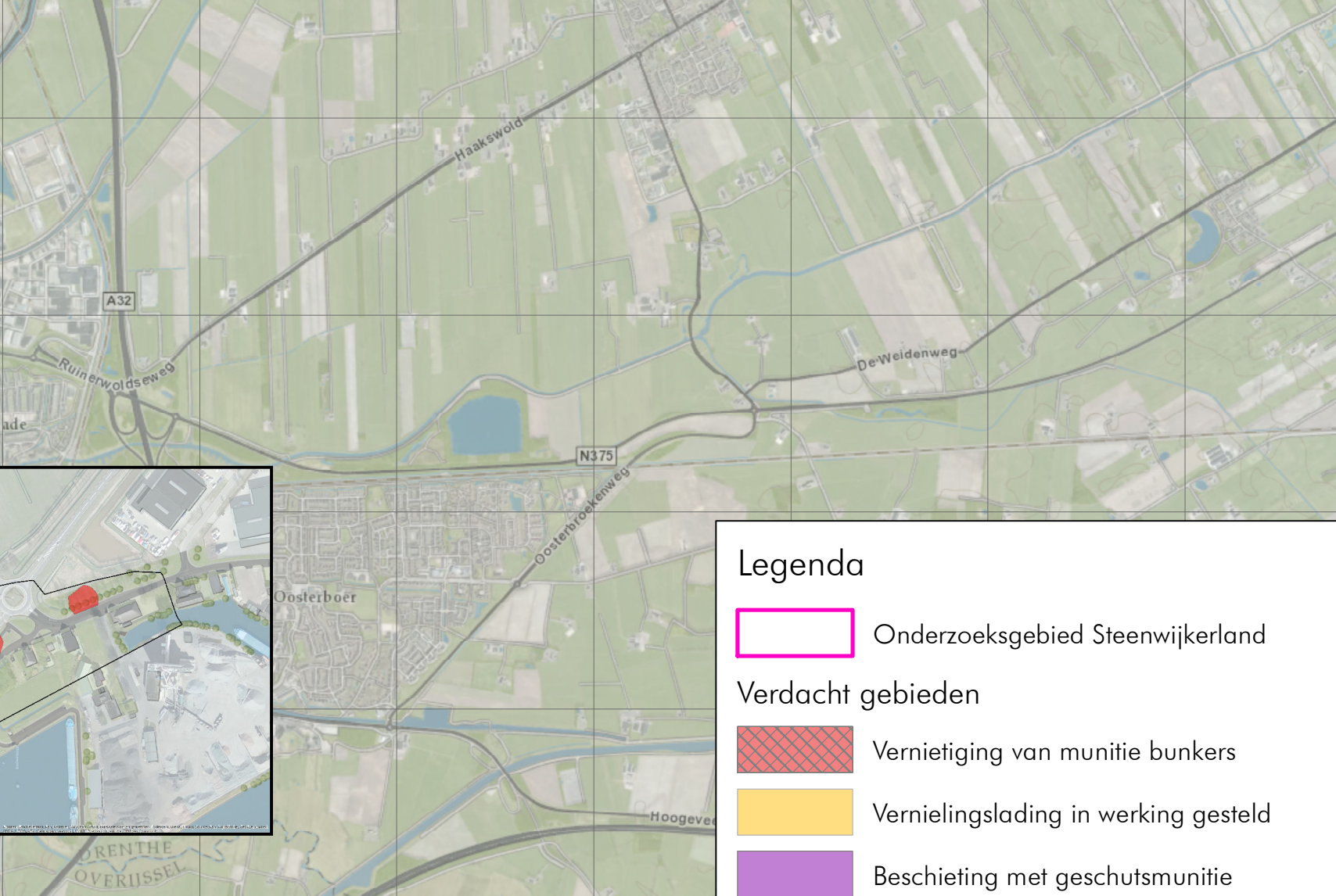
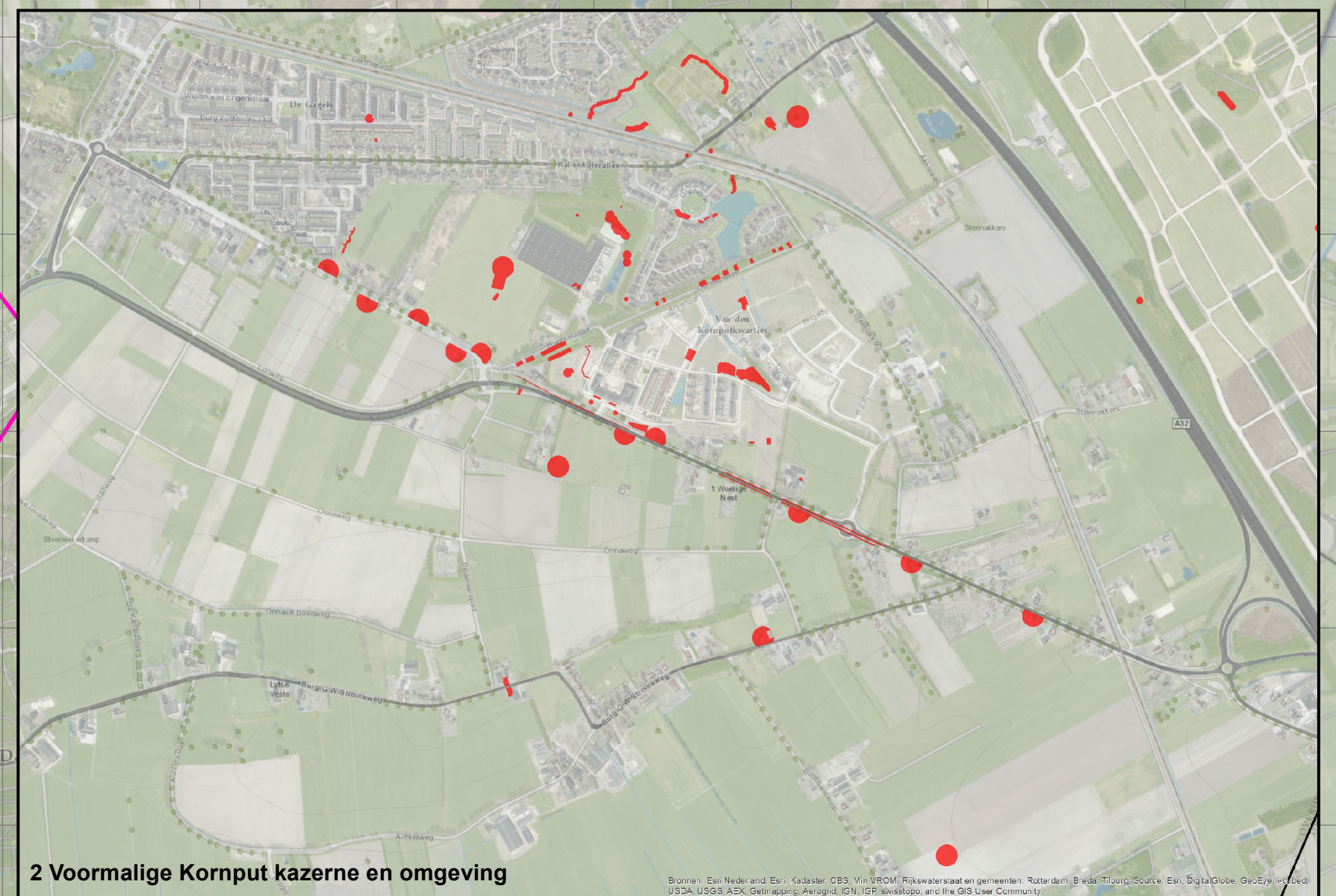
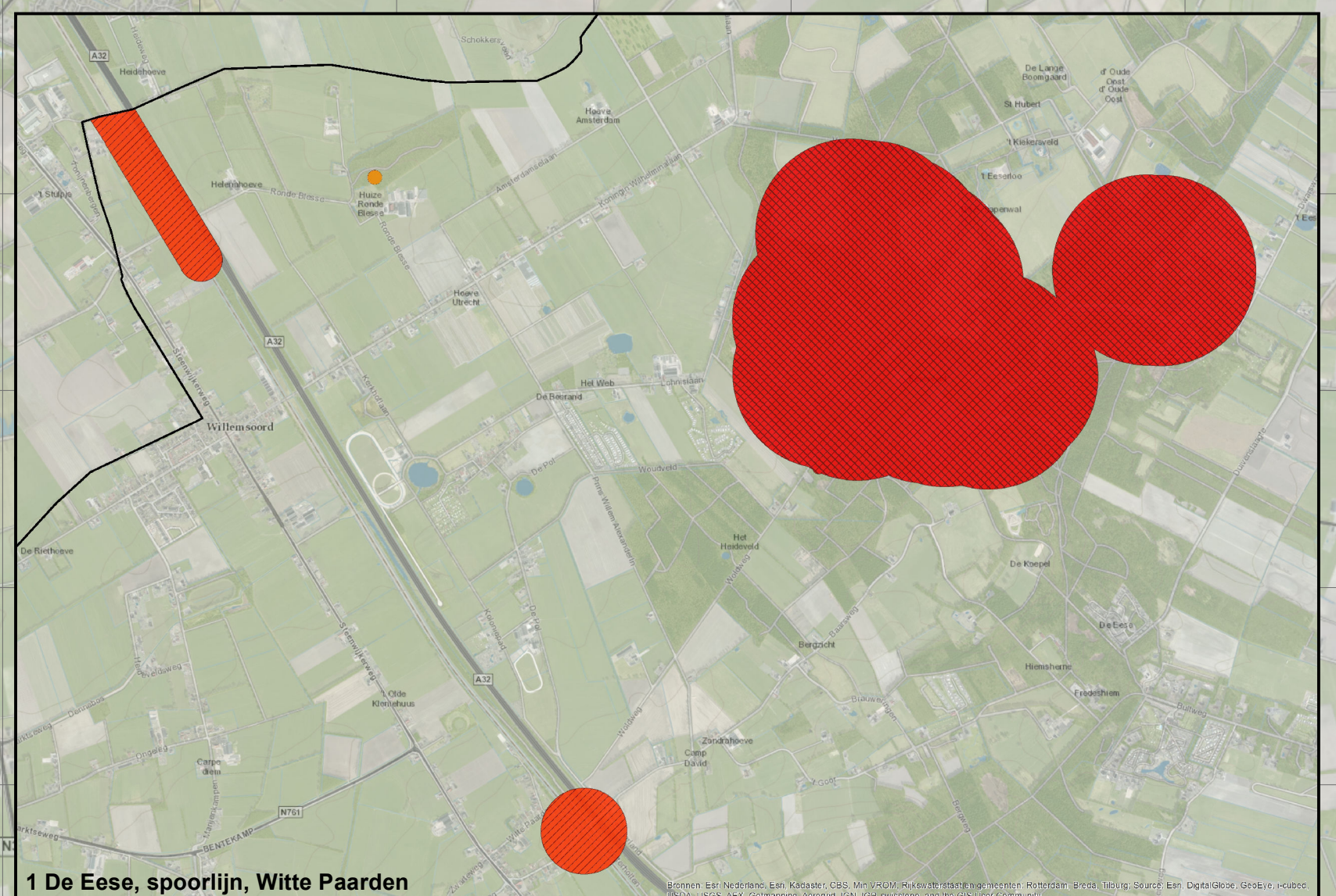
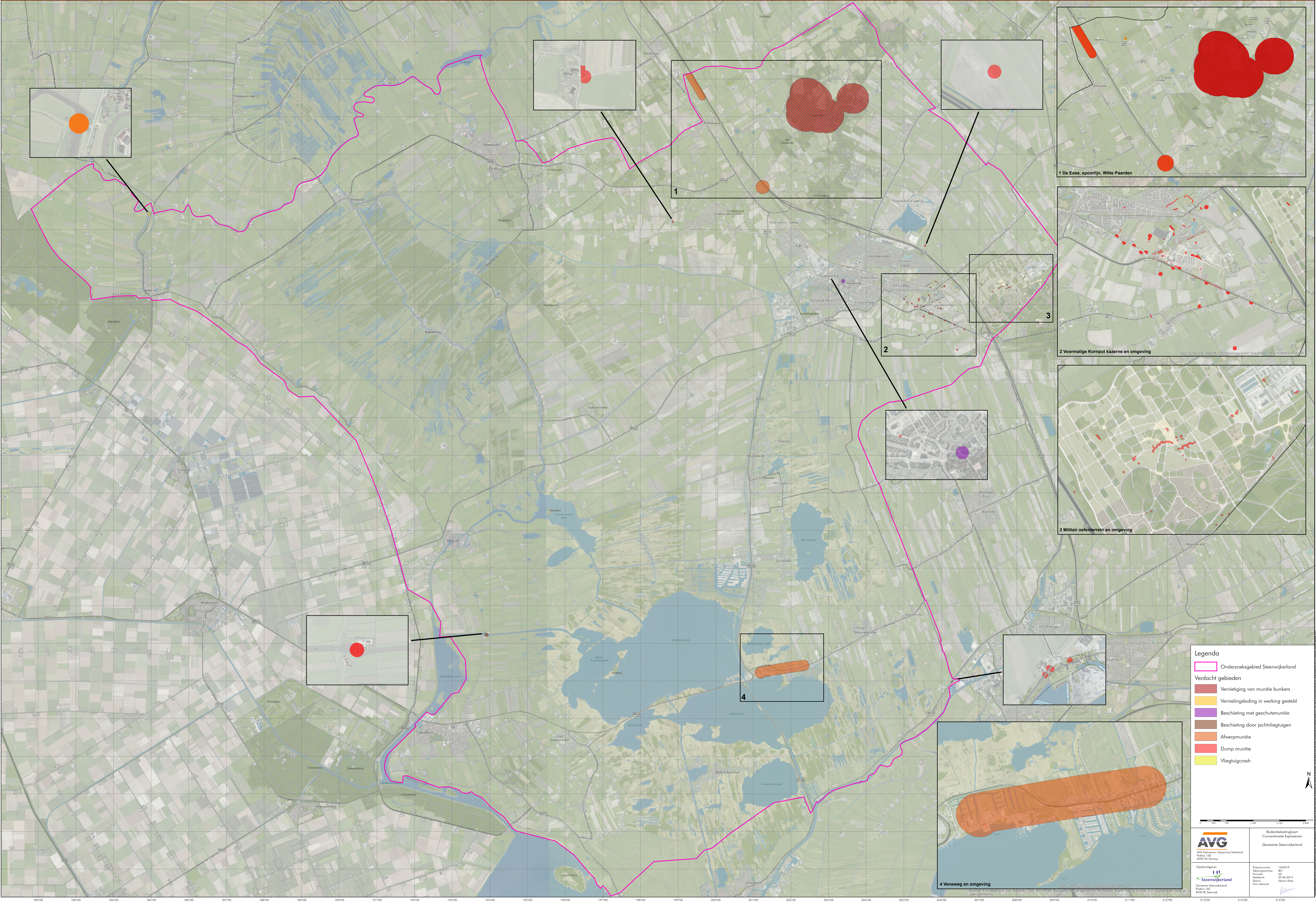
Presentatie kaart verzamelde feiten
Conventionele Explosieven
Gemeente Steenwijkerland

Bronnen: Esri Nederland; Esri; Keasler; CBS; MIVROM; Rijkswaterschap en gemeenteraad Rotterdam; Google; Esri; DigitalGlobe; GeoEye; AeroGRID; USDA; USGS; AEX; Geoportaal; Jaxx; GeoIQ; GPW; Swire; Bing; and the GIS User Community

6.6 CE-bodembelastingkaart (verdacht gebied)

Legenda

- Onderzoeksgebied Steenwijkerland
- Verdacht gebieden
- Vernietiging van munitie bunkers
- Vernietigingslading in werking gesteld
- Beschieting met geschutmunitie
- Beschieting door jachtvliegtuigen
- Afwerpmunitie
- Dump munitie
- Vliegtuigcrash

AVG
AVG Explosieven Opruiming Nederland
Postbus 140
6500 AD Den Haag

Steenwijkerland
Gemeente Steenwijkerland
Postbus 102
8330 XE Steenwijk

Opdrachtgever: 142019
Projectnummer: 861
Formaat: A2
Dated: 20.06.2014
Voor afbeelding: Alleen afbeelden

Bodembelastingkaart
Conventionele Explosieven
Gemeente Steenwijkerland